

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

NATALJA DUBICKA
SOCIALINIO DARBO MAGISTRANTŪROS STUDIJOS

**ETINĖS PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMAS
SOCIALINIAME DARBE SU GLOBĖJAIS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
Doc. dr. Justinas Sadauskas

Utena, 2024

TURINYS

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	3
SĄVOKŲ ŽODYNAS.....	4
IVADAS.....	5
1. TEISINIS VAIKO GLOBOS IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ REGLAMENTAVIMAS	9
1.1. Teisinis vaiko globos reglamentavimas	9
1.2. Socialinės paslaugos vaikus globojančiai šeimai.....	14
2. ETINIŲ PROBLEMŲ RAIŠKA IR SPRENDIMO PRIELAIDOS SOCIALINIAME DARBE SU GLOBĖJAIS	20
2.1. Etinių problemų raiška socialinio darbo veikloje su globėjais	20
2.2. Etinių problemų sprendimo kompetencija socialinio darbo praktikoje	26
3. ETINĖS PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMAS: GLOBOS CENTRŲ SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ PATIRTYS.....	31
3.1. Tyrimo metodologija	31
3.2. Tyrimo rezultatai ir jų analizė.....	38
3.2.1. Profesinės etikos reikšmė socialinio darbo su globėjais srityje	38
3.2.2. Iššūkiai ir etinės problemos socialinio darbo veikloje su globėjais	44
3.3.3. Socialinių darbuotojų kompetencijų raiška, sprendžiant etines dilemas su globėjais.....	50
3.3.4 Etinių klausimų/problemų sprendimo būdai	53
DISKUSIJA.....	60
IŠVADOS	63
REKOMENDACIJOS	65
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	66
SANTRAUKA.....	72
SUMMARY	73
PRIEDAI	74

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Paveikslų sąrašas

1 paveikslas. Globos centro veiklos kryptys.....	16
2 paveikslas. Socialinio darbuotojo kompetencijos.....	27
3 paveikslas. Beauchamp ir Childress keturių principų modelis.....	28
4 paveikslas. Empirinio tyrimo loginė schema.....	32

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Etinių problemų raiškos lygmenys, dirbant socialinį darbą su globėjais.....	23
2 lentelė. Tyrimo dalyvavusių socialinių darbuotojų demografiniai duomenys.....	35
3 lentelė. Globos koordinatorių ir tarnybos atestuotų asmenų darbo tikslai.....	38
4 lentelė. Pagrindiniai etiniai principai, dirbant su globėjų šeimomis.....	41
5 lentelė. Sudėtingos situacijos, dirbant su globėjų šeimomis.....	44
6 lentelė. Etinės problemos, dirbant su globėjų šeimomis.....	47
7 lentelė. Gebėjimas balansuoti tarp kontrolės ir pagalbos teikimo.....	50
8 lentelė. Globėjų konfidencialumo ir sprendimų priėmimo teisės užtikrinimas.....	51
9 lentelė. Etinių iššūkių, dirbant su globėjais, sprendimo būdai.....	53
10 lentelė. Įstaigos teikiama pagalba globos koordinatoriui patiriant sunkumus.....	56
11 lentelė. Siūlytinų galimybių efektyviau spręsti etines problemas, iškilusias dirbant su globėjų šeimomis.....	57

SĄVOKŲ ŽODYNAS

Likęs be tėvų globos vaikas – vaikas iki 18 metų, kuriam įstatymų nustatyta tvarka yra nustatyta laikinoji ar nuolatinė globa (Socialinių paslaugų įstatymas, 2006, Suvestinė redakcija nuo 2023-12-31 iki 2024-06-30).

Globėjas – fizinis asmuo, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka teikiantis profesionalias socialines paslaugas nesusietiems giminystės ryšiais likusiems be tėvų globos vaikams, neįgaliesiems vaikams ir (ar) juos globojantis (Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2023 metų veiksmų planas, LR SADM, 2014).

Etinė problema – sudėtinga situacija, kuomet socialiniai darbuotojai turi priimti sprendimus, prieštaraujančius jų etiniams principams (Bugnariu, 2023).

Etikos kodeksas - rašytinis dokumentas, kuris apima pagrindinį profesijos objektą, vertybes ir etinius principus, įskaitant taisykles ir praktikos standartus (Bugnariu, 2023).

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Tėvų netekimas arba atskyrimas nuo jų yra didelis sukrėtimas vaikui, turintis daug neigiamų pasekmių tiek fizinei tiek psichologinei vaiko sveikatai. Tyrimai rodo, jog tėvų globos netekusiems vaikams būdingas didelis nerimo lygis, emociniai sutrikimai, socialinių įgūdžių trūkumas (Zlatkova-Doncheva, 2018). Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2020 metų veiklos ataskaitoje įvardinamos pagrindinės tėvų globos netekimo priežastys: kuomet tėvai nesirūpina ar nesidomi vaiku, netinkamai auklėja, neprižiūri, neužtikrina saugios aplinkos, bei naudoja fizinį ar psichologinį smurtą prieš vaiką. (VVTĮT ataskaita, 2020). Vaikui dėl tam tikrų priežasčių netekus tėvų globos, jo globą įstatymo nustatyta tvarka perima globėjas. Globėjas – nepriklausomas asmuo, užtikrinantis vaiko interesus, apsaugą ir rūpinasi bendra jo gerove. Globėjas dalyvauja visuose procesuose kaip vaiko atstovas pagal įstatymus tokia pačia tvarka, kokia tėvai atstovauja savo vaikams“ (JT Vaiko teisių komiteto bendroji pastaba Nr. 6, CRC/GC/2005/6, ir JT alternatyvios globos gairės, A/HRC/11/L.13). Globėjo pareigos, rūpinantis globojamu vaiku susideda iš komunikacijos tarp švietimo sistemos, sveikatos priežiūros sistemos, socialinės apsaugos sistemos, bei atsakomybės prieš vaiką ir visuomenę.

Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2023 metų veiksmų planas numato - „užtikrinti darnią aplinką ir sąlygas kiekvienam vaikui (ir neįgaliam vaikui) augti savo šeimoje, o likusiems be tėvų globos vaikams augti globėjų, įtėvių šeimoje ar šeimynoje ir gauti pagalbą bendruomenėje“. Vadovaujantis plano nuostatomis 2018 m. gruodžio 31 d. – 2022 m. gruodžio 31 d. laikotarpiu Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (VVTAIT) nacionaliniu mastu įgyvendino projektą „Vaikų gerovės ir saugumo didinimas, paslaugų šeimai, globėjams (rūpintojams) kokybės didinimas bei prieinamumo plėtra“ (projektas), kurio tikslas – įveiklinti globos centrus savivaldybėse, padidinti jų teikiamų paslaugų prieinamumą ir kokybę. Projekto rėmuose siektina įveiklinti 60 globos centrų Lietuvos savivaldybės bei parengti 236 socialinių paslaugų sistemos darbuotojus, kurie dalyvautų profesinės kvalifikacijos tobulinimo veiklose (VVTAIT, 2022). 2023 m. duomenimis visoje Lietuvoje veikia 66 globos centrai. Taip pat sudaryta 231 aktyvių tarpusavio bendradarbiavimo ir paslaugų teikimo sutarčių, tarp globos centrų ir budinčių globotojų. Budintys globotojai, su kuriais buvo sudarytos tarpusavio bendradarbiavimo ir paslaugų teikimo sutartys, per 2022 m. galėjo globoti 539 be tėvų globos likusius vaikus, per 2022 m. globa globos centre, budinčių globotojų šeimoje, nustatyta 263 vaikams (VVTAIT, 2022 m. veiklos ataskaita, 2023).

Teikiant socialines paslaugas globėjų šeimoms, socialiniai darbuotojai dažnai susiduria su etinėmis dilemomis ir iššūkiais bei turi priimti etines normas atitinkančius sprendimus, užtikrindami vaiko gerovę globėjų šeimoje. Etiškai pagrįstus sprendimus galima priimti laikantis etinių principų ir standartų, kritinio mąstymo, pasitikėjimo savo sprendimais ir komunikuojant su kitais specialistais. Norint priimti etiškai pagrįstus sprendimus, socialiniai darbuotojai turėtų taikyti etikos sprendimų priėmimo modelius, kurie padeda jiems sistemingai vertinti etines problemas ir pasirinkti tinkamus sprendimus (Reamer, 2021). Norint užtikrinti kokybiškas, efektyvias ir aukštais etikos standartais paremtas socialines paslaugas vaikus globojančioms šeimoms svarbu pažinti socialiniams darbuotojams kylančius iššūkius, bei etines dilemas ir jų sprendimo būdus.

Temos ištirtumas. Užsienio šalių praktika rodo, kad globėjų tematika pradėta nagrinėti dar prieš dvidešimt metų. Buehler, Rhodes, Orme, Cuddeback (2006) tyrimo rezultatai rodo, kad globėjai, globos centrai ir jų darbuotojai yra reikšmingi ir atlieka svarbų vaidmenį formuojant globojamiems vaikams ir jų šeimoms teikiamos priežiūros kokybę, tačiau iš globėjų šeimų tikimasi daugiau nei iš vaikų biologinių tėvų. Khoo, Skoog (2014) analizavo problemines sritis sietinas su keliamais aukštais reikalavimais globėjų gebėjimui globoti vaiką ir pasiūlyti jam mylinčius namus, su globėjų žinių stoka apie vaikų poreikius bei globėjų ir globos centrų socialinių darbuotojų konfrontacijas. Salas Martínez, Fuentes, Bernedo, García-Martín (2016) analizavo kontaktinių vizitų su biologiniais tėvais ypatybes ir vaikų suvokimą apie emocinius santykius, kuriuos jie palaiko su globėjais ir biologiniais tėvais.

Lietuvos mokslininkų tyrimai sietini su globėjų realios patirties atskleidimu globojant vaikus. Atskleidžiamas globėjų atliekamo darbo prasmingumas, patiriami iššūkiai bei tyrinėjamas veiklos veiksmingumas. Gvaldaitė (2020) analizavo įtėvių ir globėjų savigalbos grupių naudą, siekiant stiprinti šeimas vaiko globos procese. Budrienės, Kiaunytės (2021) tyrimas atskleidė, kad būtina sisteminė socialinė pagalba biologinei ir globėjų šeimai vaiko globos metu, nes vis dar susiduriama su biologinės šeimos stigmatizavimu, taip pat jaučiamas psichologinės paramos stygius globėjams po išsiskyrimo su globojamu vaiku. Autorių teigimu, šeima, kuriai suteikiama nuolatinė ir savalaikė pagalba iš profesionalų, galėtų kokybiškiau atliepti globojamo vaiko poreikius. Eidukevičiūtė, Markuckienė (2021) analizavo budinčių globėjų patirtis, siekiant užtikrinti globojamam vaikui saugią aplinką. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad budintys globėjai patenkina globojamo vaiko poreikį augti darnioje šeimoje, maksimaliai kuria saugią aplinką, stengiasi atliepti fiziologinius ir specialiuosius poreikius bei užtikrinti nuolatinį ryšį su globojamo vaiko biologine šeima. Genienė, Nedveckė (2021) tyrinėjo globos centrų, rengiančių globėjus (rūpintojus) ir budinčius globotojus, veiklą ir veiksmingumą.

Taip pat, prie pastarųjų metų tyrimų Lietuvoje, atskleidžiančių patiriamus iššūkius socialiniame darbe su globėjais, prisideda ir aukštųjų mokyklų studentų magistrantų darbai:

analizuota kaip socialiniai darbuotojai vertina savo pasirengimą, atliekamą darbą ir santykius su būsima vaikų globėjais (rūpintojais), su kokiais iššūkiais susiduria socialiniai darbuotojai, rengdami tėvų globos netekusių vaikų globėjus (rūpintojus) (Pajaujienė, 2019). Nagrinėjama ar globotojai yra tinkamai paruošiami sudaryti vaikams tinkamas sąlygas, kokios pagalbos sulaukia patys budintys globotojai, jų prižiūrimi vaikai ir biologiniai vaikai bei kas teikia tą pagalbą (Kirtiklienė, 2021).

Mokslinė problema. Vaiko patekimas pas globėjus (rūpintojus) kelia nemažai iššūkių tiek vaikui, tiek jo globėjams (rūpintojams), tad išskilusių problemų sprendime dažnai prireikia socialinio darbuotojo, kaip profesionalo, pagalbos. Socialiniai darbuotojai, dirbantys su globėjų šeimomis įgyvendina šias funkcijas: globėjų ir jų šeimų pasirengimo globoti vertinimo, mokymo, globos proceso koordinavimo, stebėjimo, pagalbos ir informacijos teikimo užtikrinimo (Brown, Rodgers, Anderson, 2015). Socialinis darbuotojas vertina globėjų pasirengimą, motyvaciją ir stipriąsias globėjų puses ugdyti, auklėti ir globoti vaikus, taip pat atvirumą grįžtamajam ryšiui bei pokyčiams, siekiant, kad būtų įvykdyti globos procesui keliami uždaviniai. Lietuvoje veikiančių savivaldybių globos centrai teikia didelį spektrą paslaugų globėjams ir/ar budintiems globotojams, tad dažnai susiduriama su probleminiais iššūkiais ir etinėmis dilemomis. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad socialinis darbas su globėjais, užtikrinančiais vaikams gerovę ir saugumą, yra ganėtinai nauja darbo kryptis Lietuvos kontekste. Siekdami užtikrinti sklandų vaiko globos procesą socialiniai darbuotojai turi laviruoti tarp pagarbos globėjų šeimos autonomijai, pagarbos globėjo vertybėms, pasitikėjimu grįsto santykio kūrimo ir kontrolės funkcijų realizavimo. Iš vienos pusės globos centrų socialiniai darbuotojai patiria išorinį ir vidinį spaudimą pritraukti ir turėti kuo daugiau globėjų šeimų, iš kitos pusės susidurdami su netinkamu globėjų elgesiu turi būti pasiruošę šias globas nutraukti. Socialiniam darbuotojui besistengiant išlaikyti balansą, kyla iššūkis, kurio metu vyksta vidinis konfliktas sprendžiant, kurios pareigos yra prioritetinės, ar kuris vaidmuo yra svarbesnis. Tyrime keliami probleminiai klausimai: *Kokios etinės dilemos iškyla socialinio darbuotojo sąveikoje su globėjais? Kokios kompetencijos reikalingos socialiniam darbuotojui, sprendžiant etines problemas, dirbant su globėjais? Kokie galimi patiriamų iššūkių ir etinių dilemų sprendimo būdai socialinio darbuotojo veikloje su globėjais?*

Tyrimo objektas – etinės problemos ir jų sprendimas socialiniame darbe su globėjais.

Tyrimo tikslas – ištirti kylančias etines problemas ir jų sprendimo būdus socialiniame darbe su globėjais.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti teisinį vaiko globos ir socialinės pagalbos teikimo globėjams reglamentavimą ir taikymo praktikas.

2. Išnagrinėti etinių problemų socialiniame darbe su globėjais pobūdį ir jų sprendimui reikalingas kompetencijas.

3. Atskleisti globos centrų socialinių darbuotojų patirtis, susiduriant ir sprendžiant kylančias etines problemas

Tyrimo metodai:

Teoriniai: su darbo tema susijusios literatūros ir dokumentų analizė, siekiant atskleisti teisinį vaiko globos ir socialinės pagalbos teikimo globėjams reglamentavimą, bei etinių problemų socialiniame darbe su globėjais pobūdį ir jų sprendimui reikalingas kompetencijas.

Empiriniai: kokybinio tyrimo strategija – duomenų rinkimui taikytas pusiau struktūruoto interviu metodas, duomenų analizei kokybinės turinio analizės metodas.

Darbo struktūra: magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, santrumpų sąrašas, trys skyriai, diskusija, išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas (81 šaltinis), santraukos lietuvių bei anglų kalbomis, priedai. Darbo apimtis, neįskaitant titulinio lapo, turinio puslapio, bibliografijos sąrašo bei priedų, yra 60 puslapių.

1. TEISINIS VAIKO GLOBOS IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ REGLAMENTAVIMAS

Tėvų globos netekimas bei prisitaikymas prie naujų gyvenimo sąlygų daro įtaką tiek emocinei, tiek fizinei vaiko būklei. Pasikeitus aplinkai, vaikai dažnai patiria didelį emocinį stresą, jiems sunku prisitaikyti prie naujai keliamų reikalavimų, tad patekimas į globėjų šeimą neretai tampa didžiuliu iššūkiu tiek vaikui, tiek šalia jo esantiems suaugusiems. Kaip teigia Rimkus (2016) „kad sėkmingai įveiktų globos proceso metu kylančius sunkumus, globėjams reikia turėti visapusišką informaciją apie globojamo vaiko sveikatą, elgesį ir įpročius, gebėti identifikuoti smurtą, nepriežiūrą patyrusių bei apleistų vaikų stiprybes ir poreikius, padėti globotiniui formuoti savo asmenybę ir identitetą, nustatyti drausmės ir elgesio ribas. Šie globėjams tenkantys uždaviniai lemia ir potencialias pagalbos globėjams sritis“ (Rimkus, 2016, p. 108). Raudeliūnaitė, Urbikaitė (2011) pastebi, jog norint stiprinti vaiko globos šeimoje koncepciją, būtina užtikrinti veiksmingą paramos sistemą globos proceso metu, gerinti globėjų rengimo procesą, analizuoti jų patirtis. Taip pat į paramos sistemą turi aktyviai įsitraukti ir patys globėjai - „Globėjai, siekdami efektyviai ugdyti ir socializuoti globotinius, turi bendradarbiauti su institucijomis, prižiūrinčiomis globos procesą jų šeimose ir specialistais“ (Raudeliūnaitė, Urbikaitė, 2011, p. 29).

Šiame skyriuje bus analizuojamas teisinis vaiko globos reglamentavimas, išskiriamos globos rūšys, trukmė, globėjų pareigos ir atsakomybės, apžvelgiamos socialinės paslaugos esamiems ir būsimiems globėjams, jų prieinamumas ir efektyvumas.

1.1. Teisinis vaiko globos reglamentavimas

2023 m. vasarį Lietuvoje 3744 globėjų šeimose augo 4213 tėvų globos netekusių vaikų. Laikinais globojami buvo apie 900 vaikų, kuriems nesant galimybių sugrįžti į šeimą reikia suaugusiųjų, nuolat globojančių šiuos vaikus (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2023). Šeimos priskyrimą rizikos grupei paprastai lemia keletas tarpusavyje susijusių veiksnių: priklausomybės ligos, motyvacijos spręsti savo problemas stoka, socialinių įgūdžių prižiūrėti vaikus stoka, nedalyvavimas vaikų ugdyme, vaikų mokyklos nelankymas, tinkamų gyvenimo sąlygų vaikams neužtikrinimas, gaunamos valstybės paramos naudojimas ne šeimos interesams, psichologinis, fizinis, seksualinis smurtas, ilgalaikė bedarbystė, finansiniai sunkumai, sveikatos, psichologinės problemos, sudėtinga socialinė adaptacija po psichinės ligos. Tėvų globos vaikai netenka dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, vaikai tampa našlaičiais, vaikas įstatymų nustatyta tvarka atskirtas nuo tėvų, tėvai dingę ir jų ieškoma,

tėvai pripažinti neveiksniais, tėvai laikinai negali rūpintis vaikais (dėl tėvų ligos, suėmimo, bausmės atlikimo, kitų priežasčių). Teisinis vaiko nepriežiūros apibrėžimas apima bet kokią situaciją, kai vaiko globėjas nepasirūpina tinkamomis gyvenimo reikmėmis, įskaitant apsaugą, drabužius, sveikatos priežiūrą ir tinkamą mitybą (Chen, Propp, deLara, Corvo, 2011). Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) netinkamą elgesį su vaikais apibrėžia kaip visų formų fizinį ir emocinį netinkamą elgesį, seksualinę prievartą, nepriežiūrą ir išnaudojimą, dėl kurio daroma faktinė ar galima žala vaiko sveikatai, vystymuisi ar orumui. Remiantis Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos (toliau – VVTAĮT) duomenimis, 2019 metais, dažniausios tėvų globos praradimo priežastys Lietuvoje buvo aplaidumas, kai tėvai arba turimas vienas iš tėvų nesirūpino, nesidomėjo savo vaiku, jo nepriežiūra, netinkamas auklėjimas bei fizinio ar psichologinio smurto naudojimas. Tai sudarė net 59,7 % visų tėvų globos netekimo atvejų (VVTAĮT 2019 metų veiklos ataskaita). Kaip teigia Gvaldaitė (2017) vaiko globa (rūpyba) šeimoje yra socialinis veiksmas, apimantis ne tik šeimos, globojančios vaiką ribas, tai yra bendruomeninio, kolektyvinio požiūrio iniciatyva, apimanti tiek šeimą, kurioje globojamas vaikas, tiek institucijas, apibrėžiančias globos normas ir teikiančias socialines paslaugas globėjams ir vaikui.

Lietuva 1995 metais ratifikavo Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją (Vaiko teisių konvencija priimta Generalinės Asamblėjos 44/25 rezoliucija pagal Trečiojo komiteto pranešimą (A/44/736 ir Corr. 1), kurios nuostatos reikalauja sudaryti tokias sąlygas vaikui, kad jis galėtų augti ir vystytis sveikoje aplinkoje. Nuostatose teigiama, kad valstybės ypatingą apsaugą ir paramą vaikams, kurie laikinai arba visam laikui yra netekę savo šeimos, arba šeimos aplinka negali vaikui užtikrinti sveikų gyvenimo sąlygų. Vaikų teisių konvencijos 3 straipsnyje visuose su vaikais susijusiuose veiksmuose, nesvarbu, ar juos vykdo valstybinės, ar privačios socialinės rūpybos institucijos, teismai, administracinės institucijos ar įstatymų leidybos institucijos, pirmiausia reikia atsižvelgti į vaiko interesus (Vaiko teisių konvencija, 1989). Valstybės, šios Konvencijos šalys, įsipareigoja užtikrinti vaikui tokią apsaugą ir priežiūrą, kuri yra būtina jo gerovei, atsižvelgiant į jo tėvų, teisėtų globėjų ar kitų už jį teisškai atsakingų asmenų teises ir pareigas, ir šiuo tikslu imasi visų reikiamų teisinių ir administracinių priemonių. Taip pat užtikrina, kad tarnybos ir įstaigos, atsakingos už vaikų priežiūrą ar apsaugą, atitiktų kompetentingų institucijų nustatytus standartus, ypač saugos, sveikatos, darbuotojų skaičiaus ir tinkamumo srityse bei garantuotą kompetentingą priežiūrą (Vaiko teisių konvencija, 1989).

Lietuvoje nuo 2018 m. įvyko esminiai pokyčiai vaiko laikinosios ir nuolatinės globos, srityse: centralizuota vaiko teisių apsauga – visi Lietuvos miestų ir rajonų savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriai tapo pavaldūs Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai, pradėtas taikyti vienodas galimų vaiko teisių pažeidimų nagrinėjimo standartas, pagreitėjo reagavimas į smurtinius vaiko teisių pažeidimus, vaiko teisių apsauga užtikrinama 24 val. per parą, taip pat

atsirado budinčio globotojo institutas, visose savivaldybėse pradėjo veikti globos centrai, teikiantys paslaugas globėjams, budintiems globotojams, įvaikintojams ir norintiems jais tapti, globojamiems ir įvaikintiems vaikams (Vaiko teisių ir interesų užtikrinimas globojant ir įvaikinant vaikus, Valstybinio audito ataskaita, 2022).

Kuomet vaikas dėl tam tikrų priežasčių netenka biologinių tėvų, teisė ir pareiga rūpintis vaiku pereina iš biologinių tėvų teisėtiems vaiko globėjams. Šakalienės, Guzevičiūtės, Bitiukovos, Aduavičiūtės, Liutkevičiaus (2015) teigimu vaikų globos centro darbuotojai, savivaldybė arba vaikų tarnyba stengiasi surasti globėjus, kai vaikas paimamas iš biologinių tėvų namų, nes stacionari globa gali būti skiriama tik blogiausiu atveju. Vaiko globą savo teritorijoje organizuoja rajono (miesto) savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyba. Organizuodama vaiko globą, rajono (miesto) savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyba bendradarbiauja su kitomis vietos savivaldos bei nevyriausybinėmis institucijomis ir organizacijomis, susijusiomis su vaiko teisių apsauga. Vaiko patekimo į globėjų šeimą procesą reglamentuoja Lietuvos Respublikos įstatymai bei kiti teisės aktai – pagrindinis Lietuvos Respublikos įstatymas, kuriame kalbama apie globos steigimo, organizavimo tvarką ar jos rūšis bei formas - Lietuvos Respublikos Vaiko globos įstatymas. Šis įstatymas nustato vaiko globą, jos steigimo, pasibaigimo, organizavimo tvarką, globos rūšis ir formas, globėjų teises, pareigas bei atsakomybę, globojamo vaiko asmeninių, turtinių teisių ir interesų apsaugą Lietuvos Respublikos teritorijoje. Taip pat vaiko globą, siekiant atliepti geriausius jo interesus, reglamentuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992), Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996, galiojanti redakcija 2022), Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000, galiojanti redakcija 2022), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002, galiojanti redakcija 2022), Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006, galiojanti redakcija 2022), vaiko laikinosios globos (rūpybos) organizavimą reguliuojantys teisės aktai ir nuostatai. Taip pat tarptautiniai teisės aktai - Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, Europos komisijos vaiko teisių strategija.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (2000, galiojanti suvestinė, 2022) 3.248 straipsnis nurodo vaiko globos (rūpybos) tikslą ir uždavinius:

1. Vaiko globos (rūpybos) tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai tinkamai augti, vystytis ir tobulėti.

2. Vaiko globos (rūpybos) uždaviniai:

1) paskirti vaikui globėją (rūpintoją), kuris rūpintųsi, auklėtų, jam atstovautų ir gintų jo teises ir teisėtus interesus;

2) sudaryti vaikui gyvenimo sąlygas, kurios atitiktų jo amžių, sveikatą ir išsivystymą;

3) rengti vaiką savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje.

Kitaip tariant, globa (rūpyba) suteikia galimybę vaikams, likusiems be tėvų globos, turėti saugią aplinką, mylinčią ir besirūpinančią šeimą. Globos (rūpybos) procesu stengiamasi užtikrinti visus būtiniausius vaiko, netekusio tėvų globos, poreikius.

Lietuvoje įtvirtintos keturios globos formos:

- 1) globa šeimoje;
- 2) šeimynoje;
- 3) globos centre;
- 4) globa institucijoje (Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas, 2001, galiojanti suvestinė, 2023)

Sprendžiant dėl vaiko globos šeimoje, vadovaujamas civilinio kodekso (2001, galiojanti suvestinė, 2023) 3.259 straipsniu, kuris apibrėžia vaiko globos (rūpybos) šeimoje aspektus:

1. Vaiko globa (rūpyba) šeimoje – ne daugiau kaip penkių vaikų globa (bendras vaikų skaičius šeimoje su savais vaikais – ne daugiau kaip penki vaikai) natūralioje šeimos aplinkoje.

2. Bendras vaikų skaičius gali būti didesnis, nei nurodyta šio straipsnio 1 dalyje, kai neišskiriami broliai ir seserys.

3. Skiriant vaiko globėją, pirmumas teikiamas vaiko artimiesiems giminaičiams, jeigu jie turi tinkamas buitines sąlygas ir nėra asmenys ar asmenų grupė, negalinti globoti vaiko (ų) (neturintys dvidešimt vienerių metų, išskyrus atvejus, kai globoti pageidauja artimasis giminaitis, asmuo pripažintas neveiksnium arba ribotai veiksnium; asmuo nuo kurio buvo atskirtas vaikas, buvęs įtėviu (įmote), jeigu jo tėvų valdžia buvo apribota dėl to, kad įtėvis (įmotė) netinkamai atliko savo pareigas arba jis buvo atskirtas nuo vaiko, teistas už tyčinius nusikaltimus, sulaukęs šešiasdešimt penkerių metų arba vyresnis, išskyrus artimąjį giminaitį, jei jis nori laikinai globoti jaunesnį kaip dešimties metų vaiką, sergantis chronišku alkoholizmu, narkomanija, psichinėmis ar kitomis ligomis, kurių sąrašą tvirtina Vyriausybės įgaliota institucija).

Kaip nurodo Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas (2001, galiojanti suvestinė, 2023) vaiko globėjas parenkamas, atsižvelgiant į jo asmenines savybes, sugebėjimą būti globėju, jo santykius su netekusiu tėvų globos vaiku bei jo interesus. Asmuo, norintis tapti vaiko globėju, rajono (miesto) savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnybai pateikia tokius dokumentus:

- 1) prašymą, kuriame nurodoma pageidaujamų globoti ir auklėti vaikų skaičius, jų amžius, globos rūšis;
- 2) Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatytos formos sveikatos pažymėjimą;
- 3) kartu gyvenančių vyresnių kaip 15 metų asmenų raštišką sutikimą

Lietuvoje Respublikos civilinio kodekso (2001, galiojanti suvestinė, 2023) 3.252 straipsnyje yra apibrėžiamos dvi vaiko globos rūšys pagal globos trukmę:

1) laikinoji globa – trunkanti nuo 12 iki 18 mėnesių (3.253 straipsnis. Vaiko laikinoji globa (rūpyba) – laikinai be tėvų globos likusio vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių ir teisėtų interesų atstovavimas bei gynimas šeimoje, šeimynoje ar institucijoje. Vaiko laikinosios globos (rūpybos) tikslas – grąžinti vaiką į šeimą).

2) nuolatinė globa – galinti trukti nuo kelių dienų iki kol vaikui sukaks 18 metų, atsižvelgiant į vaiko ir jo tėvų, šeimos situaciją (3.256 straipsnis. Vaiko nuolatinė globa (rūpyba) nustatoma be tėvų globos likusiems vaikams, kurie esamomis sąlygomis negali grįžti į savo šeimą, ir jų priežiūra, auklėjimas, teisių bei teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas pavedamas kitai šeimai, šeimynai ar vaikų globos (rūpybos) institucijai).

Nuolatinio globotojo institutas Socialinių paslaugų įstatyme (2006, galiojanti suvestinė, 2024) nuolatinį globėją apibrėžia kaip fizinį asmenį, kuris pagal tarpusavio bendradarbiavimo paslaugų teikimo sutartį, sudarytą su globos centru, prižiūri likusį be tėvų globos vaiką, kuriam įstatymų nustatyta tvarka yra arba turi būti nustatyta nuolatinė globa (rūpyba), bei su kuriuo nesusijęs giminystės ryšiais. Nuolatinė globa skiriasi nuo laikinosios globos tokiais aspektais, kad laikina globa nustatoma tada, kai vaiko sveikatai ir gyvybei kyla grėsmė ir jis paimamas iš jam nesaugios aplinkos bei perduodamas laikinam globėjui (rūpintojui). Laikinosios globos tikslas yra grąžinti vaiką į biologinę šeimą, todėl nuolatinė globa skiriasi nuo laikinosios tuo, kad yra nustatoma teismo sprendimu, kuriuo tėvams apribojama tėvų valdžia, ir tęsiasi iki vaiko pilnametystės.

Šeima, priėmusi globoti vaiką (us) įsipareigoja: užtikrinti vaiko fizinį ir psichinį saugumą, rūpintis vaiko sveikata ir saugumu, auklėti vaiką, bendradarbiauti su kitomis institucijomis, visapusiškai rengti vaiką savarankiškam gyvenimui, užtikrinti galimybes vaikui bendrauti su jo biologiniais tėvais, jei tai nekenkia vaiko interesams (LR civilinis kodeksas, 2001, galiojanti suvestinė, 2023, 3.271 str.).

Reikėtų atsižvelgti į tai, kad globa nėra tas pats kas įvaikinimas, kadangi globai būdingi laikinumo ir baigtinumo požymiai, taip pat piniginės išmokos globėjams. „Vaikas netampa teisėtu globėjų šeimos sūnumi arba dukra, nors yra auginamas kaip sūnus ir dukra, nepatiria ir kitų būdingų įvaikinimo padarinių (pavardės pakeitimo, paveldėjimo teisių)“ (Gvaldaitė, 2017, p. 50). Taip pat kaip vieną iš svarbių aspektų reiktų laikyti tai, kad globojant vaiką šeimoje, kitaip nei jį įsivaikinus, nėra nutraukiami ryšiai su jo biologiniais tėvais, jei tai nekenkia vaiko interesams. „Atviro ryšio“ galimybė išlieka net ir tais atvejais, kai tėvams yra ribota valdžia, jie nebendrauja su vaiku ir vaikui nėra grįžimo į šeimą galimybių (Sagatys, 2006).

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko globą šeimoje reglamentuoja įvairūs nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, apimantys įvairias sritis, nuo vaiko teisių ir gerovės apsaugos iki įstaigų ir specialistų funkcijų. Vaiko globą reglamentuojančiais teisės aktais siekiama tiek atliepti

geriausius globojamo vaiko interesus, tiek teikti kokybiškas kompleksines paslaugas vaiką globojančiai šeimai.

1.2. Socialinės paslaugos vaikus globojančiai šeimai

Kaip teigia Burvytė, Kocai (2017) šeimos aplinka, harmoningi santykiai, tėvų rodomas pavyzdys bei kuriami tarpusavio ryšiai yra pagrindinė prielaida sėkmingai vaiko socializacijai. Autorės pabrėžia, kad vaiko ir tėvų tarpusavio ryšių kokybė lemia vaikų emocinę bei psichologinę būklę bei turi įtakos fiziniam vaiko vystymuisi. Ralys (2014) akcentuoja, kad šeima yra socialinė grupė ir kartu ji yra viena iš svarbiausių socialinių institucijų. Šeimos nariai yra tie žmonės, kurių socialinio palaikymo ieškome pirmiausia ir kurių pagalba turi ypatingą reikšmę. Tačiau kuomet tėvai negali arba nenori užtikrinti vaikams saugios aplinkos bei užtikrinti vaiko teisių, vaiko globą perima valstybė.

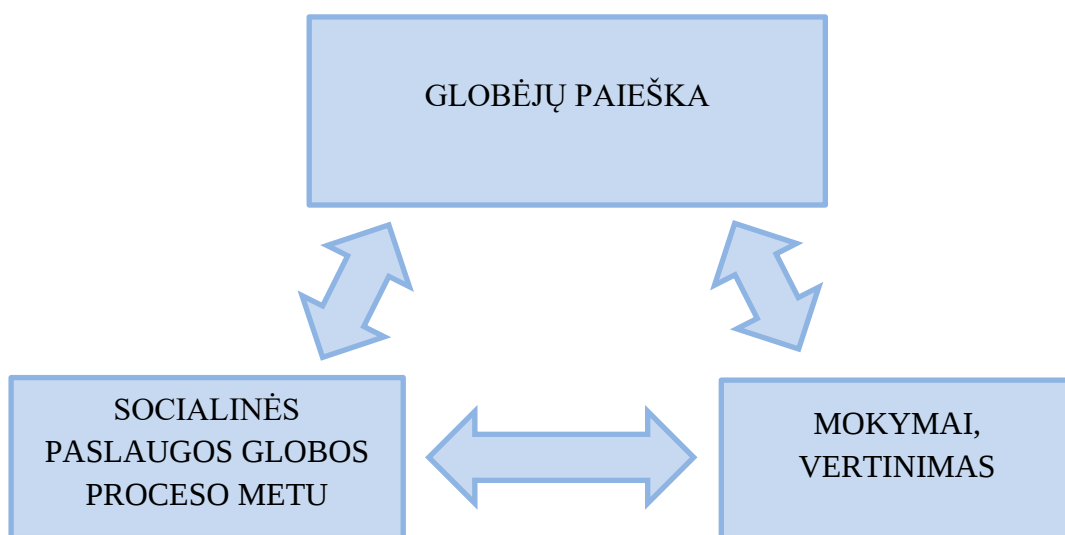
Ankstyva vaikų patirtis formuoja, kas jie yra, ir daro įtaką tolimesniam gyvenimui suaugus. Sveikam vystymuisi, išnaudojant visas galimybes, vaikams reikia saugaus ir stabilaus būsto, pakankamo ir visaverčio maisto, medicininės priežiūros, saugių santykių su suaugusiais globėjais, tinkamo auklėjimo ir reagavimo į auklėjimą bei teisės į kokybišką ugdymąsi (Sandstrom, 2013). Kai kurie gyvenimo įvykiai, su kuriais susiduria vaikai, turi didelę kontekstinę prasmę, nes jie labai keičia gyvenimo aplinkybes, pavyzdžiui tėvų netekimas (Sandstrom, 2013). Tėvų netekimas arba atskyrimas nuo jų yra vienas iš didžiausių patiriamų stresų vaikui, turintis daug neigiamų pasekmių tiek fizinei, tiek psichologinei vaiko sveikatai. Tėvų globos vaikai netenka dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, vaikai tampa našlaičiais, vaikas įstatymų tvarka atskirtas nuo tėvų, tėvai dingę ir jų ieškoma, tėvai pripažinti neveiksniais, tėvai laikinai negali rūpintis vaikais (dėl tėvų ligos, suėmimo, bausmės atlikimo, kitų priežasčių). Tėvų globos netekę vaikai dažnai būna patyrę nepriežiūrą, smurtą artimoje aplinkoje, turi trauminių patirčių. (Jacobsen ir kt., 2020). Tėvų globos netekusiems vaikams būdingas didelis nerimo lygis, emociniai sutrikimai, socialinių įgūdžių trūkumas (Zlatkova-Doncheva, 2018). Tai neigiamai veikia tiek emocinį, tiek fizinį vaiko vystymąsi. Kaip teigia Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, Uscila (2017) šeimyninė aplinka skatina vaiko savarankiškumą, norą dalyvauti bendruomenėje bei teigiamą socialinę adaptaciją. Gera aplinka vaikui augti yra ta, kuri teikia meilę, paramą ir stabilumą. Tai apima rūpestingus tėvus ar globėjus, galimybę gauti kokybišką išsilavinimą, saugią ir puoselėjančią bendruomenę, teigiamus pavyzdžius ir asmeninio augimo bei tobulėjimo galimybes. Kiekvienas vaikas turi teisę augti šeimos aplinkoje, meilės ir supratingumo atmosferoje (Europos ekspertų grupė perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamos globos klausimais, 2012). Šeimos pareiga – saugoti ir užtikrinti tinkamą

vaiko vystymąsi bei ginti vaiko interesus; kitu atveju valstybė įsikiša siekdama užtikrinti vaiko teises ir imasi visų priemonių, kad vaiko teisės nebūtų pažeistos. Paėmus vaiką iš nesaugios aplinkos, valstybė ieško artimųjų, kurie galėtų laikinai užtikrinti vaikų saugumą. Jei artimųjų nerandama, dėmesys krypta į globos centrus bei galimybes vaiką apgyvendinti pas globėjus (Bujauskaitė, 2022). Civilinis kodeksas nustato, kad vaikas, likęs be tėvų globos, gali būti apgyvendinamas vaikų globos institucijoje tik išimtiniais atvejais, kai nėra galimybės jo globoti šeimoje arba šeimynoje. LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996, galiojanti suvestinė, 2024) numato, kad tėvai, kiti vaiko atstovai pagal įstatymą, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, nevyriausybinės organizacijos, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys privalo vadovautis šiuo principu: geriausių vaiko interesų prioriteto – priimant sprendimus ar imantis bet kokių veiksmų, susijusių su vaiku, svarbiausia – geriausi vaiko interesai. Geriausių vaiko interesų paisymo principas taikomas remiantis konkrečia individualaus vaiko situacija, vertinant ir nustatant, kas naudingiausia vaikui artimiausiu metu ir ateityje, atsižvelgiant į vaiko nuomonę, jo identiškumą, šeimos aplinkos ir šeimos ryšių išsaugojimą bei santykių palaikymą, vaiko poreikių, atitinkančių jo amžių, vystymąsi, gebėjimus ir brandą bei užtikrinančių tinkamą vaiko raidą, tenkinimą, fizinį ir psichinį saugumą, vaiko teisės į sveikatą ir mokslą užtikrinimą bei kitus specialius vaiko poreikius. Vaikui turi būti teikiama tokia apsauga, kokios reikia jo gerovei, taikant visą įmanomą koordinuotą kompleksinę pagalbą.

Kaip teigia Gvaldaitė (2017) „vaiko globa šeimoje yra kompleksinė pagalba keliais aspektais“. Visų pirma, ji išsiskiria dalyvių ir įtraukiamų išteklių gausa: procese dalyvauja ne tik vaikas ir globėjai, kurie tampa vaiko pakaitine šeima, bet ir vaiko tėvai, specialistai ir jų institucijos, NVO, neformalūs socialiniai tinklai“ (Gvaldaitė, 2017, p. 50). Vaikui nustačius globos rūšį bei formą, pradedamos teikti socialinės globos paslaugos. Socialinė pagalba - tai formali ir neformali bendrų pastangų ir veiksmų sistema, kuria siekiama padėti asmeniui socializuotis ir adaptuotis visuomenėje, pagerinti savo gyvenimą, įveikti išskylančius sunkumus ir problemas (Kvieskienė ir kt. 2015).

Socialinės paslaugos šeimoms, globojančioms vaikus, apima daugybę paramos sistemų, skirtų šeimų gerovei ir stabilumui skatinti. Vaiką (us) globojančių šeimų poreikiai yra daugialypiai: vienoms šeimoms reikia finansinės paramos, kitoms reikia padėti globotiniams užsitikrinti tinkamą išsilavinimą ar sveikatos priežiūros paslaugas, taip pat gali būti reikalinga pagalba, valdant elgesio problemas su vaikais, patarimų, kuriant santykius su globotiniais, tad būtinos kompleksinės daugiadisciplininės paslaugos. Socialinėmis paslaugomis siekiama patenkinti įvairius poreikius, su kuriais gali susidurti vaikus globojančios šeimos, įskaitant paramą tėvystei, finansinę pagalbą, prieigą prie sveikatos priežiūros ir švietimo išteklių.

Globėjo paiešką, mokymus ir vertinimą koordinuoja rajonų (miestų) globos centrai, savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos arba kitos šio darbo patirtį turinčios organizacijos ir institucijos. 2018 metais Lietuvoje pradėti kurti globos centrai, siekiant pritraukti asmenis, norinčius tapti vaikų globėjais (rūpintojais) ir tėvais, pastiprinti žmones, jau dabar auginančius likusius be tėvų globos vaikus, naikinti esamus mitus apie globą (rūpybą) bei keisti požiūrį į šią veiklą. Globos centras yra socialinių paslaugų įstaigos padalinys, kuris rūpinasi budinčiais globotojais, globėjais (rūpintojais), šeimynomis, tėvais bei jų auginamais prižiūrimais, globojamais (rūpinamais), įvaikintais vaikais (www.globoscentrai.lt/info). Globos centrai taip pat rūpinasi reikalingų pagalbos paslaugų teikimu globojamiems (rūpinamiems) vaikams. Globos centrų tikslas - teikti kokybišką mokymą, aptarti visus kylančius iššūkius ir kitus svarbius dalykus, bei užtikrinti tęstines kokybiškas paslaugas – suteikti palaikymą ir atokvėpio galimybę vaikams globojančioms šeimoms (Genienė, Nedveckė, 2021). Globos centrai pradėti steigti, siekiant užtikrinti svarbiausias vaiko teises, teikiant paslaugas likusiems be tėvų globos vaikams bei jų globėjams (rūpintojams), tėvams. Globos centrai apibrėžiami kaip „socialinių paslaugų įstaiga, kuri, įgyvendindama vaiko globėjo (rūpintojo) teises ir pareigas, pagal tarpusavio bendradarbiavimo ir paslaugų teikimo sutartį perduoda likusį be tėvų globos, socialinę riziką patiriantį vaiką, prižiūrėti budinčiam globotojui, globėjui, teikia ir organizuoja socialines paslaugas bei kitą pagalbą pagal poreikį vaikui ir budinčiam globotojui, globėjui, taip pat kitokią pagalbą vaiko tėvams, siekiant grąžinti vaiką į šeimą“ (Genienė, Nedveckė, 2021, p. 71). Globos centrai Lietuvoje socialines paslaugas įgyvendina tokiomis kryptimis:

1 Pav. Globos centro veiklos kryptys

Šaltinis: www.globoscentrai.lt/info

Globos centrai organizuoja ir (ar) vykdo globėjų (rūpintojų), tėvių paiešką globos centro savivaldybės teritorijoje, taip pat vertina globėjų pasirengimą būsimai vaiko globai. Vertinant būsimą globėjų pasirengimą ir siekiant užtikrinti kokybišką vaiko globą, Valstybinės Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba numato tokias vertinimo procedūras: pagal naujus globos organizavimo nuostatus globėjas parenkamas atsižvelgiant į asmenines jo savybes, sveikatos būklę, gebėjimą užmegzti ryšį su būsimu globojamu vaiku. Pagal naują tvarką vertinami ne tik būsimi globėjai, bet ir kartu su jais gyvenantys vyresni nei 16 metų asmenys, prašant jų rašytinio sutikimo dėl būsimos globos, medicininės pažymos, bei neteistumo įrodymų. Parenkant globėją ypatingas dėmesys skiriamas ir be tėvų globos likusio vaiko interesams užtikrinti (Valstybinės Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2022). Vitkauskas (2010) nurodo, kad būsimiems globėjams yra keliami specialūs gyvenimo sąlygų ir buitinių reikalavimai. Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai priėmus sprendimą dėl asmens tinkamumo tapti vaiko globėju, per 6 mėnesius jam yra organizuojami globėjų ir tėvių mokymai, po kurių daroma išvada apie asmens kompetencijas globoti vaiką. Nuo 2008 metų Lietuvoje yra vykdoma globėjų, tėvių atrankos rengimo bei pagalbos teikimo jiems programa, kuria siekiama tinkamai paruošti šeimas vaiko globai ar įvaikinimui (Giedrimas, 2014). „PRIDE“ programa 2012 metais Lietuvoje pradėta vadinti „Globėjų ir tėvių mokymas ir konsultavimas“ (toliau - GIMK). GIMK programos tikslas - padėti būsimiems globėjams, tėviams įvertinti savo pasirinkimo motyvaciją bei tinkamumą tenkinti globojamo vaiko ar įvaikio poreikius (Giedrimas, 2014). Programoje yra suformuluoti visi gebėjimai, būtini tėviams ir globėjams, kad jie sugebėtų tinkamai patenkinti globojamo vaiko poreikius. Programa orientuojasi į saugios aplinkos vaikui užtikrinimą, vaiko fizinių ir raidos poreikių tenkinimą ir jų kompensavimą, pagalbą užmezgant tvirtus ir saugius ryšius, vaiko ryšio su biologine šeima stiprinimą, bendradarbiavimą, siekiant spręsti vaiko ir šeimos problemas. Kuomet asmenys išklauso specializuotus kursus, globą koordinuojanti institucija vertina jų pasirengimą ir parengia išvadą apie būsimąjo globėjo kompetenciją globoti vaiką. Vaiko globėjų pasirengimo įvertinimas yra svarbus procesas, kuris padeda nustatyti, ar potencialūs globėjai turi reikiamas žinias, įgūdžius ir gebėjimus sėkmingai globoti vaikus. Vertinant globėjų pasirengimą, svarbu užtikrinti, kad įvertinimas būtų atliekamas atidžiai ir objektyviai, atsižvelgiant į skirtingas aplinkybes ir poreikius, vaiko interesus laikant pagrindiniu prioritetu viso globos proceso metu.

Socialinės paslaugos vaikų globėjams gali būti įvairios, skirtos tiek palaikyti patiems globėjams, tiek užtikrinti vaikų gerovę ir saugumą. LR socialinių paslaugų įstatymas numato bendrųjų socialinių paslaugų globėjams gaires: vaikus globojančiai šeimai kiekvienoje savivaldybėje teikiama Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atestuotų asmenų ir kitų specialistų pagalba, siekiant užtikrinti vaiko gerovę (LR Socialinių paslaugų įstatymas, 2023). Globėjams teikiamos tarpininkavimo ir

atstovavimo paslaugos, intensyvi pagalba, esant poreikiui, psichologo konsultacijos, atokvėpio paslaugos. Globojamiems vaikams teikiama psichosocialinė, konsultacinė pagalba, psichologo paslaugos (LR Socialinės apsaugos ir Darbo ministerija, 2024). Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija nurodo teikiamas socialines paslaugas būsimiems ir esantiems globėjams:

Norintiems tapti globėjais – informavimas ir konsultavimas, mokymai pagal GIMK programą, būsimų globėjų pasirengimo vertinimas, išvados dėl tinkamumo būti globėjais teikimas, tęstiniai GIMK mokymai.

Esamiems globėjams – psichosocialinė konsultacinė pagalba, informavimas ir konsultavimas, intensyvi pagalba, esant poreikiui, atokvėpio paslauga, savitarpio pagalbos grupės, psichologo pagalba.

Teikiamos tęstinės paslaugos globėjams, apima tęstinius mokymus, vaiko adaptacinio laikotarpio stebėjimą, individualių vaiko poreikių vertinimą, padedama palaikyti ryšį tarp vaiko ir biologinių jo tėvų, vyksta savitarpio pagalbos grupės bei individualios konsultacijos (Asmenų, norinčių tapti vaiko globėju (rūpintoju), šeimos steigėju, dalyviu, budinčiu globotoju ar įvaikinti vaiką, rengimo, vertinimo, konsultavimo ir pagalbos jiems teikimo rekomendacijos (V skyrius), 2019).

Taip pat globėjų šeimoms skiriamos globos išmokos. Vaiko, augančio globėjų šeimoje, išlaikymą reglamentuoja valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymas. (Lietuvos Respublikos valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymo pakeitimo įstatymas, 2004) „Globotinio išlaikymui skirtomis lėšomis disponuoja vaiko globėjas ir tik atsižvelgiant į vaiko interesus“. Globėjams po globos įtvirtinimo paskiriamas globos koordinatorius, kuris kartu su kitais GIMK specialistais padeda spręsti iškilusias problemas, konsultuoja, informuoja, organizuoja tęstinius mokymus, savitarpio paramos grupes ir padeda bendradarbiauti su institucijomis. Globos koordinatorius - tai socialinis darbuotojas, atliekantis svarbų vaidmenį, vertindamas vaiko ir šeimos interesus, poreikius, padėtį, kitas aplinkybes, planuodamas ir įgyvendindamas prevencijos, intervencijos strategijas ir priemones“ (Kiaunytė, Lygnugarienė, 2019, p. 73). Socialinis darbuotojas, dirbdamas globos procese, vertina paslaugų gavėjų socialines problemas, nustato poreikius, analizuoja iškilusias problemas ir jų sprendimo būdus, parenka socialinio darbo metodus ir dalyvauja pagalbos teikimo procese, siekdamas atliepti tiek vaiko, tiek globėjų individualius poreikius.

Apibendrinant galima teigti, kad be tėvų globos likusiems vaikams pirmenybė teikiama vaiko priežiūrai globėjų šeimose ar kitoje į šeimą orientuotoje aplinkoje nei institucinėje aplinkoje. Socialinės paslaugos vaiko globos procese apima globojančių šeimų paiešką, pasirengimo būti globėjais įvertinimą, mokymą, priežiūros ir pagalbos teikimą periodiškai organizuojant tęstinius

mokymus bei globos įvertinimą, vaiko globos planavimą, atsižvelgiant į jo poreikius, jo interesų atstovavimą bei pagalbos globėjams teikimą, Socialinės pagalbos sistema, vaiką globojančiai šeimai yra kompleksinis procesas, kuriame tarpusavyje sąveikauja tiek vaiko globėjai, tiek institucijos, teikiančios socialinę pagalbą ir paramą siekiant bendro tikslo – globojamo vaiko gerovės. Tad, vaiko globos sistemoje esančios socialinių paslaugų srities institucijos turi užtikrinti lengvai prieinamų įvairių paslaugų spektrą, padedantį tinkamai tenkinti kiekvieno vaiko ir jo šeimos funkcionavimą, bei sklandžiai bendradarbiauti tarpusavyje tiek teikiant pavienes, tiek koordinuotas paslaugas.

2. ETINIŲ PROBLEMŲ RAIŠKA IR SPRENDIMO PRIELAIDOS SOCIALINIAME DARBE SU GLOBĖJAIS

Vaiko patekimas pas globėjus (rūpintojus) kelia nemažai iššūkių tiek vaikui, tiek jo globėjams (rūpintojams), tad iškilusių problemų sprendime dažnai prireikia socialinio darbuotojo, kaip profesionalo, pagalbos. Atliepti vaiko bazinius ir specialiuosius poreikius globos periodu stengiasi globėjai, o jiems profesionalią pagalbą teikia socialiniai darbuotojai. Socialinių darbuotojų, tiesiogiai dirbančių su globėjų šeimomis vaidmenys apima tokias funkcijas kaip: globėjų ir jų šeimų pasirengimą globoti vaiką (vaikus) vertinimą, mokymą, globos proceso koordinavimą, stebėjimą, pagalbą, informavimą (Brown, Rodgers, Anderson, 2015). Socialinis darbuotojas vertina šeimos pasirengimą ir motyvaciją ugdyti, auklėjimo ir globos gebėjimus ir stipriąsias puses, taip pat atvirumą grįžtamajam ryšiui bei pokyčiams, jei reikia, kad būtų įvykdyti globos procesui keliami uždaviniai (Brown, Rodgers, Anderson, 2015). Brown, Rodgers, Anderson (2015) apžvelgę literatūroje dažniausiai minimus iššūkius su kuriais susiduria socialiniai darbuotojai, dirbdami su globėjais, kaip vieną iš aspektų išskyrė – etines problemas.

Šiame skyriuje bus analizuojama profesinės etikos reikšmė socialiniame darbe, socialiniam darbuotojui kylančios etinės problemos, dirbant su globėjais bei socialiniams darbuotojams reikalingos kompetencijos sprendžiant etines problemas.

2.1. Etinių problemų raiška socialinio darbo veikloje su globėjais

Mokslininkų sutariama, kad pagrindinis ir svarbiausias socialinio darbo tikslas – padėti kurti asmenų gerovę ir skatinti teigiamus socialinius pokyčius, gerinant tų asmenų socialines sąlygas, taikant humaniškumą grįstą praktiką ir laikantis atitinkamos, pažeidžiamiems asmenims ar jų grupėms palankios, politikos (Anastasov, Kochoska, 2020). Dirbant su įvairiomis paslaugų gavėjų grupėmis ir nuolat kintančiomis aplinkybėmis dažnai iškyla situacijų, neturinčių aiškaus sprendimo, tačiau socialinis darbuotojas privalo vadovautis etikos kodeksuose numatytomis vertybėmis ir principais. Socialinio darbo etika – tai specifinės profesinės socialinio darbo vertybės ir principai, nusakantys pageidautiną socialinio darbuotojo santykį su paslaugų gavėjais, kolegomis ir pačiu savimi (Šinkūnienė, 2010). Galima teigti, kad profesinė etika yra socialinio darbo įgyvendinimo pamatas. Socialinis darbas kaip profesija skiriasi nuo kitų profesijų savo vertybių svarba ir etinių principų įtaka. Profesinė etika yra svarbi socialinio darbo srities dalis, nes padeda užtikrinti aukštą paslaugų kokybę, gerbti paslaugų gavėjų teises, skatina profesionalų atsakomybę ir patikimumą, padeda organizacijoms veikti efektyviai ir užtikrinti socialinio darbo praktikos atitiktį aukštiems

etikos standartams bei teisės aktų reikalavimams. Etinė problema – situacija ar atvejis, kuriame pažeidžiami etiniai principai arba pritaikomi nederantys (priešpriešą kuriantys) principai, kuriais gali būti pakenkta pažeidžiamo asmens (asmenų) arba visuomenės gerovei (Arambula, 2023). Taigi, socialiniame darbe etinės problemos yra susijusios su asmeniniais ir profesiniais principais, atsakomybe ir pasiruošimu priimti sprendimus, kurie užtikrintų asmens gerovę. Socialinio darbuotojo veiklai įtaką daro Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodekso principai, tačiau, būtina atsižvelgti ir į tai, kad kiekvieną situaciją svarbu vertinti individualiai, nes paslaugų gavėjai yra unikalūs. Taip pat savo darbe socialinis darbuotojas turi priimti vienokius ar kitokius sprendimus, remdamasis doroviniu mąstymu ir vertybėmis, nes nėra numatytas vienas ir teisingas veiklos algoritmas visiems atvejams. Tad neabejotina, kad socialinio darbo profesijos pagrindas – vertybių sistema ir tinkama profesinė etika.

Osuji (2018) teigia, kad profesinės vertybės ir etikos principai turi būti įtraukti į socialinio darbo praktiką, kad būtų užtikrintas kokybiškas paslaugų teikimas ir išreiškiama, parodoma pagarba paslaugų gavėjų teisėms. Šiam teiginiui, dėl profesinės etikos svarbos, siekiant užtikrinti kokybiškas socialines paslaugas, pritaria ir kiti autoriai (Allen-Meares, 2018; Ndiweni, 2020). Vieni ypač akcentuoja, kad socialinis darbas privalo būti grindžiamas etiniais principais, nes taip yra išryškinamos darbo vertybės, išreiškiama pagarba asmens individualumui, žmonių teisėms, orumui bei padeda užtikrinti asmenų gerovę. (Wilson, Beresford, 2019). Lietuvos Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodekse (2023) taip pat nurodoma, kad socialinis darbuotojas pripažįsta visus asmenis lygiaverčiais, nepriklausomai nuo lyties, rasės, tikėjimo ar socialinės padėties, yra lojalus asmeniui ir pirmenybę teikia asmens interesams (Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodeksas, 2023).

Socialinis darbas – tai tarsi kūrybiškas pasirinkimo iš daugelio variantų veiksmas (Rimkus, 2015). Socialinis darbuotojas, vykdydamas savo pareigas, atlieka daug vaidmenų - šeimos nario, visuomenės nario, profesijos ambasadoriaus, darbuotojo ir kt., kurių kiekvienas suteikia kartais nesuderinamas pareigas. Socialiniam darbuotojui, besistengiant išlaikyti balansą, kyla iššūkis, kurio metu vyksta vidinis konfliktas sprendžiant, kurios pareigos yra prioritetinės ar kuris vaidmuo yra svarbesnis. Rimkus (2015) teigia, kad kiekviena socialinė grupė savo patirtį mato per bendrą diskursą, tad patirtis negali būti traktuojama kaip vienpusė, o tai suprasdamas socialinis darbuotojas gali parinkti tinkamiausius sprendimus kiekvienai situacijai. Galima teigti, kad socialinėje veikloje dažnai pasitaiko situacijų, kurių sprendimas vienam specialistui yra techninis, mechaniškai pritaikant taisykles, kitam gali sukelti didžiulę etinę problemą, kai sprendimas – sudėtingas, tačiau aiškus, trečiam gali tapti dilema. Socialinių darbuotojų etikos kodeksas yra puikus pagalbininkas darbe, jo dėka socialinis darbuotojas turi orientyrus į tai, kas svarbu, į ką reikia atkreipti dėmesį, kokios paslaugų gavėjo ir darbuotojo pozicijos bei kokios socialinio darbuotojo pareigos

(Audzevičienė, 2007). Loewenberg (cit. Audzevičienė, 2007) išskiria socialinio darbo procese pasitaikančias šias etines problemas:

1. Profesinės socialinio darbuotojo žinios ir paslaugų gavėjo teisė rinktis. Socialinis darbuotojas atsižvelgdamas į turimą darbo patirtį ir teorines žinias, stengiasi priimti sprendimą, kuris labiausiai atitiktų paslaugų gavėjo poreikius. Tačiau taip pat socialinis darbuotojas turi gerbti paslaugų gavėjo teisę laisvai rinktis metodus, kurie paslaugų gavėjui atrodo tinkamiausi. Be abejo, socialinis darbuotojas turi daugiau teorinių žinių ir patirties socialiniame darbe, tačiau negali paslaugų gavėjo priversti veikti prieš jo valią. Šiuo atveju socialinis darbuotojas gali pateikti informaciją apie, jo manymu, tinkamiausius pagalbos būdus ir gerbti paslaugų gavėjo pasirinkimą;
2. Skirtingų asmenų lūkesčiai socialiniam darbuotojui. Socialinis darbuotojas priimdamas profesinius sprendimus, susiduria su lūkesčiais jam, kurie ateina iš daugybės vaidmenų, suprantamų kitų asmenų (paslaugų gavėjo, bendradarbių, supervizorių, darbdavių, visuomenės ir kt.) priešpriešos;
3. Informuotas laisvas sutikimas. Socialinio darbo procesuose sprendimai yra daromi tikrai informuojant ir sutinkant paslaugų gavėjui. Tačiau paslaugų gavėjas ne visuomet supranta savo pasirinkimo galimus padarinius. Tai reiškia, kad paslaugų gavėjas pasirinkdamas yra supažindintas su galimais sprendimo būdais, metodais, pasekmėmis (teigiamomis ir neigiamomis);
4. Tiesos sakymas. Socialinis darbuotojas privalo sakyti tiesą, neapgauinėti ir neklaidinti paslaugų gavėjo. Tačiau būna aplinkybių, kada tiesos žinojimas gali būti paslaugų gavėjui žalingas;
5. Konfidencialumas. Socialinis darbuotojas negali atskleisti informacijos apie paslaugų gavėją. Tačiau būna situacijų, kada socialiniam darbuotojui reikia dalintis turima informacija apie paslaugų gavėją. Norint suteikti paslaugų gavėjui kuo geresnę pagalbą, reikia bendradarbiauti ne tik su paslaugų gavėju, bet ir su bendradarbiais, kitų sričių specialistais, institucijomis, ir t.t. tokiu atveju socialiniam darbuotojui paslaugų gavėjo konfidencialumo išlaikyti ne visada įmanoma;
6. Ribotų išteklių paskirstymas. Lygybės, vertingumo principai teigia, kad visi žmonės yra lygūs ir jų negalima skirstyti. To pasekoje reikalaujama, kad socialinis darbuotojas lygiai paskirstytų turimus resursus paslaugų gavėjams. Tačiau praktikoje socialinis darbuotojas žino, kad vieniems paslaugų gavėjams reikia didesnio resursų kiekio nei kitiems;
7. Paslaugų gavėjo interesų pirmumas prieš darbuotojo interesus. Socialinis darbuotojas tikisi priimti tokį sprendimą, kuris būtų geriausias paslaugų gavėjui, netgi tada, jeigu jis gali būti rizikingas socialinio darbuotojo praktikai ir daryti įtaką darbuotojo gyvenimui ir darbui;

Darbuotojų tarpusavio santykiai. Darbuotojai tikisi iš kolegų pagarbos, teisingumo, sąžiningumo ir mandagumo. Tačiau kartais šie lūkesčiai gali konfliktuoti su profesinėmis pareigomis paslaugų gavėjui, sąžiningai vertinti kolegų darbą, ir panašiai.

Etinės problemos, kylančios socialiniame darbe su globėjais, dažnai yra itin kompleksinės, sudėtingos. Todėl, siekiant išanalizuoti šių problemų prigimtį, būtina trijų krypčių (lygių) analizė (Vyšniauskienė, Minkutė, 2008) (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Etinių problemų raiškos lygmenys, dirbant socialinį darbą su globėjais

Etinės problemos lygmuo	Problemų apibrėžtis	Etinių problemų raiška, dirbant su globėjais
<i>Etinės problemos makrolygiu</i>	Apima apskritai visas socialiniame darbe, o ypač toje socialinio darbo srityje, kurios veikla paremta socialinio teisingumo ir visuomenės gerovės užtikrinimo principais bei kurią vykdydamas socialinis darbuotojas turi teisę naudoti profesinę jėgą, sąveikaudamas su paslaugos vartotoju, atliekamų užduočių metu išskylančias problemas.	Dažnai dėl bendro sprendimų priėmimo kyla konfliktai tarp darbuotojų ir globėjų. Jei vieni grupės nariai siekia savo tikslų nepaisydami kitų narių nuomonės, bendro sprendimo priėmimo procesas sukelia prielaidas profesinės jėgos panaudojimui.
<i>Etinės problemos mikrolygiu</i>	Tai problemos, išskylančios tuo atveju, kai socialinis darbuotojas tam tikroje situacijoje įžvelgia sudėtingą moralinę tos situacijos sprendimą. Pavyzdžiui, etinė problema iškyla tuo atveju, kai socialiniam darbuotojui reikia atmesti pagalbos prašančio (kuriam ta pagalba labai reikalinga) asmens prašymą – mat prašantysis neatitinka tam tikrų kriterijų.	Siūloma pagalba turi būti teikiama tik tuomet, kai jos reikia, atsižvelgiant į globėjų norus ir poreikius, kadangi kitu atveju tai gali sukelti pasipriešinimą.
<i>Etinės problemos asmeniniu lygiu</i>	Tai problemos, kai pats darbuotojas susiduria su asmeninėmis problemomis, kai susikerta jo vertybės ir kyla konfliktas moralinių principų srityje, sąlygojantis etinės dilemos atsiradimą. Etinė dilema atsiranda tada, kai socialinis darbuotojas susiduria su problema, turinčia dvi lygiaverčiai nepageidaujamas alternatyvas, ir atsiranda nežinojimas, kuris pasirinkimas teisingesnis.	Identifikuojant vaiko stiprybes ir poreikius bei elgesio ribas gali nesutapti globėjo ir socialinio darbuotojo suvokimas apie tinkamas vertybes bei vaiko elgesio korekcijos būdus.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Vyšniauskienė, Minkutė, 2008

Nagrinėjant etines problemas, dirbant su globėjais, galima pasitelkti Budrienės, Kiaunytės (2021) atliktą tyrimą, kuris atskleidė su kokiomis problemomis susiduria globos centrų darbuotojai, teikiantys socialinę pagalbą globėjams (rūpintojams). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad pagalbos teikimas šeimai, siekiant atkurti saugią aplinką vaikui, yra daugiasluksnis procesas, apimantis

visapusiškų pagalbos priemonių taikymą, įtraukiantis įvairių institucijų atstovus, siekiant suteikti kuo platesnį socialinių paslaugų spektrą (Budrienė, Kiaunytė, 2021). Sprendžiant iškilusias problemas dažnai susikerta tiek biologinės vaiko šeimos, tiek globėjų interesai, tarp kurių socialinis darbuotojas tampa tarsi tarpininku. Budrienė, Kiaunytė (2021) teigia, kad socialiniai darbuotojai ne visuomet vaiko globėjams suteikia galimybių atskleisti savo turimą požiūrį į vaiko ir jo šeimos situaciją. Kartais socialiniai darbuotojai atlieka savo darbą formaliai, neįsigilindami į situaciją individualiai, neatsižvelgdami į žmogiškąsias vertybes, kas yra itin svarbu, dirbant vaiko globos procese. Tad galima daryti prielaidą, kad viena iš etinių problemų, dirbant su globėjais (rūpintojais) yra per didelis formalumas. Kita etinė problema – siūloma pagalba turi būti taktiška ir teikiama tik tuomet, kai jos reikia, atsižvelgiant į globėjų norus ir poreikius, kadangi kitu atveju tai gali sukelti pasipriešinimą (Budrienė, Kiaunytė, 2021). Minėtų autorių atliktame tyrime dalyvavę globėjai nurodė, kad jie dažnai susiduria su neigiamomis visuomenės nuostatomis globojamu vaikų atžvilgiu. Tad šiuo aspektu socialinis darbuotojas turėtų būti itin lankstus, padėti globėjams įveikti visuomenės priešišumą.

Socialinis darbuotojas atlieka tarpininko vaidmenį, padedant globėjams (įtėviams) ir biologiniams tėvams globos metu palaikyti tarpusavio ryšį, aptariant susitikimų laikus, keitimosi informaciją apie vaiką (Budeva, 2021). Kaip viena iš aktualiausių dilemų su kuriomis susiduria tiek globėjai, tiek su jais dirbantys socialiniai darbuotojai galima laikyti santykius su vaiko biologine šeima. Ponnert (2017) atliko tyrimą, kurio rezultatai parodė, kad socialiniams darbuotojams nerimą kelia konfliktiški santykiai tarp vaiko globėjų ir vaiko biologinės šeimos. Dažnai globėjų (rūpintojų) požiūris į vaiko biologinę šeimą būna neigiamas, tad globėjai stengiasi apriboti bet kokius ryšius tarp vaiko ir jo biologinės šeimos, tačiau reiktų atsižvelgti į tai, kad svarbiausia šioje situacijoje yra vaiko interesai, o globėjai turi laikytis objektyvaus požiūrio (Ponnert, 2017). Tokiu atveju teikiama socialinė pagalba tampa labai svarbi, o socialinio darbuotojo gebėjimas etiškai paaiškinti globėjams, kad vaikas turi teisę palaikyti ryšį su biologiniais tėvais lemia kokybišką globos procesą. Labai svarbu išlaikyti pasitikėjimu grįstus santykius tarp globėjų ir socialinio darbuotojo, kad globėjai galėtų pasikliauti specialistu, nebijoti prašyti pagalbos. Kaip teigia Pajaujienė (2019) pagarba ir pasitikėjimu grįsti santykiai tarp globėjų ir socialinių darbuotojų svarbūs visame vaiko globos procese, tiek GIMK mokymų metu, tiek vertinant globėjų pasirengimą bei vėliau, teikiant socialinę pagalbą, kuomet vaikas gyvena su globėjais.

Kitas aspektas kalbant apie socialiniams darbuotojams kylančias etines dilemas, dirbant su globėjais yra – pačių globėjų (rūpintojų) motyvacija užtikrinti vaikui saugią fizinę ir emocinę aplinką. Kaip teigia Rimkus (2016), globėjai turi gebėti identifikuoti vaikų stiprybes ir poreikius, padėti globotiniui formuoti savo asmenybę, nustatyti drausmės ir elgesio ribas. Šis globėjams tenkantis uždavinys neretai suponuoja socialinės pagalbos poreikį. Tačiau gali atsitikti taip, kad

identifikuojant vaiko stiprybes ir poreikius bei apibrėžiant elgesio ribas, gali nesutapti globėjo ir socialinio darbuotojo suvokimas apie vertybes bei vaiko elgesio korekcijos būdus. Neagoe, Neag, Lucheş, (2019) atliktas tyrimas atskleidė, kad didžioji dalis tyrime dalyvavusių globėjų kaip vieną iš pagrindinių iššūkių įvardija dilemas, susijusias su etikos standartų taikymu dėl vaikų drausminimo bei neigiamo elgesio modelio keitimo. Asmeninė motyvacija yra pagrindinis veiksnys teikiant globos paslaugas, lemsiantis tiek vaiko gerovę, tiek globėjo pasitenkinimą (Neagoe, Neag, Lucheş, 2019). Kaip pabrėžia Neagoe, Neag, Lucheş (2019) globos srityje motyvacija itin svarbi, nes nuo to gali priklausyti teikiamų paslaugų kokybė.

Žvelgiant į kitą atsakomybės komponentą – sprendimų priėmimą dėl vaiko gerovės, pagrindiniu aspektu tampa globėjų gebėjimas bendradarbiauti su socialiniu darbuotoju bei tapti visaverčiu globos komandos nariu (Rimkus, 2016). Socialinis darbuotojas turi gebėti etiškai išaiškinti vaiko globėjams, kad sprendimai turi būti priimami, atsižvelgiant į vaiko interesus, suvokiant vaiką kaip savarankišką asmenybę. Anot Rimkaus (2016), dalis globėjų yra linkę vaikus „savintis“, priimti sprendimus už juos. Globėjų sprendimus dažnai lemia ir kitos priežastys – materialinių išteklių stoka, pagalbos iš artimos aplinkos trūkumas, perdėtas noras nuspręsti už globotinį. Tad teikiant pagalbą globėjams globos proceso metu, būtina etiškai akcentuoti globėjo pareigas ir teises, globos tikslus, bendradarbiavimo su specialistais svarbą (Rimkus, 2016).

Neretai atsitinka tokios situacijos, kuomet vaiko globėjai (rūpintojai) nusprendžia nebetęsti vaiko globos. Taip nutinka dėl globojamo vaiko emocinių bei elgesio sunkumų, dėl pačių globėjų motyvacijos stokos ar kitų priežasčių. Brown, Sebba, Luke (2014) pastebi, kad globėjų motyvacija itin priklauso nuo teikiamos emocinės paramos, tad socialinio darbuotojo atsakomybė - laiku pastebėti iškilusias problemas bei etiškai pasiūlyti galimus jų sprendimo būdus. Kaip teigia Rimkus (2016), globėjams būtina teikti emocinę paramą, siūlyti specialistų pagalbą bei laikino atokvėpio paslaugas. Neagoe, Neag, Lucheş, (2019) tyrimas atskleidė, kad dauguma tyrime dalyvavusių globėjų, globėjais tapo dėl altruizmo motyvų, noro padėti visuomenei ir pilietiškumo jausmo, tačiau jiems itin trūksta žinių, norint sėkmingai įveikti krizines situacijas susijusias su vaiko globa. Socialinis darbuotojas turi būti pasirengęs pasiūlyti krizių įveikimo strategijas, apimančius įvairias sritis, tokias kaip vaikų psichologija, vaikų auklėjimas, sveikata ir tėvystė, kad globėjai gautų reikiamos informacijos bei palaikymo, kuri būtų naudinga ir jiems, ir globojamam vaikui. Socialinio darbuotojo teikiama pagalba turi apimti globėjų mokymus kaip veiksmingiau bendrauti su vaikais, ypač krizinėse situacijose, taip sustiprinant globos proceso tvarumą.

Apibendrinant galima teigti, kad mokslininkai skirsto etines problemas makro, mikro bei individualiu lygmeniu, pagrindines etines problemas, išskiriant konfidencialumo užtikrinimą ir privatumo išsaugojimą, teisėtumą, pasitikėjimą (paslaugų gavėjo – socialiniu darbuotoju ar visa organizacija), vertybes, integralumą, socialinę atsakomybę, asmenines ir profesines nuostatas.

Dažniausiai pasitaikančios etinės dilemos, dirbant su globėjais, yra konfliktiški santykiai tarp vaiko globėjų ir vaiko biologinės šeimos, globėjų žinių bei motyvacijos stoka bei sunkumai sprendžiant vaiko elgesio problemas. Tad socialinio darbo veikloje sprendžiant etines dilemas su globėjais, būtina vadovautis moralinėmis, etinėmis, kultūrinėmis ir bendražmogiškomis vertybėmis, priimti kompetencija ir situacijos unikalumu pagrįstus sprendimus, socialiniai darbuotojai privalo turėti aukštą profesinį pasiruošimą ir profesinės patirties, kad galėtų priimti tinkamiausius sprendimus.

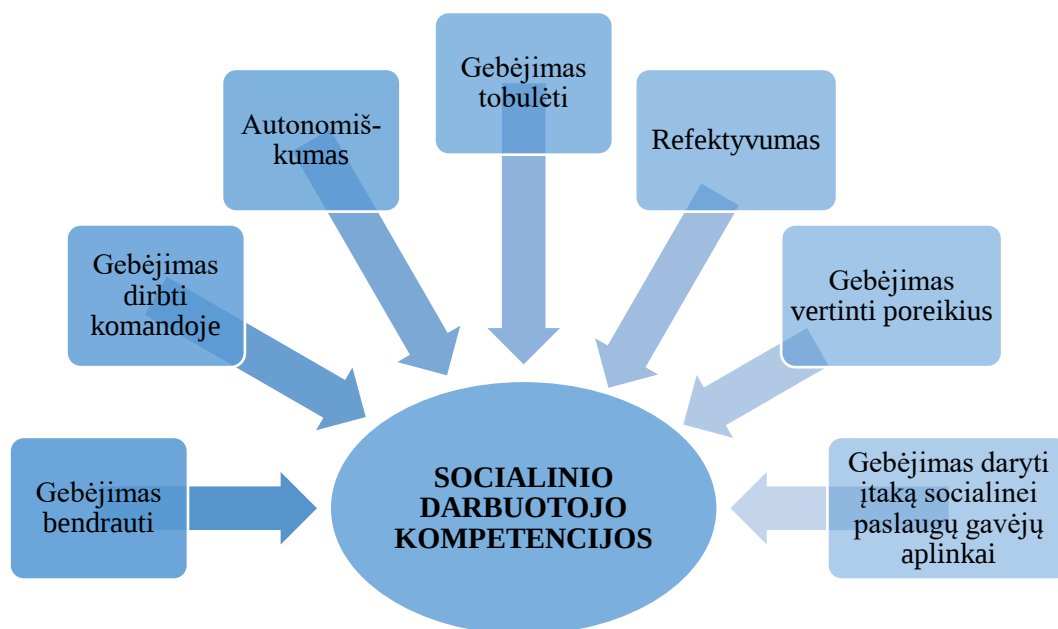
2.2. Etinių problemų sprendimo kompetencija socialinio darbo praktikoje

Socialinis darbas viena iš dinamiškiausių profesijų, verčiančių profesionalius socialinius darbuotojus, prisitaikyti prie nuolat kintančių aplinkybių bei stresinių situacijų. Socialiniai darbuotojai nuolat susiduria su kitų asmenų problemomis, išgyvenimais, specialiaisiais poreikiais. Siekiant suteikti tikslingą pagalbą, socialinis darbuotojas atlieka daugybę vaidmenų. Gapšytės, Snieškienės teigimu „socialinio darbuotojo kompetencija yra kompleksinis darinys, apėmiantis platų mąstymo, įgūdžių ir elgsenos spektrą“ (Gapšytė, Snieškienė, 2011, p. 116). Arbouche'is (2009) manymu, etinės kompetencijos pagrindas yra tai, kaip socialinis darbuotojas pritaiko turimas vertybes praktikoje. Arbouche'is (2009; cit. Gapšytė, Snieškienė, 2011) nuomone, etinė kompetencija skatina specialistą elgtis ne tik pagal taisykles, bet ir būti lanksčiam bei kūrybiškam sudėtingose situacijose.

Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodekse (2023) nurodoma, kad socialinių paslaugų srities darbuotojų asmeninės savybės, socialinės ir profesinės kompetencijos turi įtakos socialinių paslaugų teikimo kokybei, efektyvumui, teigiamai atmosferai įstaigoje bei socialinių paslaugų srities darbuotojo profesinės veiklos įvaizdžiui visuomenėje. Taip pat Socialinių darbuotojų etikos kodekse teigiama, kad socialinis darbuotojas turi gebėti atpažinti profesinės veiklos etines dilemas, jas įvertinti ir numatyti jų sprendimus. Rimkus (2015) pastebi, jog šiandienos socialiniam darbuotojui yra būtinas kompleksinis mąstymas, kritiškas savo žinių bei gebėjimų įvertinimas, kadangi tai leidžia prisitaikyti kintančioje realybėje. Tad socialinis darbas, autoriaus nuomone, tampa reflektivia, kritiniu mąstymu paremta veikla, kuri apima tiek praktinius įgūdžius ir veiksmus, tiek jausmus, vertybes bei įsitikinimus.

Norint, kad socialiniai darbuotojai gebėtų spręsti etines problemas, jie turi būti tam pasiruošę, turėti tam tikrą kompetencijų. Bendrosios kompetencijos yra įtvirtintos Socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarkos apraše (2006, galiojanti suvestinė 2023), kuriame numatyta, kad kompetencija apima žinias, gebėjimus, įgūdžius ir vertybines nuostatas, privalomas kiekvienam socialiniam darbuotojui. Taip pat nurodomos ir specialiosios socialinio

darbuotojo kompetencijos: gebėjimas kurti saugią, augti ir gyventi palankią aplinką bei gebėjimas ugdyti ir palaikyti paslaugų gavėjo savarankiško gyvenimo įgūdžius (Socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarkos aprašas, 2006, galiojanti redakcija 2023) (žr. 2 pav.).

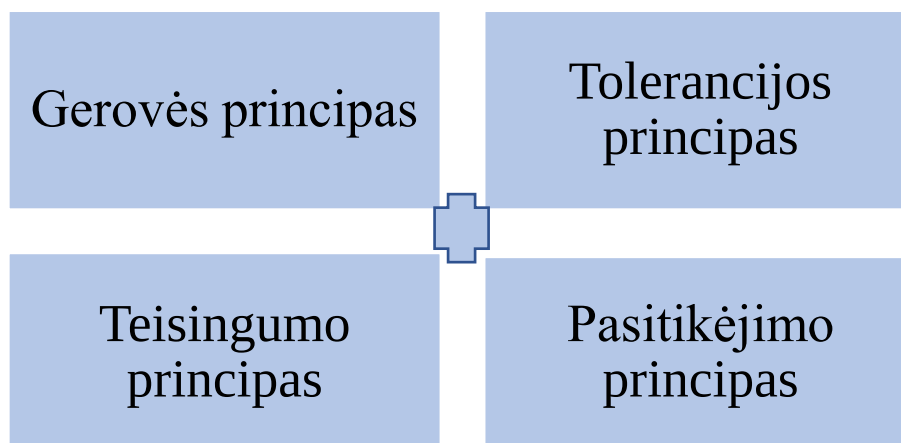
2 pav. Socialinio darbuotojo kompetencijos

Šaltinis: Socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarkos aprašas (2006, galiojanti suvestinė 2023)

Socialinio darbuotojo kompetencijos reikalingos etinėms problemoms spręsti, apima moralinių vertybių ir principų supratimą. Socialinis darbuotojas turi puikiai suprasti moralinių vertybių ir principų sistemą, kuri yra pagrindas etinei socialinio darbo praktikai. Socialiniai darbuotojai turi būti tinkamai apmokyti, supažindinti su profesine etika ir jos taikymu socialiniame darbe bei nuolat atnaujinti savo žinias (Blakemore, 2020). Kaip teigia Adomaitienė, Balčiūnaitė (2017) svarbu, kad patys socialiniai darbuotojai vadovautųsi tinkama ir teisinga profesine savivoka, pažintų ir vertintų savo profesijos specifiką, jai keliamus uždavinius, gebėtų savo veiklą paaiškinti. Reflektuodami profesinės veiklos praktikoje socialinių paslaugų teikėjai pratinasi įveikti sunkumus ir neaiškumus, būdingus asmeniniam ir profesiniam tobulėjimui.

Etiškai pagrįstus sprendimus galima priimti laikantis etinių principų ir standartų, kritinio mąstymo, pasitikėjimo savo sprendimais ir komunikuojant su kitais specialistais. Norint priimti etiškai pagrįstus sprendimus, socialiniai darbuotojai turėtų taikyti etikos sprendimų priėmimo modelius, kurie padeda jiems sistemingai vertinti etines problemas ir pasirinkti tinkamus

sprendimus (Reamer, 2021). Kai kuriuose modeliuose pateikiamos žingsnių sekos, padedančios socialiniams darbuotojams išnagrinėti visas galimas alternatyvas ir numatyti pasekmes. Socialiniame darbe sprendžiant etines problemas su globėjais gali būti taikomas „Beauchamp ir Childress keturių principų modelis“ (žr. 3 pav.).

3 pav. Beauchamp, Childress keturių principų etinių sprendimų priėmimo modelis

Šaltinis: Reamer, 2021

Modelyje ypatingą reikšmę turi socialinio darbuotojo ir paslaugų gavėjo ryšys bei socialinio darbuotojo profesionalumas. Galima teigti, jog socialinis darbuotojas teikdamas paramą, dirbdamas su globėjais (rūpintojais) turi įsigilinti į kiekvieną situaciją individualiai, sprendžiant iškilusias problemas, pasitelkti savo patirtį, žinias ir profesionalumą, teikti paslaugų gavėjams informaciją apie galimus pagalbos šaltinius ir išteklius bei padėti jais pasinaudoti. Socialinio darbuotojo tikslas yra įgalinti paslaugų gavėją pačiam spręsti savo problemą taip, kad jis ir visi kiti pagalbos proceso dalyviai galėtų realizuoti visas savo galimybes (Prakapas, 2007). Jurevičienė, Šapalytė (2011; cit. Vensloviene, 2015) įgalinimą įvardija kaip procesą, kurio metu tiek paslaugų gavėjas, tiek darbuotojas veikia išvien, horizontaliam fone, bandant įveikti probleminę situaciją. Autorės pabrėžia lygiaverčių santykių svarbą, tikėjimą kitu asmeniu. Daugelis teorinių įgalinimo modelių yra pagrįsti prielaida, kad visi asmenys turi galimybę konstruktyviai spręsti savo gyvenimo iššūkius. Įgalinimo proceso metu socialinio darbo profesionalo vizija, vertybės bei tikslai turėtų būti nukreipti į paslaugų gavėją ir jo probleminę situaciją, siekiant didinti paslaugų gavėjo stiprybes ir atsakomybės jausmą už savo problemas (Vensloviene, 2015).

Dirbant su globėjais, sprendimo procesas apima įvairių situacijų ypatybes, taip pat paslaugų gavėjų ir darbuotojų tarpusavio santykius. Kai sprendžiama etinė problema, objektyvumas yra svarbus, taikant taisykles ir principus sprendimų priėmimo: subjektyvumas pasireiškia asmens veikimo laisvėje. Remiantis objektyvumu, taisyklės (principai) sumažina profesionalo kūrybingumą bei įžvalgumą, sugebėjimą individualizuoti paslaugų gavėjus (Klokmanienė 2014). Prieš priimant

sprendimą kaip elgtis kilus konfliktui, socialiniam darbuotojui svarbu konfliktinėje situacijoje apginti savo interesus ir išsaugoti gerus santykius su paslaugų gavėju. Daugelis socialinio darbuotojo sunkumų kyla iš būtinybės pasirinkti iš dviejų ar daugiau prieštaringų įsipareigojimų. Adekvatus jų sprendimas galimas tik socialinio darbo specialistui įvaldžius socialinio darbuotojo etikos principus ir profesines vertybes (Klokmanienė 2014). Neturėdamas profesinių gebėjimų, žinių ir įgūdžių socialinis darbuotojas negali elgtis etiškai, nes neturėdamas vidinės etikos normų, socialinis darbuotojas negali tapti savo srities profesionalu.

Dažnai dėl bendro sprendimų priėmimo kyla konfliktai tarp darbuotojų ir paslaugų gavėjų. Jei vieni grupės nariai siekia savo tikslų nepaisydami kitų narių nuomonės, bendro sprendimo priėmimo procesas sukelia nemažai problemų. Endriulaitienės, Raižienės (2008), teigimu norint išvengti konfliktų tiek tarp darbuotojų, tiek tarp darbuotojo ir paslaugų gavėjo, būtina imtis tam tikrų veiksmų: leisti asmeniui išsikalbėti, aktyviai jo klausantis; sukonkretinti, kuo tiksliai kitas asmuo yra nepatenkintas; sutikti, jog iš kito asmens pozicijos žiūrint gali atrodyti kitaip; pateikti savo nuomonę tikintis, kad išklausys jus, nes jūs išklausėte; ieškoti abiem priimtino konflikto sprendimo būdo. Socialiniame darbe labai svarbu yra tinkamas etinių sprendimų priėmimas ir jų prioritetų nustatymas. Tačiau socialiniam darbuotojui etinius sprendimus priimti nėra paprasta, ypač tada, kai atsiranda dilema ir socialinis darbuotojas susiduria su problema, turinčia dvi lygiaverčiai nepageidaujamas alternatyvas, atsiranda nežinojimas, kuris pasirinkimas teisingesnis. Socialinio darbo vertybės yra vienas kertinių šios profesijos klausimų.

Etiniai iššūkiai gali būti labai sudėtingi ir reikalaujantys iš socialinio darbuotojo nuovokumo, gilesnių etinių žinių ir profesionalumo (Czarnecki, 2020). Beje, dar vienas svarbus klausimas, kurį aptarė Czarnecki (2020), yra nuolatinis žinių apie etinių principų atnaujinimas. Dažnai socialiniai darbuotojai nesupranta savo etinių pareigų ir atsakomybės, ypač susidūrę su sudėtingomis situacijomis, todėl reikalingas nuolatinis etinių principų mokymas ir diskusijos su kolegomis ar specialistais, kad socialinis darbuotojas gebėtų tinkamai spręsti etinius iššūkius, kurie gali kilti jo praktikoje (Czarnecki, 2020). Svarbu paminėti, kad Czarnecki (2020) teigimu, socialinių darbuotojų etika turi būti grindžiama teisingumu, asmens gerovės kūrimu ir pagarba asmeniui. Tai reiškia, kad socialinis darbuotojas turi laikytis teisės aktų ir profesinės etikos normų, siekiant užtikrinti teisingą ir lygybę grįstą socialinę sistemą ir procesus. Taip pat svarbu, kad socialinis darbuotojas gerbtų paslaugų gavėjų vertybes ir jų teisę į savarankiškumą, kartu suteikdamas jiems reikiamą pagalbą ir palaikymą.

Visos įvardytos kompetencijos yra įgyjamos, tam galima pritaikyti įvairias priemones. Pavyzdžiui, viena iš aktualiausių – supervizijos ir diskusijos. Socialiniai darbuotojai turėtų turėti galimybę diskutuoti apie jų praktikoje kylančias etines problemas su kolegomis ar įstaigos vadovais, kad gautų patarimų, įžvalgų ir galėtų išspręsti kilusias problemas (Anastasov, Kochoska,

2020). Svarbu, kad socialiniai darbuotojai būtų atviri ir sąžiningi dėl savo veiksmų ir pasirinkimų, taip pat gerbtų ir apsaugotų paslaugų gavėjų konfidencialumą ir privatumą. Galiausiai, socialiniai darbuotojai turėtų nuolat reflektuoti savo praktiką ir vertinti, kaip gerai jie laikosi etikos normų ir principų.

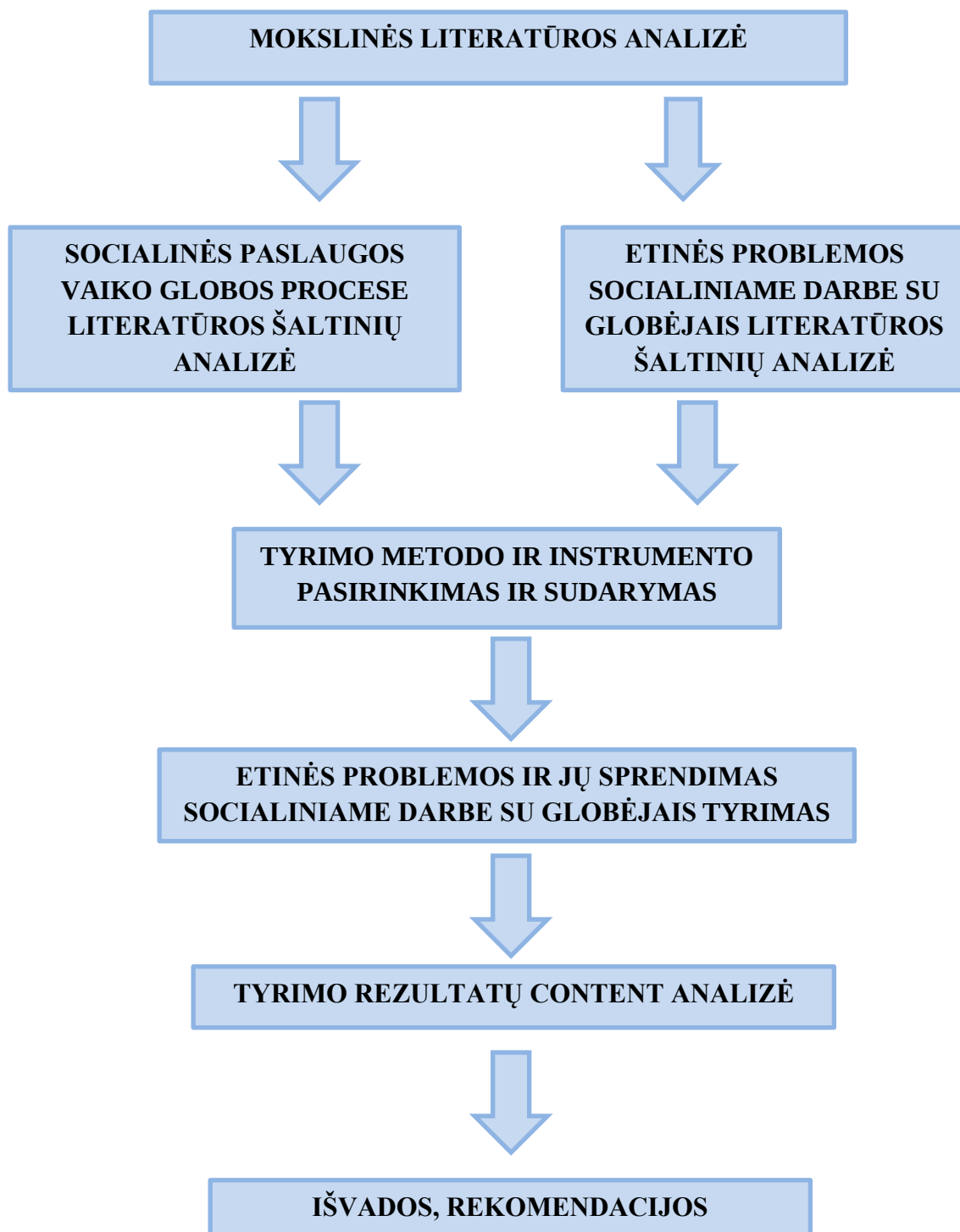
Etiniai klausimai yra labai svarbūs socialinių darbuotojų praktikoje, nes šie specialistai dažnai susiduria su sudėtingomis situacijomis, kai sprendimus privalu priimti greitai ir laikantis visų standartų, etikos normų. Socialinis darbuotojas turi turėti pagrindines kompetencijas ir specialiąsias. Pagrindinėms kompetencijoms priskiriamas gebėjimas bendrauti, dirbti kartu (bendradarbiavimas), planuoti, veikti savarankiškai (autonomiškumas), tobulėti, analizuoti situaciją (reflektyvumas), įvertinti poreikius ir vykdyti intervenciją; daryti įtaką socialinei paslaugų gavėjų aplinkai (asmenims, asmenų grupėms ar bendruomenėms). Taip pat nurodomos ir specialiosios socialinio darbuotojo kompetencijos - gebėjimas kurti saugią, augti ir gyventi palankią aplinką bei ugdyti ir palaikyti paslaugų gavėjų savarankiško gyvenimo įgūdžius. Socialinio darbuotojo veiklą įtakoja socialinių darbuotojų etikos kodekso principai, bet jų laikymasis neturi būti aklas ir besąlygiškas, o kiekvieną situaciją reikia vertinti individualiai, nes visi paslaugų gavėjai yra unikalūs. Taip pat praktiniame darbe socialinis darbuotojas individualiu atveju turi priimti vienokį ar kitokį sprendimą, remdamasis doroviniu mąstymu ir vertybėmis, nes nėra jokio pagrindinio principo ar taisyklių rinkinio, nurodančio, kaip elgtis konkrečiu atveju priimant sprendimą. Profesinėje veikloje, sprendžiant problemas, būtina vadovautis moralinėmis, etinėmis, kultūrinėmis ir bendražmogiškomis vertybėmis, priimti kompetencija ir situacijos unikalumu pagrįstus sprendimus, o norint tai daryti kuo geriau, būtina nuolat tobulinti kvalifikaciją, dalyvauti diskusijose, supervizijose, siekti naujų žinių tiek praktiniame, tiek teoriniame lygmenyse bei tobulinti savo etines žinias ir gebėjimus. Tai padės socialiniams darbuotojams priimti etiškai pagrįstus sprendimus ir užtikrinti paslaugų gavėjų gerovę ir apsaugą.

3. ETINĖS PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMAS: GLOBOS CENTRŲ SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ PATIRTYS

3.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo metodologinė prieiga. Kokybinis tyrimas. Creswell (2009) teigimu, kokybinio tyrimo tikslas – tyrinėti sudėtingus reiškinius ir jiems būdingas charakteristikas, siekiant atskleisti tyrimo dalyvių patirtį ir požiūrį. Atliekant tyrimą analizuojamos socialinių darbuotojų patirtys, siekiant atskleisti etines problemas kylančias profesinėje veikloje, dirbant su globėjų šeimomis. Interpretuojami individualūs tyrimo dalyvių pasisakymai, norint giliau išanalizuoti nagrinėjamą reiškinį. Šiame tyrime tyrėjo vaidmuo – interviu metu rinkti duomenis, vėliau analizuojant pokalbius, atskleisti tam tikro reiškinio priežastis bei pasekmes. Atliekant tyrimą vadovautasi prielaida, kad patirtis yra socialiai konstruojama, o socialinė realybė suvokiama tyrėjui sąveikaujant su tyrimo dalyviais. Kaip pastebi Bagdonaitė – Stelmokienė, Žydžiūnaitė (2016) kiekvieno asmens požiūris į tam tikrus socialinius reiškinius yra unikalus, nulemtas tam tikro konteksto. Kiaunytė (2010) pastebi, kad socialiniuose moksluose dažniausiai remiamasi subjektyvistine epistemologija, kai socialiniai reiškiniai interpretuojami iš tyrimo dalyvių perspektyvos, o tyrimo objektas aiškinamas taip, kaip jį supranta tyrimo dalyviai sąveikaudami su tyrėju. Gaižauskaitės, Valavičienės (2016) pastebėjimais, kokybiniu tyrimu siekiama atskleisti tiriamojo reiškinio visumą įprastame kontekste, remiantis tyrimo dalyvių perspektyvomis, patirtimis ir subjektyviomis sampratomis. Kokybinio interviu metu tikimasi gauti kiek įmanoma platesnius, išsamesnius, atviresnius atsakymus, todėl gilinamasi į nuomones, nuostatas, patirtis, motyvus, jausmus, kai iš žmonių norime sužinoti tai, ko negalime matyti tiesiogiai (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Tyrimo rezultatu siekiama atspindėti kaip tiriamas fenomenas suprantamas pačių tyrimo dalyvių akimis bei atskleisti socialinio darbo su globėjais metu kylančias etines problemas ir jų sprendimo būdus. Šio magistrinio darbo tyrimui pasirinktas kokybinis tyrimo metodas, taikant individualų pusiau struktūruotą interviu, siekiant atskleisti kylančias etines problemas ir jų sprendimus socialiniame darbe su globėjais. Atsižvelgiant į magistrinio darbo temą, tikslą bei uždavinius, kokybinis tyrimas tinkamiausias instrumentas tirti reiškinį (etines problemas socialiniame darbe) ir pasirinktą tikslinę grupę (socialiniai darbuotojai dirbantys su globėjais). Kokybinis tyrimo metodas pasirinktas, todėl, kad jis leidžia nuodugniai ištirti tyrimo dalyvių patirtis bei jų supratimą apie tyrimo objektą. Tyrimo rezultatu siekiama atspindėti kaip tiriamas fenomenas suprantamas pačių tyrimo dalyvių akimis bei atskleisti socialinio darbo su globėjais metu kylančias etines problemas ir jų sprendimo būdus.

Tyrimo organizavimo loginė seka. Empirinis tyrimas buvo atliktas pagal tokią tyrimo loginę seką (4 pav.)

4 pav. Empirinio tyrimo loginė schema.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Siekiant teoriškai atskleisti socialinės pagalbos vaiko globos proceso metu aspektus, bei etines problemas kylančias socialiniame darbe su globėjais buvo analizuojami su šia tema susiję

moksliniai šaltiniai bei dokumentai. Teorinės analizės metu buvo gilinamasi į teisinius vaiko globos aspektus, analizuojami teisiniai bei moksliniai dokumentai, nagrinėjami socialinių paslaugų vaiko globos proceso metu teikimo ypatumai. Apžvelgiama etinių problemų raiška socialinio darbo su globėjais metu ir socialiniam darbuotojui reikalingos kompetencijos, ieškant geriausio etinių problemų sprendimo, dirbant su globėjais. Atlikus teorinę mokslinių šaltinių ir dokumentų, susijusių su nagrinėjama tema, analizę buvo parengta kokybinio tyrimo metodika pagal kurią atliktas tyrimas. Atlikus tyrimą buvo apdoroti tyrimo duomenys, parengta tyrimo rezultatų analizė, interpretacija bei parengtos išvados ir rekomendacijos.

Tyrimo duomenų rinkimo metodas ir instrumentas. Tyrimui pasirinktas pusiau struktūruotas interviu, kurio klausimai parengti atsižvelgiant į mokslinės literatūros analizę. Tai tokia interviu forma, kai iš anksto numatomi interviu klausimai, tačiau interviu struktūra yra lanksti, pagal interviu eigą gali kisti klausimų eiga ar gali būti užduodami papildomi klausimai (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Šio tyrimo metu tyrėja taikė individualaus interviu formą, bendraudama su kiekvienu tyrimo dalyviu atskirai, kadangi interviu metu galima stebėti tyrimo dalyvių neverbalinę kalbą (kūno judesiai, gestai, balso intonacija, emocijos, mimika), siekiant geriau suprasti tyrimo dalyvius.

Pusiau struktūruoto interviu *klausimai socialiniams darbuotojams* buvo sudaryti iš keturių teminių blokų: profesinės etikos reikšmė socialinio darbo srityje, iššūkiai ir etinės problemos socialinio darbo veikloje dirbant su globėjais, socialinių darbuotojų etinės kompetencijos, sprendžiant etines dilemas dirbant su globėjais bei etinių klausimų/problemų sprendimo būdai. Pirmuoju klausimų bloku siekta išsiaiškinti kaip socialiniai darbuotojai supranta profesinę etiką, kurie etiniai principai jų veikloje svarbiausi, antruoju klausimų bloku siekta atskleisti su kokiais iššūkiais ir etinėmis problemomis tyrimo dalyviai susiduria savo kasdieninėje veikloje su globėjais, tyrimo dalyvių buvo prašoma atskleisti sudėtingiausias etines situacijas jų profesinėje veikloje su globėjais. Trečiuoju klausimų bloku norėta išsiaiškinti, kokios etinės kompetencijos reikalingos socialiniam darbuotojui, dirbant su globėjais, kaip tos kompetencijos pasitelkiamos, sprendžiant etines problemas, ketvirtuoju klausimų bloku siekta atskleisti etinių klausimų problemų sprendimo būdus, kokios pagalbos priemonės efektyviausios, sprendžiant etinius konfliktus.

Tyrimo imtis.

Tyrimė iš viso sudalyvavo 9 socialiniai darbuotojai dirbantys globos centruose, t. y. globos centrų koordinatoriai ir tarnybos atestuoti asmenys – aštuonios moterys ir vienas vyras, kurių socialinio darbo patirtis su globėjais nuo vienerių iki dešimties metų. Atliekant tyrimą, tyrėja rėmėsi kriteriniu atrankos būdu siekdama, kad tyrimo dalyviai atitiktų tyrimui būtinus kriterijus. Pagrindinis tyrimo dalyvių atrankos kriterijus, kad tyrimė dalyvautų socialiniai darbuotojai, dirbantys su globėjais ne mažiau nei vienerius metus. Tyrimė dalyvavo socialiniai darbuotojai,

dirbantys globos centruose su globėjais. Tyrimo dalyviai buvo tikslingai parinkti, remiantis apibrėžtais kriterijais: socialiniai darbuotojai dirbantys su globėjais globos centruose (globos koordinatoriai ir tarnybos atestuoti asmenys) ir turintys ne mažesnę nei vienerių metų darbo patirtį. Pasirinkta 30 (iš 66) globos centrų, nurodytais el. paštais nusiunčiant savo prisistatymą ir prašymą sudalyvauti tyrime. Elektroninis laiškas atrodė taip: "Esu Natalja Dubicka, Mykolo Romerio universiteto, Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto, Edukologijos ir socialinio darbo instituto, socialinio darbo iššestinių studijų magistrantūros II kurso studentė. Rengdama baigiamąjį magistro darbą, atlieku tyrimą apie etines problemas socialiniame darbe su globėjais. Tyrimo rezultatai leis išsiaiškinti, kokie etiniai sunkumai kyla, dirbant su globėjais bei jų sprendimo būdus. Jūsų nuomonė ir patirtis dirbant su globėjais yra labai svarbūs atliekant šį tyrimą. Kviečiu Jus sudalyvauti interviu, kuris yra anoniminis, Jūsų atsakymai bus apdorojami ir pateikiami magistro darbe apibendrinta forma ir tik moksliniais tikslais. Interviu metu gauti atsakymai viešai nepublikuojami. Su magistrinio darbo tyrimo rezultatais galėsiu supažindinti po darbo gynimo. Labai prašau Jūsų skirti brangaus laiko ir sudalyvauti interviu Jums patogiu laiku. Prašau parašykite kokia diena, laikas ir vieta Jums būtų patogiausia (galėčiau atvykti į Jūsų darbo vietą ar kitą nurodytą vietą, arba susitikti video skambučio pagalba). Tikiuosi Jūsų bendradarbiavimo ir supratimo.". Teigiamų atsakymų sudalyvauti tyrime sulaukiau tik 14. Iš sulauktų 14 atsakymų, vėliau bandant susitarti dėl laiko ir kitų aplinkybių duoti interviu, atsisakė net 5 žmonės (3 atsisakė raštu, 2 tiesiog nieko daugiau neatsakė į mano el. laiškus). Iš pradžių padariau 7 interviu, vėliau taikant prisotinimo principą paėmiau dar 2 interviu. 6 informantai buvo iš Lietuvos didmiesčių, 3 iš rajonų. Gyvai pavyko paimti 6 interviu, video skambučio pagalba 3 interviu. Prieš pradedant interviu, buvo dar kartą prisistatyta, papasakota apie interviu duomenų svarbą, rengiant magistro darbą, konfidencialumą, interviu įrašymą į diktofoną, apie dalyvio galimybę bet kuriuo metu pasitraukti iš tyrimo ir t.t.

Kaip teigia Žydzūnaitė (2011) kokybiniame tyrime tyrimo dalyvių skaičius priklauso nuo kiekviename interviu gaunamos tekstinės ar žodinės informacijos naujumo ir pasikartojamumo. Tyrimas buvo atliekamas remiantis duomenų prisotinimo principu, t.y. tol, kol tyrimo dalyvių informacija pradėjo kartotis ir nebuvo naujų atskleidžiamų tyrimo aspektų išsakytų ankstesniuose interviu. Buvo parinkta pirminė imtis (7 socialiniai darbuotojai, dirbantys globos centruose su globėjais), surenkami duomenys iš šios imties. Vėliau buvo pridėdama po vieną darbuotoją iki tol, kol duomenys pradėjo kartotis (nesurenkama naujos informacijos).

Tyrimo dalyvavusių socialinių darbuotojų demografiniai duomenys pateikti 2 lentelėje.

2 Lentelė. Tyrime dalyvavusių socialinių darbuotojų demografiniai duomenys

Tyrimo dalyvio kodas	Lytis	Išsilavinimas, įgyta kvalifikacija	Socialinio darbo patirtis, dirbant su globėjais	Interviu trukmė
I 1	M.	Socialinio darbo bakalauras	7 metai	74 min
I 2	M.	Socialinio darbo universitetinis bakalauras	5 metai	60 min.
I 3	M.	Socialinio darbo universitetinis bakalauras	2 metai	63 min.
I 4	V.	Socialinio darbo magistras	1 metai	59 min
I 5	M.	Socialinio darbo universitetinis bakalauras	2 metai	60 min.
I 6	M.	Socialinio darbo universitetinis bakalauras	7 metai	39 min.
I 7	M.	Socialinio darbo universitetinis bakalauras	10 metų	41 min.
I 8	M.	Socialinio darbo universitetinis bakalauras	6 metai	46 min.
I 9	M.	Socialinio darbo universitetinis bakalauras	8 metai	37 min.

Tyrimo organizavimas. Tyrimas atliktas 2023 metų lapkričio – gruodžio mėnesiais, iš viso apklausiant devynis socialinius darbuotojus, dirbančius su globėjų šeimomis. Kiekvieno interviu trukmė nuo 37 iki 74 minučių. Su kiekvienu pusiau struktūrizuoto interviu dalyviu bendraujama asmeniškai, paaiškinant tyrimo tikslą, anonimiškumo ir konfidencialumo užtikrinimą. Pirmiausia, praktikos atlikimo metu, buvo padarytas pilotinis tyrimas, siekiant patikrinti kaip socialiniai darbuotojai supranta klausimus, kaip reaguoja į juos ir panašiai. Buvo apklausti 2 socialiniai darbuotojai, dirbantys globos centre. Pastebėta, kad interviu dalyviams sunku atsakyti į ilgus klausimus, susidedančius iš kelių klausimų, taip pat interviu dalyviai pasimeta, kai išgirsta žodį „etinis“. Tuomet buvo trumpai pakomentuota, kas yra etiniai klausimai. Po pilotinio interviu pakeisti keli klausimai, juos sutrumpinant arba išskaidant į trumpesnius. Interviu su tyrimo dalyviais įrašomas į diktofoną, po to interviu įrašai iššifruoti, tekstas surinktas kompiuteriu. Išskirtos pagrindinės kategorijos ir subkategorijos bei jas įrodantys teiginiai.

Tyrimo etika. Atliekant kokybinius tyrimus, svarbiausia yra užtikrinti privatumą ir konfidencialumą. Kadangi tyrėjai dažnai nagrinėja neskelbtinus duomenis apie asmenis, labai svarbu gerbti ir apsaugoti dalyvių teises į privatumą ir užtikrinti jų informacijos konfidencialumą. Kiekvienas mokslinis tyrimas, atliekamas su žmonėmis, turi turėti aiškų ir aktualų pagrindimą, dalyviai turi būti laisvai ir tinkamai informuojami apie tyrimą, įskaitant jo keliamą riziką, naudą ir pasekmes, o sutikimas dalyvauti turi būti duotas jų neverčiant ir neįtikinant. Turi būti gerbiamas

tyrimo dalyvių konfidencialumas (Webster, Lewis, Brown, 2014). Gaižauskienė, Valavičienė (2016) nurodo tokius svarbiausius kokybinio tyrimo etikos principus:

- suteikti tyrimo dalyviui pakankamai informacijos apie tyrimą;
- garantuoti tyrimo dalyvių anonimiškumą, konfidencialumą ir privatumą;
- pripažinti ir gerbti asmens laisvanoriškumą sutikti arba nesutikti dalyvauti tyrime.

Konfidencialumo ir anonimiškumo principai siejasi tarpusavyje, jų laikantis užtikrinamas tyrimo dalyvių privatumas. Tyrimo dalyviai turėjo teisę žinoti, kur, koku tikslu bus panaudoti gauti duomenys. Tyrime tyrimo dalyviai dalyvavo laisvanoriškai, iš anksto nebuvo supažindinti su būsimo interviu klausimais bei buvo informuoti, kad interviu metu gauta informacija liks konfidenciali, o gauti duomenys bus pateikti tik apibendrinti ir tais duomenimis naudosis tik tyrėjas savo baigiamojo magistro darbe. Orientuojantis į kiekvieną atvejį individualiai, laikomasi unikalumo bei etiškumo principai, analizuojami tyrimo dalyvių pasisakymai apie situacijas. Suteikta informacija analizuojama nepažeidžiant žmogaus orumo, nes kiekvienas žmogus ir jo patirtis yra unikali ir verta pagarbos. Kadangi tyrimo metu buvo kalbama apie globos proceso metu kylančias etines problemas su globėjais, tyrėja itin laikėsi konfidencialumo bei etiškumo principų, neminint įstaigos, kurioje dirba tyrimo dalyviai pavadinimo, miesto bei užkoduoju tyrimo dalyvius kaip I-1, I-2 ir t.t.

Tyrimas atliktas laikantis tokių etikos principų (Gaižauskaitė, Mikėnė, 2014):

1. Savanoriškas sutikimas dalyvauti tyrime. Tyrimo dalyviams paaiškinama, kad dalyvavimas tyrime yra savanoriškas ir jie bet kuriame interviu etape gali pasitraukti iš interviu.

2. Anonimiškumas ir konfidencialumas. Tyrimo dalyviams paaiškinta, kad jų tapatybė nebus atskleista ir nebus siejama su jau atsakytais interviu klausimais. Užtikrinant konfidencialumą, tyrėjas paaiškino tyrimo dalyviams, kad interviu pateikta informacija nebus prieinama pašaliniams asmenims ir naudojama tik atliekamo darbo tyrime.

3. Žalos tyrimo dalyviams vengimas. Tyrėjas užtikrino tyrimo dalyvius, kad šie nepatirs jokių neigiamų pasekmių iš išorinių šaltinių.

Tyrimo duomenų analizės metodas. Tyrimo duomenims analizuoti pasirinkta kokybinė turinio analizė. Kaip teigia Gaižauskaitė, Valavičienė (2016) kokybinė turinio analizė yra toks kokybinių duomenų reikšmių sisteminio aprašymo metodas, kai surinkti kokybiniai duomenys pateikiami tekstine išraiška, o juos analizuojant iš kokybinės perspektyvos ieškoma prasmų tiriamam fenomenui atskleisti. Kokybinė turinio analizė padeda įžvelgti žmogaus išgyvenimus, mąstymo būdą bei išvengti paviršutiniškumo nagrinėjant temą (Žydzūnaitė, Sabaliauskas, 2017). Analizuojant tyrimo duomenis, buvo remiamasi Žydzūnaitės, Sabaliausko (2017) išskirtais kokybinės turinio analizės žingsniais:

- interviu metu gauti duomenys transkribuoti ir daug kartų skaitomi, siekiant atrasti prasmes tiriamam reiškiniui atskleisti;
- gauta medžiaga sisteminama, išskiriant prasmingus vienetų tyrimo problemai atskleisti;
- remiantis prasminiais vienetais (sakiniais ar jų dalimis), sudaromos kategorijos ir subkategorijos, paremtos tai įrodančiais teiginiais;
- gauti duomenys interpretuojami, pateikiamos įžvalgos ir sąsajos su mokslinėmis įžvalgomis, artimomis tyrinėjamai temai.

Norint išsiaiškinti globėjų patiriamas etines dilemas ir jų sprendimų būdus, tyrimo duomenims analizuoti, interpretuoti ir apdoroti taikoma turinio analizė, išskiriant kategorijas bei subkategorijas. Analizuojant gautus duomenis, tyrimo dalyvių pasisakymai grupuojami, apibendrinami ir analizuojami, išskiriant pagrindines temas ir problemas (Silverman 2011).

Tyrimo ribotumai. Tyrimo organizavimo etape sunkumų kilo dėl potencialių informantų atsisakymo dalyvauti tyrime. Teigiamų atsakymų sudalyvauti tyrime sulaukta tik 14. Iš sulauktų 14 atsakymų, vėliau bandant susitarti dėl laiko ir kitų aplinkybių duoti interviu vis dėl to atsisakė net 5 žmonės (3 atsisakė raštiškai, 2 tiesiog nieko daugiau neatsakė į mano el. laiškus). Tyrėjos nuomone, dauguma tyrimo dalyvių atsisakė dalyvauti dėl jautrios tyrimo temos ir konfidencialumo išsaugojimo įsipareigojimų.

3.2. Tyrimo rezultatai ir jų analizė

3.2.1. Profesinės etikos reikšmė socialinio darbo su globėjais srityje

Socialiniai darbuotojai susidūrę su sudėtingomis moralinėmis dilemomis dažnai turi veikti greitai ir efektyviai, kadangi rezultatai gali turėti didelės įtakos jų paslaugų gavėjų gyvenimui. Socialinių darbuotojų etikos kodeksas – vertybių, principų ir standartų rinkinys, padedantis priimti sprendimus sudėtingose situacijose. Vis dėlto etikos kodeksas nėra taisyklių rinkinys taisyklių rinkinys detalai nurodantis kaip socialiniai darbuotojai turėtų elgtis visose etinių sprendimų reikalaujančiose situacijose (Czarnecki, 2020).

Analizuojant tyrimo duomenis buvo išskirtos keturios kategorijos ir aštuonios subkategorijos (žr. 3 lent.), atskleidžiančios tyrime dalyvavusių socialinių darbuotojų (globos koordinatorių ir tarnybos atestuotų asmenų) pagrindinius globos proceso metu keliamus tikslus.

3 lentelė. Globos koordinatorių ir tarnybos atestuotų asmenų darbo tikslai

Kategorija	Subkategorija
VAIKO GEROVĖ	Vaiko gerovės užtikrinimas
	Laiku pastebėtos problemos
ŠEIMOS POREIKIŲ ATLIEPIMAS	Globėjų parengimas vaiko priėmimui į šeimą
	Ryšio su šeima užmezgimas
KOKYBIŠKOS SOCIALINĖS PASLAUGOS	Dokumentacija
	Parama globėjams vaiko globos proceso metu
SĖKMINGAS SOCIALINIO DARBUOTOJO DARBAS	Vaikas paimamas globoti
	„Nelūžtančios globos“

Vaiko gerovė. Kadangi vaiko globos proceso pagrindinis tikslas – vaiko gerovė, teikiant socialines paslaugas globėjams, svarbiausiu globos koordinatoriaus darbo tikslu galima įvardinti – vaiko gerovės užtikrinimą. Tyrimo dalyviai teigia, kad globėjų namų aplinka turi atitikti pagrindinius vaiko poreikius – atliepti vaiko fizinį ir psichologinį saugumą: „Pagrindinis tikslas-vaikas ir vaiko gerbūvis toje šeimoje; reiškia, kad jisai nepatiria kokių... nei psichologinio, nei fizinio smurto, nei įtampos, žodžiu, kad jis gerai jaučiasi globėjo šeimoje“ (I-2); „Kai vaikas globėjų šeimynoje gyvena laimingai, jaučiasi pilnaverčiu šeimos nariu, kai globėjai sugeba vaikui atstoti tikrą šeimą. Kai gyvena apsupti meilės, tai man, kaip darbuotojai suteikia daug džiaugsmo ir jaučiuosi prisidėjęs prie jų tokio laimingo gyvenimo.“ (I-8). Prioritetiniu savo darbo tikslu vaiko

gerovę pabrėžia ir kita tyrimo dalyvė: „Kadangi dirbam vardan vaikų, tai pagrindu yra vaiko gerovė, tai pirmas dalykas“ (I-6). Užtikrinant vaiko gerovę globėjų šeimoje, itin svarbus veiksnys – laiku pastebėtos problemos. Kuomet globos koordinatorius identifikuoja globėjų šeimoje kilusias problemas, parengia pagalbos planą bei teikia reikiamas socialines paslaugas, kad globos procesas vyktų sklandžiai: „Laiku įžvelgti problemas, parengti pagalbos planą, suteikti paslaugas globos centro“ (I-1). Interviu metu pasakodama apie sėkmės istorijas iš savo darbo patirties, tyrimo dalyvė pastebi, kad laiku išspręstos globos metu kylančios problemos yra vienas iš esminių jos darbo uždavinių: „Problema, kuri buvo kilusi tiek globėjui, tiek globojam vaikui, buvo išspręsta... arba galutinai išspręsta, arba rastas kažkoks sprendimas, bent jau laikinas. Tai toks atrodo vat, tada jau gerai padarai, kad nepalikai globėjo ir nepalikai globojamo vaiko vieno, su ta kažkokia kilusia problema ar kažkokia neaiškia situacija“ (I-4).

Pažymėtina tai, kad siekiant užtikrinti vaiko gerovę globėjų šeimoje, svarbus veiksnys – laiku identifiкуoti kilusias problemas, kadangi tai sudaro galimybes globėjams gauti reikiamas socialines paslaugas, kas sumažina „lūžtančios globos“ tikimybę.

Šeimos poreikių atliepimas. Kuomet vaikas apsigyvena globėjų šeimoje, jis tampa jos dalimi, tad globos koordinatoriaus vienas iš socialinių darbuotojų darbo tikslų yra atliepti visos šeimos poreikius. Siekiant įgyvendinti savo darbo tikslus, globos koordinatorius ar tarnybos atestuotas asmuo, visų pirma, turi atsižvelgti į globėjų pasirengimą priimti vaiką į šeimą: „Mano nuomone, tai kokybiškai parengti globėjai, nes jeigu kokybiškai parengtas globėjas, gali įžvelgti visas teigiamas ir neigiamas globėjų savybes, nes būna, kad kartais arba mes kažko neįžvelgėm arba globėjai ateidami į mokymus ne iki galo įsigilina į globėjo pareigas, Geriausia yra, jeigu žmogus suvokia iki paėmimo vaiko, negu jis nesusidoroja su pirma problema jau būnant vaikui šeimoje. Tai mano manymu, kad tarnybos atestuoto asmens pagrindinė funkcija- kokybiškai parengti globėją“ (I-9). Kaip teigia tyrimo dalyvės, norint atliepti globos koordinatoriaus ar tarnybos atestuoto asmens darbo tikslus, būtinas ryšio su šeima užmezgimas: „Visų pirma jeigu man pavyko geras santykių užmezgimas su globėju, man tai yra didelis rezultatas, nes po to stebint, net ir per šiuos metus, yra žymiai sklandžiau vyksta darbas, lengviau bendradarbiauti“ (I-3). Bendraujant su globėjų šeima, išklausomi jų poreikiai: „Tai bendravimas su šeima, a ne, tai yra globėjų poreikių išklausymas, poreikių įvertinimas, nes mes sudarinėjame ir pagalbos planus ir šeimai, ir vaikui. Tai ta tokia, na kaip pasakyti, ta dalis, na mes bendraujame su šeima, kai išklausome, lankomės šeimoje“ (I-5), laiku identifiкуojamos problemos: „Visų pirma, tai turbūt, kai yra užmegztas artimas santykis su paslaugų gavėju, kad jisai gali manim pasitikėti, nes man atrodo, čia yra pagrindas, kad žmogus į tave kreiptųsi ir kad galėtų iš tikrųjų pasakyti kaip jisai jaučiasi, kokių turi problemų“ (I-7). Tyrimo dalyvės pabrėžia, kad ryšio su globėjų šeima užmezgimas užtikrina sėkmingą globos tikslų įgyvendinimą ir sklandų bendradarbiavimą: „Jeigu pavyksta

sukurti ryšį, kuris grįstas pasitikėjimu, tai darbas tikrai vyks sklandžiai, tai yra pats svarbiausias dalykas mūsų darbe. Be ryšio nieko nebus“ (I-8).

Kokybiškos socialinės paslaugos. Teikiant socialines paslaugas vaiko globos procese, globos koordinatorius ar tarnybos atestuotas asmuo turi atsižvelgti į teisinius vaiko globą reglamentuojančius aspektus, teisingai pildyti dokumentaciją, teikti globėjams informaciją apie jų pareigas: *„Primenam globėjams pagal Civilinį kodeksą jų pareigas, kokios yra jų pareigos, kad jie turi atlėpti vaiko poreikius, kad jie turi padėti“ (I-1); „Tai kitas dalykas tai yra dokumentai. Aišku, mes privalome... ir tvarkingai turi būti, na, užpildę dokumentus, nes tai turi mūsų tas, na, bendravimas su šeima, tai turi atsispindėti ir sakykim darbo eigose“ (I-5).* Vaikui adaptuojantis naujoje aplinkoje sunkumus patiria tiek vaikas, tiek jo globėjai, kadangi prisitaikymas prie naujų sąlygų ne visada būna sklandus. Tuomet socialinių darbuotojų darbo tikslas tampa padėti globėjams susidoroti su vaiko adaptacijos metu kylančiais sunkumais. Kaip pabrėžia viena iš tyrimo dalyvių, globėjams pagalba reikalinga ne tik mokymų metu, bet ir pradėjus globos procesą: *„Suteikti kuo labiau pagalbos žmogui ir iki globos, mokymo metu ir jiems jau pradėjus globoti vaikus“ (I-9).* Socialiniai darbuotojai interviu metu atskleidžia, kad jų darbo tikslas globos proceso metu suteikti visapusišką pagalbą, laviruoti tarp esamų aplinkybių, siekiant padėti globėjų šeimoms įveikti vaiko adaptacijos metu kylančius sunkumus: *„Bandėm išlaviruoti, kad vaikas būtinai gautų iš mūsų pagalbą... pas psichologę... tą ką mes galime...“ (I-3).* Interviu dalyviai taip pat pabrėžia, kad pagalba turi būti teikiama ne tik vaiko šeimoje adaptacijos metu, tačiau ir visame globos procese, kadangi problemos nors ir jas išsprendus gali pasikartoti: *„Sakykim, iškilo, sakykim, vaiko paauglystė, vaikas sakykim nesimoko ir globėja kreipiasi dėl to, na tada važiuoji į šeimą, bendrauji su vaiku, bendrauju su globėja. Tai vat, nu kaip ir aišku, ta situacija, gali kuriam laikui sakykim pasitaisyti kaip ir ,a ne, bet... Po kiek laiko vėl globėja paskambina ir problemos kaip ir tos pačios... Tai sakau, čia yra procesas“ (I-5).*

„Nelūžtančios“ globos. Tyrimo dalyviai akcentavo, kad vienas iš svarbiausių ir daugiausiai etinių dilemų sąlygojančių tikslų profesinėje darbo su globėjais veikloje, užtikrinti, kad vaikas būtų paimtas globoti ir vaiko globa nenutrūktų, kitaip tariant „nelūžtų“. Tyrimo dalyvė interviu metu pasakoja, kad sėkmingiausios istorijos tos, kuriose vaikas sukuria ryšį su būsima globėjų šeima ir prasideda nuolatinė vaiko globa: *„: Sėkmingiausia istorija, tai kai vaikutis randa šeimą, tai yra globojamas... kai ta šeima ,ant sparnų“, spindi visa, laukia to vaiko, kai vyksta tas bendravimas, kažkoks ryšio kūrimas ir iškeliauja tas vaikas į šeimą, tai būna man pats „wauuu“, man tai būtų čia sėkmės kažkoks tai laiptelis link to jam...vaikui... eee... pilnavertės šeimos“ (I-2).* Socialinių darbuotojų teigimu sėkmės istorijomis galima vadinti tuos atvejus, kuomet į globą paimami vyresni vaikai arba vaikai su specialiaisiais poreikiais: *„Pačios sėkmingiausios istorijos yra kuomet yra surandami globėjai vyresniems vaikams, ypatingiems vaikams, kurie turi negalią, specialiųjų*

poreikių, raidos sutrikimų“ (I-7). Tyrimo dalyvė interviu metu pateikia vieną iš sėkmės istorijų pavyzdžių, kuomet budinčios globėjos tapo nuolatinėmis globėjomis: „*Abi budinčios globotojos tapo nuolatinėmis globėjomis tų mergaičių, viena iš jų toliau per keletą metų ir įvaikino tą vieną mergaitę, kitą- augo globoje ir jos yra pasiekusios maksimalius turbūt rezultatus, tiek raidos, tiek pedagoginius*“ (I-7).

Galima teigti, kad globos koordinatorių ar tarnybos atestuoatų asmenų darbo tikslai sėkmingai įgyvendinami tuomet, kai užtikrinama vaiko gerovė, identifikuojami visos šeimos poreikiai, bei laiku pastebimos problemos. Globos tęstinumą lemia globėjų pasirengimas globai, motyvacija kreiptis pagalbos ir bendradarbiavimas su socialiniais darbuotojais.

Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodekse (2023) nurodoma, kad socialinių paslaugų srities darbuotojų, asmeninės savybės, socialinės ir profesinės kompetencijos turi įtakos socialinių paslaugų teikimo kokybei, efektyvumui, teigiamai atmosferai įstaigoje bei socialinių paslaugų srities darbuotojo profesinės veiklos įvaizdžiui visuomenėje. Taip pat etikos kodekse apibrėžta, kad socialinis darbuotojas turi gebėti atpažinti profesinės veiklos etines dilemas, jas įvertinti ir numatyti jų sprendimus.

Socialinio darbo veikla remiasi tokia vertybių sistema, kuri dažniausiai išreiškiama principais, apimančiais individo vertę ir orumą, apsisprendimo laisvę, konfidencialumo teisę. Tyrimo duomenų analizė leido atskleisti pagrindinius etinius principus profesinėje socialinių darbuotojų veikloje su globėjų šeimomis - išskirtos trys kategorijos: empatiškas požiūris, vertybės ir tinkamai parinktos pagalbos priemonės (žr. 4 lent.).

4 lentelė. Pagrindiniai etiniai principai dirbant su globėjų šeimomis

Kategorija	Subkategorija
EMPATIŠKAS POŽIŪRIS	Atsižvelgimas į globėjų individualumą
	Lankstumas globėjų atžvilgiu
VERTYBĖS	Konfidencialumo išsaugojimas
	Globėjų orumo išsaugojimas
	Socialinė atsakomybė
TINKAMAI PARINKTOS PAGALBOS PRIEMONĖS	Globėjų poreikių analizė
	Kartu priimami sprendimai
	Teorinių žinių pritaikymas praktikoje

Empatiškas požiūris. Tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai teigia, kad dirbant su globėjais, būtinas empatiškas požiūris į kiekvieno asmens individualumą: „*Globėjai, kaip ir visi kiti*

žmonės, jie skiriasi ir nebūtinai yra tokie, kokie atrodo mums, kad jie turėtų būti... Jie visi skirtingų išsilavinimų, skirtingų galimybių, bet na priimam vienodai, priimu“ (I-2). Socialinio darbuotojo veiklą įtakoja socialinių darbuotojų etikos kodekso principai, bet jų laikymasis neturi būti aklas ir besąlygiškas, o kiekvieną situaciją reikia vertinti individualiai, kadangi visi paslaugų gavėjai yra unikalūs: *„Tai vat tai ir yra, kai tu sugebi priimti žmogų tokiu koks jis yra, su jo asmenybės savybėmis, su jo patirtimi, su jo intelektu, su jo požiūriu, išsilavinimu“ (I-8).* Siekiant empatiškai žvelgti į paslaugų gavėją, tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai lanksčiai prisitaiko prie asmens gebėjimų komunikuoti: *„Prisitaikau prie žmonių gebėjimų komunikuoti ir nežinau ką dar galėčiau..“ (I-3),* pastebėjus, kad globėjai netinkamai elgiasi vienoje ar kitoje situacijoje vietoj negatyvios kritikos stengiamasi naudoti konstruktyvią kritiką: *„Tu negali sakyti, kad „tu labai blogai darai tą ir tą, tu nemoki, tu nesugebi“ ir panašiai. Tai eini per kitą pusę: „šioj vietoj Jums reikėtų pagalbos toje ar toje situacijoje“ (I-4).* Taip pat lankstumas tai laviravimas tarp vaiko ir globėjų poreikių atliepimo, darbuotojo užduotis tiek apginti vaiką, tiek suprasti ir paremti globėjus: *<...> “ Kad norisi apginti vaiką, bet kartu reikia suprasti ir globėja, kaip jis toje situacijoje jaučiasi. Tai turbūt ir yra tas laviravimas“ (I-5).* Tyrimo dalyviai atskleidžia tai, kad empatija jie supranta kaip tinkamu būdu išreikštą savo požiūrį, neužgaunant paslaugų gavėjo įsitikinimų, pasitelkiant tinkamus klausimus rasti tinkamus sprendimus ir paslaugas globėjų šeimai: *„Gebėjimas išsakyti savo ten požiūrį, ne tai kad požiūrį, bet na, matymą ir na, tinkamu būdu“ (I-5); „Nebandau primesti receptų tie kurie man atrodo, kad yra receptai, vaistai kažkam gydyti. Visada labiau stengiuosi smalsauti ir per klausimus atrasti kartu su šeima, o kas tai šeimai yra geriausia ir kokių paslaugų jiems reikėtų“ (I-7).*

Vertybės. Etikos principai socialiniame darbe glaudžiai siejasi su socialiniu teisingumu, asmens orumu ir verte, žmonių santykių svarba, sąžiningumu ir kompetencija. Kaip vieną iš vertybių, dirbant su globėjų šeimomis, tyrimo dalyviai išskyrė konfidencialumo išsaugojimą: *„Žmogus, kaip vėl sakau, grįžtu prie to paties, turi pasitikėti, kad tu neatskleisi niekam nereikalingos apie jį informacijos, arba nesidalinsi perteklinę informaciją“ (I-1); <...> “ Konfidencialumas, toks na, bet... kad tai neišeitų kažkaip viešai, kitiems asmenims, ką nereikia žinoti ir tos situacijos, to atvejo“ (I-5).* Tyrimo dalyviai konfidencialumo išsaugojimą tapatina su pagarba paslaugų gavėjui, jų nuomone, kuomet išlaikomas privatumas, globėjai jaučiasi saugūs, gerbiami, sukuriamas pasitikėjimu grįstas ryšys. Tyrimo dalyviai išskiria ir kitą vertybę - paslaugų gavėjo orumo išsaugojimas. Interviu metu, kalbant apie paslaugų gavėjų orumą, tyrimo dalyviai pabrėžia, kad jei socialinis darbuotojas rodo paslaugų gavėjui pagarbą ir užtikrina orumą, tai tampa teigiamu pavyzdžiu, tuomet ir globėjas šeimoje su globojamu vaiku elgiasi pagarbiai: *<...> “Tai bendraudamas su globėju lygiai taip pačiai turi rodyti pavyzdį, kad ir jie turėtų jėgų taip pat su vaikais bendrauti, nežemindami jų, gerbdami jų teises, privatumą ir tiesiog gerbdami žmogų, vienas*

kitą. Nes kaip reiškiasi, tiesiog gerbi žmogų, išklausai, nepertraukinėji, pagarbiai, nesitujini, kreipėsi „Jūs“.“ (I-1). Tyrimo dalyvių nuomone, svarbu paslaugų gavėjo neižeisti, etiškai išdėstyti savo požiūrį: <...> *“Kitas dalykas tai, nu, eemm, pagarba orumui, tai... Vėl gi kažkaip neižeisti, neužgauti, kažkaip a ne. Išgirsti ką globėjas sako ir išsakyti, na, savo matymą, požiūrį, tiesiog neužgaunant globėjo“* (I-5).

Tačiau paslaugų gavėjų teisės nėra neribotos. Jos gali būti ribojamos didele pareiga sau, kitų asmenų teisėmis, socialinio darbuotojo, organizacijos ar bendruomenės. Socialinis darbuotojas negali atskleisti informacijos apie paslaugų gavėją, tačiau būna situacijų, kada socialiniam darbuotojui reikia dalintis turima informacija apie paslaugų gavėją, tad tyrimo dalyviai kaip vieną iš vertybių išskiria socialinę atsakomybę. Kaip teigia tyrimo dalyvė, jos nuomone, priiimant socialinę atsakomybę, svarbiausia yra vaiko interesai: <...> *“Ir kai sau randi atsakymą, kad tu esi visada už vaiką, ir už vaiko interesus, tada tikriausiai visos priemonės yra pateisinamos“* (I-1). Socialinę atsakomybę tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai jaučia nuolatos, kadangi dažnai susiduria su itin sudėtingomis situacijomis, kuomet globėjas jau būna atrinktas, įvertintas, tačiau atsiskleidžia įvairūs prievartos atvejai, kuomet darbuotojas nutylėti negali: <...> *“Atrenki globėjus, įvertini globėjus, manai, kad labai kokybiškai tą padarei procesą, kai tu konsultuoji, teiki paslaugas ir pvz išlenda prievartos atvejai, kurie būna įrodomi teisme“* (I-7). Tačiau tyrimo dalyvės pabrėžia, kad siekdamas išlaikyti paslaugų gavėjų orumą ir konfidencialumą, prieš pranešdamas apie tam tikrus pažeidimus atsakingoms institucijoms, stengiasi informuoti, įspėti paslaugų gavėją: <...> *“Tai netgi pranešdama vaiko teisių tarnybai aš informuoju globėjus, kad aš turėsiu pranešti, nes situacija nesikeičia arba jinai yra labai bloga“* (I-7). Taip yra globėjų orumas ir konfidencialumas, netgi priiimant svarbius sprendimus, susijusius su socialine atsakomybe išlaikomas.

Tinkamai parinktos pagalbos priemonės. Norint užtikrinti etiškumą, dirbant su globėjų šeimomis, svarbu tinkamai parinkti pagalbos priemonės, analizuoti globėjų poreikius, kartu nustatyti prioritetus. Analizuojant globėjų poreikius, socialinis darbuotojas gilinasi į situaciją, ieškodamas atsakymų, kokios pagalbos šeimai reikia: <...> *“Ir aišku, kaip sekasi mmm... priklauso nuo pagalbos poreikio, kokios pagalbos tai šeimai reikia, ar nereikia“* (I-3), įvertina poreikius, bei sudaro pagalbos planą: <...> *„Tai bendravimas su šeima, a ne, tai yra globėjų poreikių išklausimas, poreikių įvertinimas, nes mes sudarinėjame ir pagalbos planus ir šeimai“* (I-5). Išanalizavus ir įvertinus globėjų šeimų poreikius, parenkant pagalbos priemonės ir kuriant planą, svarbu, kad sprendimai nebūtų priiiminėjami šališkai, t.y. remiantis vien tik socialinio darbuotojo nuomone. Būtina išklausti ir įvertinti globėjų išsakomą nuomonę, aptarti jų siūlomus sprendimus: <...> *“Išlaikydama jų orumą, kad jie yra gebantys, galintys, kad aš jais pasitikiu, leidžiu kartu su manim spręsti, o nenurodinėju“* (I-7); *„Visą laiką stengiasi užtikrinti, kad pagarbus būtų bendravimas ir*

patogus žmogui, kartu priimami įvairūs sprendimai, kad jis jaustųsi patogiai, kad nesivaržytų. Visą laiką atsižvelgi į patį žmogų“ (I-6).

Kaip teigia tyrimo dalyviai, būtina ne tik turėti teorinių žinių, tačiau gebėti jas pritaikyti praktikoje, nustatant kokia pagalba ir kokios priemonės tam tikrose situacijose reikalingos <...> „Nu turi išmanyti ir vaiko globos nuostatas ir galiausiai Civilinį kodeksą, žinoti kokią pagalbą gali siūlyti“ (I-6). <...> „Labai svarbu šiame darbe ir žinoti visus teisinius dalykus, tai ir civilinis kodeksas ir kiti teisės aktai... Svarbu mokėti teorines žinias mokėti pritaikyti praktiškai“ (I-8). Galima teigti, kad kasdienis socialinis darbas su globėjais apima jų poreikių, stipriųjų pusių ir norų įvertinimą, tiesioginį darbą su asmenimis ir šeimomis, siekiant padėti jiems keistis ir išspręsti problemas, paramos organizavimą bei rekomendacijų teikimą laikantis etiškumo principų ir vadovaujantis socialinio darbo vertybėmis.

3.2.2. Iššūkiai ir etinės problemos socialinio darbo veikloje su globėjais

Socialinis darbas viena iš dinamiškiausių profesijų, verčiančių, prisitaikyti prie nuolat kintančių aplinkybių bei stresinių situacijų. Sudėtingos situacijos, dirbant su globėjų šeimomis, sudaro prielaidas etinių dilemų atsiradimui, kuomet socialinis darbuotojas turi rinktis tarp sprendimų, kurie atlieptų tiek globojamo vaiko poreikius, tiek nepažeistų globėjų šeimos orumo. Dažniausiai socialinio darbo etinės dilemos kyla kuomet susikerta paslaugos gavėjo ir darbuotojo vertybės, paslaugų gavėjams trūksta motyvacijos arba išteklių spręsti vienokias ar kitokias situacijas. Išanalizavus tyrimo duomenis buvo išskirtos 5 kategorijos ir devynios subkategorijos (žr. 5 lent.), atskleidžiančios sudėtingų situacijų pobūdį, dirbant su globėjais.

5 lentelė. Sudėtingos situacijos, dirbant su globėjų šeimomis

Kategorija	Subkategorija
GLOBĖJŲ MOTYVACIJOS STOKA	Nemotyvuoti priimti teikiamą pagalbą
	Nemotyvuoti tęsti globą
	Nemotyvuoti užmegzti ryšį su globos koordinatoriumi
TINKAMŲ SĄLYGŲ VAIKUI NESUKŪRIMAS	Vaikų išgyvenamos trauminės patirtys globėjų šeimose
	Netinkamas auklėjimas
DARBUOTOJO IŠGYVENAMI NEIGIAMAI JAUSMAI	Bejėgiškumo jausmas
	„Perdegimas“
GLOBOS „LŪŽIMAS“	Globėjų nepasiruošimas vaiko atėjimui į šeimą

Globėjų motyvacijos stoka. Tyrimo dalyviai atskleidžia, kad viena iš situacijų, kuri gali būti įvardijama kaip iššūkis dirbant su globėjų šeimomis, yra jų motyvacijos stoka. Tyrimo dalyvė interviu metu pasakoja, kad iššūkis yra globėjus prisikviesti naudotis teikiamomis paslaugomis: *“Matyt iššūkis yra... ejjj... iššūkis yra jos prisikviesti, kad jie atvyktų, iššūkis yra jos motyvuoti gauti paslaugas. Sunkiausia irgi yra žmonėms parodyti, juos motyvuoti, kad jiems tikrai reikalinga pagalba, kad jie ją priimtų.”* (I-1); *„Sudėtinga padėti nemotyvuotiems žmonėms“* (I-6). Sudėtinga globėjus motyvuoti ir tuomet, kai jie nepripažįsta problemos, jiems atrodo, kad problemas kuria globos koordinatorius, tad pastangos kažką keisti jiems atrodo per sudėtingos: *„Ne, aš problemos tame nematau, viskas čia man gerai yra, čia tavo kažkoks įsivaizdavimas yra... tu gi negyveni čia, nematai, atvažiuoji čia kartą per mėnesį ir sakai, kad kažkokią matau problemą“.* Tai čia tiesiog toksai nenoras žmonių keistis, a ne, toks neigimas, nenoras pripažinti, kad tos problemos yra, nes spręsti problemas visą laiką yra sudėtinga, a ne“ (I-3). Sudėtinga situacija būna tuomet, kai globėjai nemotyvuoti toliau tęsti globą. Vienas iš tyrimo dalyvių interviu metu atskleidžia, kad jam sudėtingiausia situacija buvo, kuomet globos proceso pradžioje, globėjų vertinimo metu, globėjai atrodė, itin motyvuoti globai, viskas klostėsi palankiai, tačiau pasak tyrimo dalyvės pasibaigus „medaus mėnesiui“ (pradžios kuomet vaikas apsigyvena šeimoje), globėjai prarado motyvaciją ir priimti siūlomą pagalbą ir apskritai tęsti globą. Kaip teigia tyrimo dalyvis, globėjams itin pritrūko motyvacijos kalbėti apie savo sunkumus: *<...> “Ryšys silpnėja, tiek globėjo su vaiku, tiek globėjo su globos koordinatoriumi, tiek globėju su pačiu globos centru. Čia toksai pavyzdys, kai žmonės nesidalina savo sunkumais, kad, vis dėlto mes patiriam sunkumą, a ne, čia toks bijojimas pripažinti, tai kaip mes dabar pripažinsim, kad turim kažkokių sunkumų?”* (I-4).

Tinkamų sąlygų vaikui nesukūrimas. Kita sudėtinga ir skubių sprendimų reikalaujanti situacija – tinkamų sąlygų vaikui nesukūrimas. Teisinis vaiko nepriežiūros apibrėžimas apima bet kokią situaciją, kai vaiko globėjas nepasirūpina tinkamomis gyvenimo reikmėmis, įskaitant apsaugą, drabužius, sveikatos priežiūrą ir tinkamą mitybą (Chen, Propp, deLara, Corvo, 2011). Interviu metu tyrimo dalyviai pasakoja, kad pasitaiko situacijų, kuomet vaiko globą perima artimi giminaičiai – močiutės ar seneliai, tačiau dėl amžiaus, sveikatos problemų ar turimų žalingų įpročių sąlygos augti ir vystytis vaikui pas juos dažnai būna netinkamos. Sunkiausia, kuomet vaikams tenka išgyventi fizinį ir psichologinį smurtą globėjų šeimose: *<...> “Aišku, jis buvo paimtas iš šeimos, bet tas, tos šeimos atveju, senelio smurtas ir toliau vyko, ne fiziškai, a ne, bet telefonu“* (I-4), *Globėjai, artimi giminaičiai labai dažnai, močiutės, a ne, turi problemų su alkoholiu vartojimu. Yra buvę keli atvejai, kai iš tų pačių globėjų paimami vaikai, tai yra antrinės traumos vaikam“* (I-6). Taip pat sąlygos vaikui pas globėjus nėra tinkamos kai šeimoje aptinkama vaikų nepriežiūra, namai

netvarkingi, neatitinka higienos normų, globėjai į pastabas nereaguoja: „*Dėl nepriežiūros ir galimo smurto šeimoje, kai globėjos namai yra apversti, apkuisti ir ten eilė metų nereaguoja į pastabas, į pagalbą...*“ (I-6). Pasitaiko situacijų, kai globėjai vaikus netinkamai auklėja, pavyzdžiui naudoja įvairias bausmes: <...> „*Ir dabar paaiškėjo, kad jos bausmės, a ne, taip pavadinkim, neatitinka geriausių vaiko interesus*“ (I-6), naudoja auklėjimui fizinę jėgą: <...> „*Jinai negali susivaldyti ir jinai pliaukštelėjo vaikui*“ (I-7). Vertindamas tinkamų sąlygų vaikui globėjų šeimoje užtikrinimą, globos koordinatorius susiduria su itin sudėtingomis situacijomis, kuomet reikia rasti tinkamiausią sprendimą, siekiant užtikrinti vaiko gerovę ir nepažeisti etinių principų, pradedant globos nutraukimo procesą. Tad globos koordinatoriai ir tarnybos atestuoti asmenys dažnai išgyvena bejėgiškumo, beviltiškumo ir perdegimo jausmus.

Darbuotojo išgyvenami neigiami jausmai. Tyrimo dalyviai atskleidžia, kad sudėtingose situacijose išgyvena įvairių jausmų spektrą nuo motyvacijos slopimo dėl negalėjimo pakeisti situacijos iki negalėjo visiškai atsiriboti. Sunkiausi jausmai išgyvenami, kuomet socialiniai darbuotojai pastebi, jog globa yra ties „nulūžimo riba“, o globėjai nėra motyvuoti priimti teikiamą pagalbą ir spręsti esamas problemas. Tyrimo dalyviai teigia, kad sunkiausia, kuomet globa „lūžta“ ir vaiką tenka perkelti kitur: <...> „*Blogiausiai jaučiuosi, kai nulūžta globa, kai vaiką reikia eilinią kartą perkelti. Tas jausmas toks labai būna, nežinau, tuštumos ir bejėgystės, matyt. Sunku...*“ (I-6). Tyrimo dalyvėms sunku išgyventi kuomet vaikas jau yra „prisirišęs“ prie globėjų šeimos, tačiau dėl tam tikrų problemų ar rizikos faktorių, šeima vaiko toliau globoti nebegali: <...> „*Nu tai... beviltiškai, labai paprastai, beviltiškai*“ (I-1). Kai globos koordinatoriai situacijos pakeisti nebegali, bet ir nepajėgia nuo jos atsiriboti ir iškyla grėsmė profesiniam perdegimui: „<...>“ *Perdegį visapusiškai tokiose situacijose*“ (I-1), po tokių situacijų darbuotojams reikia laiko įveikti atsiradusias emocijas, susidoroti su perdegimu: <...> „*Jautiesi perdegęs ir tą pereiti reikia laiko*“ (I-8). Galima daryti prielaidą, kad perdegimas socialiniame darbe su globėjais yra susijęs su globėjų gyvenimo streso veiksniais, taip pat dėl vaikų auklėjimo požiūrio, tinkamų sąlygų jiems neužtikrinimo ir grėsmės dėl globos nutraukimo išgyvenimo.

Globos lūžimas. Dėl globėjų motyvacijos stokos, tinkamų sąlygų vaikui nesukūrimo, ar sunkumų neįveikimo pasitaiko, kad globa būna nutraukiama, kaip pastebi tyrimo dalyviai, tai yra pati sudėtingiausia situacija, kai traumuojami visi proceso dalyviai, tiek vaikas, tiek globėjų šeima ir socialinis darbuotojas: <...> „*Sudėtingiausias dalykas yra kai tenka pripažinti, kad globėjai nesugeba tinkamai pasirūpinti globojamu vaiku ir tenka vaikui ieškoti naujos šeimos, o globėjus nušalinti nuo pareigų...*“ (I-8). Dažnais atvejais globa nutrūksta dėl globėjų nepasiruošimo vaiko atėjimui į šeimą. Nors globėjai pasiruošimo metu mano, kad gebės užtikrinti sąlygas ir gerovę būsimam vaiko priėmimui į šeimą, prasidėjus vaiko adaptacijos procesui, iškyla nenumatytų sunkumų, tokių kaip globėjų fizinis ar emocinis nepasirengimas: <...> „*Kad globėjai ne pilnai*

įvertino savo galimybių rūpintis vaiku“ (I-8); <...> “Kad žmogus yra per silpnas kažkurioje situacijoje“ (I-9), globos nutraukimą sąlygoja ir globėjų neįsigilinimas į globėjo pareigas mokymų metu: <...> “Globėjai ateidami į mokymus ne iki galo įsigilina į globėjo pareigas“ (I-9). Tyrimo dalyviai akcentuoja, kad globa „lūžta“ ir dėl tokios priežasties kaip globėjų nepasirengimas priimti vaiką su trauminėmis patirtimis, turintį fizinių, emocinių ar elgesio sutrikimų: <...> “Vaikas turi sveikatos sutrikimų, o šeima nebuvo pasirengusi tokio vaiko priimti“ (I-1). Pabrėžtina ir tai, kad globos procesas gali nutrūkti dėl socialinio darbuotojo laiku nepastebėtų problemų globėjų šeimose. Tokiais atvejais socialiniai darbuotojai išvelgia savo, kitų institucijų arba globėjų veiksmų neužtikrintumo: <...> “Gal laiku aš nesugebėjau pamatyti kažkokių mažų signalų“ (I-8); <...> “Nesėkmė, kad laiku nepastebėta problemos ir globa „lūžta“ (I-3); <...> “Kai globėjas namai yra apversti, apkuisti ir ten eilė metų nereaguoja į pastabas, į pagalbą“ (I-6).

Sudėtingos situacijos su globėjų šeimomis sąlygoja vienokį ar kitokį moralinių ir etinių resursų reikalaujantį sprendimą, tad socialiniai darbuotojai dažnai susiduria su dvejonėmis, nežinojimu ar pasirinktas sprendimas yra teisingas visų proceso dalyvių atžvilgiu. Interviu metu siekta atskleisti kokios etinės problemos kyla socialiniame darbe su vaiko globėjais. Išanalizavus interviu atsakymus galima išskirti dvi kategorijas – etinės problemos mikrolygiu ir etinės problemos mezolygiu bei penkias subkategorijas (žr. 6 lent.).

6. Etinės problemos dirbant su globėjų šeimomis

Kategorija	Subkategorija
ETINĖS PROBLEMOS MIKROLYGIU	Konfliktai dėl vaiko auklėjimo
	Globėjų ir biologinės vaiko šeimos konfrontacijos
	Globos koordinatoriaus ir globėjų vertybių susikirtimas
ETINĖS PROBLEMOS MEZOLYGIU	Nesutarimai tarp institucijų
	Etinės dilemos, dirbant su skirtingų kultūrų globėjais

Etinės problemos mikrolygiu. Interviu metu tyrimo dalyviai atskleidė, kad daugiausiai etinių problemų kyla mikrolygmenyje, kai susiduriama su konfliktais dėl vaiko auklėjimo bei asmeninių konfrontacijų tarp vaiko globėjų ir vaiko biologinės šeimos. Kai kuriose iš šių situacijų socialiniai darbuotojai turi individualiai priimti etinį sprendimą, dėl kurio gali kilti įtampa tarp prieštaraujančių interesų ir moralinių vertybių ar etinių principų. Interviu metu tyrimo dalyviai nurodė, kad etinių problemų jų profesinėje praktikoje su globėjais kyla dėl vaiko auklėjimo aspektų, kadangi dėl tam tikrų faktorių globėjai ne visuomet, socialinių darbuotojų nuomone, teisingai supranta apie vaiko

auklėjimą. Tyrimo dalyvė atskleidžia, kad vaiko globą turinti jo močiutė yra senyvo amžiaus, tad turi mažai resursų ir galimybių tinkamai auklėti paauglį: <...> *“Ir visai skiriasi ir požiūriai ir jinau auklėjimą supranta kitaip, tada kyla toks natūralus poreikis apginti vaiką”* (I-5), kita situacija, kai močiutė per daug „globoja“ vaiką, neskaitina jo savarankiškumo: <...> *“viena iš atvejų buvo močiutė globėja ir supranti, kad ten yra hypergloba, kad tai kenkia vaikui, kad augina visiškai nesavarankišką pilietį”* (I-6). Tyrimo dalyvis akcentuoja, kad susikirtus jo ir globėjų šeimų požiūriams dėl vaiko auklėjimo, pastebi, kad šeimos nesistengia įsijausti į tai ką išgyvena vaikas, suprasti, kad vaiko gerovė yra svarbiausias interesus konflikto sandūroje: <...> *“Žiūrėkit, Jūs dabar būkite, įsivaizduokite, kad Jūs esate tas vaikas, a ne, tarkim namuose neveikia kažkoks tarkim šildymo sistema. Atėjo ruduo, patiems šalta tikriausiai darosi, taip?”* „Nu taip“, „tai reiškia ir vaikui gi šalta darosi, a ne. Dažnai sakai, kad ta situacija, kurią patiria vaikas, persileiskite per save, nu išbandykit, kaip Jūs jaustumėtės“ (I-4). Kitas itin svarbus aspektas, keliantis socialiniams darbuotojams etines dilemas – vaiko globėjų ir vaiko biologinės šeimos konfrontacijos. Nagrinėjant tyrimo dalyvių pasisakymus, galima pastebėti, kad dažnai globėjų šeimos vaiką tarsi „pasisavina“, vengia bet kokio kontakto su vaiko biologiniais tėvais, tuo tarpu globos koordinatorius turi užtikrinti, kad vaikas susitiktų su biologine šeima, jei vaikas ir biologinės šeimos nariai išreiškia tokį pageidavimą: <...> *“Žodžiu vengia tų susitikimų su biologine mama... tai tą įrodinėti globėjams labai reikia... vėl priminti kokia jų pareiga ir ką reiškia globoti”* (I-2). Koordinuojant globos procesą, pasitaiko situacijų, kai globėjai vaikui nepasako, jog jis yra globojamas: <...> *“Dėdė su teta globoja, vaikas vadina mama ir tėčiu, ir jam yra pasakyta, kad jie yra jo tėvai, o kiti kurį jį lanko, tai yra tikra biologinė mama, yra jo teta”* (I-1), tuomet globos koordinatorius susiduria su dilema kokią sprendimą parinkti tokiai situacijai spręsti: <...> *“Tada išsikeldavau pradinį tikslą, kad vaikas turi sužinoti kad jis yra globojamas, nes jis nuolat gyvena meile”* (I-1). Tačiau reiktų akcentuoti ir tai, kad konfrontacijos tarp globėjų ir biologinės šeimos kyla ne vien dėl globėjo priešiško kaltės, neretai pasitaiko atvejų, kai biologiniai tėvai persekioja globėjus: <...> *“Kai biologinis tėvas tiesiog persekiojo globėją, tiesiog po susitikimo globos centre ėjo paskui ją ir sužinojo kur gyvena... Po to ateidavo prie namų ir reikalavo vaiko”* (I-8); <...> *“būna tikrai neretai konfliktiški tėvai, kurie persekioja, laukia, ieško globėjų, bando atsekti kur vaikai gyvena”* (I-6). Interviu metu tyrimo dalyviai atskleidžia, kad susiduria su situacijomis, kai jų vertybės ir globėjų atliekami veiksmai skiriasi: <...> *“Kai neatitinka tavo vertybinis požiūris ir su globėjo veiksmais”* (I-1). Kita tyrimo dalyvė teigia, kad vaikai globėjų šeimoje buvo išnaudojami fiziniam darbui, pažeidžiant vaikų teises: <...> *“Lyg ir vaikai buvo išnaudojami fiziškai... fiziniam darbui... tai buvo neįrodyta, bet mes įtarėm... tai buvo tik įtarimai”* (I-9). Esant sudėtingoms situacijoms, kartais paslaugų gavėjams reikia pagalbos, kuri prieštarauja socialinio darbuotojo asmeniniais moraliniams įsitikinimams. Socialiniai darbuotojai gali jaustis prieštarai tarp

pageidaujamos paslaugos teikimo ir teigiamų santykių su paslaugų gavėju palaikymo, tačiau jie gali paskatinti pasirinkti geriausią alternatyvą iš esamų variantų. Kaip teigia Adomaitienė, Balčiūnaitė (2017) svarbu, kad patys socialiniai darbuotojai vadovautųsi tinkama ir teisinga profesine savivoka, pažintų ir vertintų savo profesijos specifiką, jai keliamus uždavinius, gebėtų savo veiklą paaikškinti. Tad galima teigti, kad socialiniai darbuotojai praktiškai turi nuspręsti, kuris etikos principas turi pirmenybę tam tikrose situacijose.

Etinės problemos mezolygiu. Pagrindinė etinė problema mezolygiu, kurią nurodė tyrimo dalyviai – nesutarimai tarp institucijų. Interviu metu atsiskleidė, kad vaiko globos procese kyla nesutarimų tarp globos koordinatoriaus ar tarnybos atestuotų asmenų ir kitų institucijų dėl skirtingų požiūrių į vaiko saugumą, vaiko poreikių užtikrinimą, rizikų identifikavimo, globos proceso nutraukimo ir panašiai. Interviu metu tyrimo dalyvė apibūdino situaciją, kad susidūrė su skirtingais vaiko gerovės vertinimais tarp institucijų, kai vaikas biologinėje šeimoje patyrė nepriežiūrą, apleistumą, tačiau vaiko teisių tarnyba priėmė sprendimą vaiką grąžinti į šeimą: <...> “ O VTASui klausimas kokių būdu jūs nusprendžiat, kad jis gali grįžti namo... tai tu supranti, kad... arba labai skirtingai matom situacijas vaikų ir apsikritai vertinam dalykus, rimtumą, grėsmę“ (I-3). Kita tyrimo dalyvė taip pat pabrėžia skirtingus požiūrių sąlygojamus konfliktus dėl vaiko gerovės atliepimo: <...> “ Bet dažnai skirtingos institucijos problemas mato skirtingai... Na tai, būna kad ir su vaikų teisėm mūsų požiūriai nesutampa... Suprantu, kad ten dirba specialistai... na bet kartais tikrai pagalvoji dėl kokio tikslo jie dirba? Ar vaikų labui, ar dėl kažkokios palankios statistikos... Tai būna tikrai, kad ir su kitom institucijom reikia pakovoti...“ (I-8).

Kalbant apie etines dilemas, kylančias dirbant su skirtingų kultūrų globėjų šeimomis, interviu dalyviai didelių sunkumų neišskyrė, tačiau pabrėžė, kad vis dėlto etinių konfliktų dėl kultūrų skirtumo jų profesinėje praktikoje pasitaiko. Kaip pasakoja tyrimo dalyviai, etinius klausimus dirbant su kitų tautybių asmenimis suponuoja vaiko identiteto išsaugojimas: “<..> “ Ar vaikui yra svarbu išlaikyti jo identitetą, a ne, jo ryšį su jo tautybę... o mes ji norim padaryti lietuviu visišku“ (I-1), bei skirtingi kultūrų papročiai, kurie globos koordinatorių nuomone, prasilenkia su vaiko poreikių atliepimu, pavyzdžiui, romų tautybės asmenys negyvena sėsliai, tad vaikas neturi pastovios gyvenamosios vietos, taip pat vaikas nevedamas į mokyklą, kas prieštarauja Lietuvos įstatymams: <...> “ Pvz. romų tautybės, jie negyvena sėsliai, jie neina į mokyklą, tai kiek tu gali jos pakeisti?“ (I-1). Kiti tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai pabrėžė, kad etinių problemų dirbant su kitų tautybių globėjais nepatyrė, empatiškai prisitaiko prie situacijos, bei stengiasi konstruktyviai spręsti su kitų tautybių papročiais susijusias etines dilemas vaiko globos procese.

3.3.3. Socialinių darbuotojų kompetencijų raiška, sprendžiant etines dilemas su globėjais

Norint suteikti veiksmingą pagalbą globėjų šeimoms, svarbu išanalizuoti esamą situaciją. Tai leidžia socialiniams darbuotojams suprasti bet kokių veiksmų pasekmes ir surinkti išteklius, kurių gali prireikti bei išvengti per daug griežtos kontrolės globėjų atžvilgiu. Tyrimo metu norėta atskleisti, kaip darbuotojai teikdami pagalbą globėjų šeimoms išlaiko balansą tarp kontrolės ir pagalbos, išlaikant nepažeistas etiškumo ribas. Interviu metu gautų atsakymų analizė išskirta į dvi kategorijas – kontrolė ir pagalba bei penkias subkategorijas (žr. 7 lent.).

7 lentelė. Gebėjimas balansuoti tarp kontrolės ir pagalbos teikimo

Kategorija	Subkategorija
KONTROLĖ	Per didelis asmeninis įsitraukimas teikiant pagalbą globėjams
	Išėjimas už „ribų“, atliekant globos koordinatoriaus funkcijas
PAGALBA	Rėmimasis faktais
	Gebėjimas vertinti poreikius
	Tęstiniai mokymai, grįžtamojo ryšio globėjams teikimas

Kontrolė. Tyrimo dalyviai atskleidė, kas jų nuomone, dirbant su globėjais galėtų būti įvertinama kaip kontroliuojantis elgesys. Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad nubrėžti ribas tarp kontrolės ir pagalbos nėra lengva, dažniausiai įsitraukimą į situaciją lemia žmogiškasis faktorius: <...> „Labai lengva į tą įsitraukti, taip nejučia... „oj, tai aš čia daryčiau kaip tėtis taip ar taip“, arba „kaip mama daryčiau tą ir tą“ (I-4). Tyrimo dalyviai teigia, kad asmeniškai įsitraukus į situaciją globėjų šeimoje darbuotojo elgesys kartais tampa kontroliuojančiu, globos koordinatorius net ir ne darbo metu galvoja apie globėjų šeimos problemas, pasitaiko „persekiojimo“ atvejų: <...> „Susiduria su globos koordinatorių kontrole, netgi kartais persiekojimu“ (I-7). Koordinuojant globos procesą gali nutikti taip, kad globos koordinatorius išsina už savo atliekamų funkcijų ribų, t.y. pereina su globėjų šeima į „draugystes“, arba teikia daugiau kontrolės nei numato globos koordinatoriaus funkcijos, pavyzdžiui, užsiima globėjų šeimų buities tvarkymu, atlieka skambučius arba patikrinimus ne darbo metu ir panašiai. Išeiti iš teikiamų paslaugų ribų globos koordinatorius gali ir tais atvejais, kai asmeniškai įsitraukia į globėjų šeimos gyvenimą, darbuotojui sunku „paleisti“ atvejį: <...> „Būna, na, kai sudėtingi atvejai, tai tu negali jų labai lengvai paleisti..“ (I-8). Globos koordinatorius teikdamas pagalbą vaiko globos proceso metu, turi gebėti išlaikyti ribą

tarp kontrolės ir pagalbos teikimo, kad konstruktyviai identifikuotų ir išspręstų etinius iššūkius, išvengiant šališkumo ir subjektyvios nuomonės santykiuose su globėjais.

Pagalba. Pagalba globėjų šeimoms būna efektyvi tuomet, kai vadovaujamas esamais faktais, o ne asmeniniais įsitikinimais ar nuojautomis: “<...> “ *Labai vadovaujasi tik faktais, o ne savo kažkokiais asmeniniais pajutimais*“ (I-1), apie faktų svarbą tvirtina ir kita socialinė darbuotoja: <...> “ *Viską reikia remti faktais, vadovautis faktais*“ (I-4). Globos koordinatoriaus viena iš funkcijų prižiūrėti globą, įvertinti pagalbos poreikį: <...> “ *Koordinatorius turi įsivertinti pagalbos poreikį, turi prižiūrėti tą globą,*“ (I-1), bei reikalui esant teikti konsultacijas, rekomenduoti problemų sprendimo būdus: <...> “ *Jeigu manęs klausia, aš galiu pateikti „menu“ ir rekomendacijas*“ (I-7). Taip pat svarbus veiksnys pagalbos teikime - jos tęstinumas. Teikiant paslaugas globos vaiko globos proceso metu, svarbu globėjams užtikrinti grįžtamąjį ryšį, teikti konstruktyvius patarimus, esant poreikiui nukreipti tęstiniais mokymams: <...> “ *Tada teiki palaikomąsias paslaugas, pasiskambini, pakvieti į renginius, išvykas, seminarus*“ (I-1). Sprendžiant susidariusias problemas globėjų šeimose, globos koordinatoriaus kompetencija užtikrinti pagalbos prieinamumą bei suteikti globėjams informaciją, kur jie gali rasti savitarpio pagalbą, dalintis patirtimi su kitais globėjais: <...> “ *GIMK grupės, savitarpio pagalbos grupės, kur globėjai gali rasti tą tokį palaikymą*“ (I-4).

Konfliktai tarp asmeninių ir profesinių vertybių – tai socialinio darbo, kaip profesijos vertybiniai aspektai prieštarauja socialinio darbuotojo asmeniniams įsitikinimams, požiūriui, nuostatoms, susiformavusiai nuomonei, pavyzdžiui, asmens konfidencialumo išsaugojimas, sprendimų teisės užtikrinimas, kai reikia laviruoti tarp rizikos faktorių ir etinių įsipareigojimų, reikalauja profesinės patirties ir kompetencijų pasitelkimo. Tyrimo metu siekta atskleisti kaip socialinių darbuotojų kompetencijų raiška atsiskleidžia globėjų konfidencialumo ir sprendimų priėmimo teisės užtikrinimo procesuose (žr. 8 lent.). Interviu metu gauti atsakymai išskirti į dvi kategorijas – konfidencialumas, sprendimų priėmimas bei šešias subkategorijas.

8 lentelė. Globėjų konfidencialumo ir sprendimų priėmimo teisės užtikrinimas

Kategorija	Subkategorija
KONFIDENCIALUMAS	Galimų grėsmių įvertinimas
	Atvejo identifikavimo apsaugojimas
	Neautrali aplinka vaiko susitikimams su biologine šeima
SPRENDIMŲ PRIĖMIMAS	Globėjų įgalinimas priimti sprendimus
	Vaiko interesų atliepimas priimant sprendimus

Konfidencialumas. Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodekse (2016) nurodoma, kad socialinis darbuotojas: „gerbia asmens teisę į privatumą ir nereikalauja privačios informacijos, jei tai nėra būtina įvertinant paslaugos poreikį, skiriant, teikiant paslaugą“, taip pat „dirba integraliai, nepiktnaudžiauja asmenų pasitikėjimu bei savo padėtimi, pripažįsta ribas tarp asmeninio gyvenimo ir profesinės veiklos“. Konfidencialumo išsaugojimas vienas iš prioritetinių etikos principų, dirbant vaiko globos procese, tad socialinis darbuotojas turi vadovautis ne tik savo įsitikinimais, tačiau ir teisės normomis: <...> „*Mes pasirašome sutartis, sprendimus ir t.t., kur konfidencialumas yra būtinas... na ir tu supranti, kad be jo nieko nebus...*“ (I-8). Tyrimo dalyviai interviu metu akcentavo, kad siekdami išsaugoti globėjų konfidencialumą, visų pirma turi įsivertinti galimas grėsmes: <...> „*Kažkokia grėsmė kyla, net jei žmogus prašo nesakyti, jeigu tai yra vienintelis būdas padėti, kad kažkam atskleisti, tai turbūt reikia ir tai vertinti*“ (I-5). Jei kyla grėsmė vaiko saugumui ir gerovei, globos koordinatorius privalo suteikti informaciją apie šeimą kitoms tarnyboms, kadangi galima rizikos grėsmė vaikui, įpareigoja globos koordinatorių vykdyti globos apraše nurodytas instrukcijas: <...> „*Ar globėjo elgesys, veiksmai atitinka geriausius vaiko interesus, ir jeigu elgiasi netinkamai, tu privalai įsikišti, taip nurodo globos aprašas, pareigybinės instrukcijos*“ (I-1). Taip pat įtarus grėsmę, reikia gebėti išsiaiškinti ar vaikas globėjų šeimoje kažką slepia, kadangi nesant rizikai, kyla iššūkis pažeisti globėjų konfidencialumą: <...> „*Iššūkis yra didžiulis pamatyti, pajauti kas vyksta namuose, ar vaikas kažką slepia, ar neslepia*“ (I-1). Išlaikant globėjų šeimų konfidencialumą, svarbu apsaugoti atvejų identifikavimą, nesant reikalui neatskleisti ką kalba globėjas ar vaikas, užtikrinti, kad pašaliniai asmenys neidentifikuotų tam tikrų dalykų: <...> „*Yra visiškai konfidencialu ką kalba globėjas, ką kalba vaikas ir šita informacija nebūna skelbiama*“ (I-6); <...> „*Kad žmonės neidentifikuotų kažkokių dalykų..*“ (I-7). Kitas svarbus aspektas konfidencialumo išsaugojimui – parinkti neutralią aplinką vaiko ir biologinės šeimos susitikimams, kadangi pasitaiko atvejų, kai biologiniai tėvai, pasinaudodami prieinamą informaciją apie globėjus ar vaiką, imasi persekiojimo veiksmų. Tyrimo dalyviai teigia, kad susitikimai organizuojami globos centre: <...> „*Ir dabar organizuojant susitikimus su vaikais globos centre*“ (I-8). Tyrimo dalyviai nurodo, jog pasitaiko situacijų, kai vaiką po susitikimo su biologiniais tėvais tenka iš globos centro išvesti per kitą išėjimą, siekiant apsaugoti gyvenamos vietos ir globėjų privatumą: <...> „*Reikėjo išvesti globėją su vaiku per kitą išėjimą*“ (I-6).

Sprendimų priėmimas. Viena iš svarbiausių kompetencijų globos koordinatoriaus darbo su vaiko globėjais proceso metu – gebėjimas įgalinti priimti sprendimus, neprimetant savo sprendimų, vengiant vienašališkumo. Globos koordinatoriai, pasitelkdami savo kompetencijas, siekia globėjus priimti savarankiškus sprendimus, teikiant pagalbą įgalinti rasti geriausią problemų sprendimo variantą: <...> „*Padėti priimti sprendimą ne siūlant pagalbą, o kad žmogus pats rastų tą sprendimo būdą, tiesiog būnant kartu*“ (I-9). Tam pritaria ir kita tyrime dalyvavusi globos koordinatorė:

<...> *“Svarbu įgalinti globėjus pačius priimti atitinkamus sprendimus probleminėse situacijose, suteikti jiems resursų, tačiau nespręsti už juos“ (I-5).* Remiantis tyrimo dalyvių pasisakymais, galima daryti prielaidą, kad kai globėjai įgalinami patys priimti sprendimus, etiniai iššūkiai išsprendžiami efektyviau ir greičiau, nenukenčia vaiko interesai, kadangi globėjams atsiranda motyvacija pokyčiams. Vaiko gerovės atliepimas, priimant vienokius ar kitokius sprendimus, yra svarbus veiksnys globos procese, kadangi globėjų funkcijos nurodo, kad pagrindinis globos tikslas užtikrinti geriausius vaiko interesus. Socialiniai darbuotojai atskleidžia, kad susiduria su situacijomis, kai sprendimas nepalankus globėjams, tačiau būtinas apsaugoti vaiką: <...> *“Tie sprendimai turi būti priimami atsižvelgiant į vaiko interesus“ (I-4).* Kaip teigia tyrimo dalyviai, vieni iš sunkiausių sprendimų būna, kai vaikas yra globojamas artimų giminių, pavyzdžiui, močiutės ar senelio, tačiau globėjas negeba sukurti vaikui saugios aplinkos. Sunkumai kyla, kai tenka laviruoti tarp to, kad vaikas emociškai prisirišęs prie globėjo, kad globėjų kaita traumuoja vaiko asmenybę, tačiau kito pasirinkimo kaip priimti griežtus sprendimus, siekiant vaiko gerovės, socialinis darbuotojas neturi: <...> *“Emocinis ryšys yra svarbu, bet vaiku turi būti pasirūpinta ir jo poreikiai turi būti atliepti pilnai“ (I-3).* Socialinio darbo etiniai principai akcentuoja paslaugų gavėjo atstovavimą, dėmesį į bendrą situaciją ir socialinį teisingumą (Nacionalinė socialinių darbuotojų asociacija, 2018). Išanalizavus globos koordinatorių įžvalgas apie etinių kompetencijų raišką vaiko globos procese dėl konfidencialumo išsaugojimo ir sprendimų priėmimo, galima pastebėti, kad globos koordinatoriai vadovaujasi tokiomis etinėmis vertybėmis ir normomis, kurios geriausiai užtikrina vaiko interesus, garantuoja jo saugumą ir sveiką vystymąsi.

3.3.4 Etinių klausimų/problemų sprendimo būdai

Kiekvieną konfliktą ar konfliktinę situaciją reikia vertinti kaip kilusią problemą, kurią būtina spręsti. Konflikto nesprendžiant, problemos lieka, suintensyvėja neigiami tarpusavio santykiai, padidėja įtampa, baimė patirti naują konfliktą nestimuliuoja ieškojimų, o kartu ir tobulėjimo. Tyrimo metu atskleista, kokie etinių iššūkių sprendimo būdai taikomi, dirbant su globėjų šeimomis. Interviu metu gauti atsakymai išskirti į tris kategorijas ir šešias subkategorijas (žr. 9 lent.), atskleidžiančias pagrindinius etinių iššūkių, dirbant su globėjais sprendimo būdus.

9 lentelė. Etinių problemų dirbant su globėjais sprendimo būdai

Kategorija	Subkategorija
KOMPROMISAS	Geriausio sprendimo paieška kartu su globėjais
	Atsižvelgimas į globėjų siūlymus

BENDRADARBIAVIMAS	Individualus bendradarbiavimas su globėjais
	Komandinis darbas su kitomis institucijomis
NORMINIAI TEISĖS AKTAI	Vadovavimasis socialinio darbo etikos kodeksu
	Vadovavimasis globos proceso aprašu

Kompromisas. Kaip teigia tyrimo dalyviai, ieškant alternatyvų turi dalyvauti visi suinteresuoti asmenys ir išsakyti savo nuomonę bei argumentus dėl siūlomo sprendimo: <...> “*Tai kaip darom, tai ką dabar galime padaryti vardan to vaiko?*“ (I-1).; <...> “*Komandiškumas su globėjais labai svarbus*“ (I-5). Pasitelkiant kompromisą, globėjai ir socialiniai darbuotojai turi galimybę diskutuodami derinti siūlomus sprendimus ir susitarti, pasiekdami aukštesnio lygio tarp subjektyvumo mastą, kuris laiduoja normų ir elgesio krypčių įgyvendinimą: <....> “*Leidžiu kartu su manim spręsti, priimu jų pasiūlymus*“ (I-7). Remiantis tyrimo dalyvių pasisakymais interviu metu, sprendimų priėmimas profesionaliame kontekste gali būti suprantamas kaip iš esmės racionalus procesas, kurį gali pateisinti globos koordinatorius. Tačiau pateisinant sprendimus, verta pasinaudoti svarbiausiais ir nešališkais principais, tad iššūkių sprendimo procesas apima įvairių situacijų ypatybes bei paslaugų gavėjų ir darbuotojų tarpusavio santykius. Tyrimo dalyvė nurodo, kad priimant globėjų siūlymus dėl problemų sprendimo atsiranda pasitikėjimas, kuriamas ryšys tarp darbuotojo ir paslaugos gavėjo: <...> “*Svarbu priimti globėjų siūlymus kaip vienaip ar kitaip spręsti iškilusias problemas, tiesiog neprimesti savo vienos pasiūlymo, kad darom taip arba taip. Taip sukuriamas tarpusavio ryšys su klientu*“ (I-3).

Bendradarbiavimas. Kai iššūkiams išspręsti nepakanka vien kompromiso pasitelkimo, tai vieną iš problemų sprendimo būdų socialiniai darbuotojai akcentuoja bendradarbiavimą individualiu lygmeniu - su globėjais, ieškant geriausios alternatyvos, palaikant juos bei motyvuojant tarpinstitucinį bendradarbiavimą su kitomis įstaigomis. Tyrime dalyvavusi socialinė darbuotoja teigia, kad, svarbu išvengti kitų institucijų įsikišimo, problemas spręsti individualiu lygmeniu, taip parodant globėjams, kad tu atstovauji jų interesus ir nesieki pakenkti vienokiais ar kitokiais sprendimais: <...> “*Svarbu problemas spręsti individualiu lygmeniu, duoti globėjams suprasti, kad tu nori bendradarbiauti, o ne spręsti įvairias dilemas už juos, kartu ieškoti sprendimo, siekiant kuo ilgiau išvengti kitų institucijų įsikišimo*“ (I-7). Globos proceso metu, globėjams būtinas palaikymas, jiems skiriamas individualus laikas ir dėmesys, kad iškilusios problemos būtų išspręstos kompetentingai: <...> “*Skiriu daugiau laiko individualiam tam bendravimui, globėjų palaikymui*“ (I-3). Tyrimo metu dalyviai atskleidžia, kad nors bendradarbiavimas individualiu lygmeniu yra itin svarbus veiksnys, siekiant išspręsti etinius iššūkius, tačiau pasitaiko ir situacijų, kai prireikia komandinio darbo su kitomis institucijomis: <...> “*Bendras, kelių institucijų sprendimas*“ (I-1). Tyrimo dalyviai akcentuoja, kad siekdami nepažeisti etiškumo normų, prieš

pasitelkiant kitas institucijas problemų sprendimui, stengiasi globėjų šeimas informuoti iš anksto, suteikti galimybę pakeisti situaciją: <...> *“Jeigu pvz aš matau, kad nesikeičia situacija ir ta problema yra žalinga vaikui, tai yra arti vaiko teisių pažeidimo arba aš pamatau, kad jau yra vaiko teisių pažeidimas, tai netgi pranešdama vaiko teisių tarnybai aš informuoju globėjus, kad aš turėsiu pranešti, nes situacija nesikeičia arba jinai yra labai bloga“ (I-7), tačiau ne visada to pakanka: <...>“ Jeigu nepavyksta, tada jau traukiam kitus specialistus“ (I-6).*

Norminiai teisės aktai. Globos koordinatoriai ar tarnybos atestuoti asmenys, sprenddami etinius iššūkius darbe su vaiko globėjais pasitelkia tokius norminius teisės aktus kaip socialinio darbo etikos kodeksas ir globos proceso aprašas. Socialinio darbo etikos kodeksas yra pagrindas dirbant socialinį darbą bei susiduriant su įvairiomis situacijomis, kadangi jame pateikiamos socialinio darbo srities profesionalui reikalingos vertybės ir etiniai principai: <...> *Tai pirmas pagrindas su etinėmis problemomis yra etikos kodeksas...“ (I-8).* Kaip teigia tyrime dalyvavusi globos koordinatorė, etikos kodeksas jai padeda rasti išeitį iš susidariusių etinių dilemų: <...> *“Tas pats etikos kodeksas kuris padeda... tai kol kas išeitį visada surasdavau“ (I-9).* Globos koordinatoriai, dirbdami su globėjų šeimomis, remiasi globos apraše pateikiamomis funkcijomis, siekdami neišeiti už teikiamų paslaugų „ribų“ bei atliepti globos procesui keliamus uždavinius: <...> *“Atlieku tas funkcijas ir uždavinius kurie yra mano tvarkos apraše“ (I-4).* Vadovaudamasi globos aprašu, globos koordinatoriai pildo poreikių vertinimą, sudaro ir koordinuoja pagalbos planą: <...> *“Pagalbos planą pildom, poreikių vertinimą“ (I-5).*

Pažymėtina tai, kad interviu metu tyrimo dalyviai, kalbėdami apie etinių iššūkių sprendimo būdus, akcentavo bendražmogiškas vertybes, tokias kaip kompromisų ieškojimas, paslaugų gavėjo palaikymas ir parama, bei pasitikėjimu grįsto ryšio sukūrimas. Siekiant išspręsti globos proceso metu kilusius etinius iššūkius, socialiniai darbuotojai pirmenybę teikia bendradarbiavimui individualiu lygmeniu su globėjais, tačiau kai to nepakanka pasitelkia kitų institucijų pagalbą. Siekiant išvengti interesų konflikto, sprendžiant etinius iššūkius globos koordinatoriai pasitelkia socialinio darbo etikos kodeksą, bei globos aprašą, kuriuose pateiktos gairės leidžia surasti tinkamiausią sprendimą etinėms dilemoms spręsti.

Sprendžiant etines dilemas vaiko globos proceso metu, socialiniai darbuotojai gali susidurti su įvairiais sunkumais, tokiais kaip nežinojimas kuri alternatyva geriau atlieptų paslaugų gavėjo poreikius arba koks sprendimas būtų artimiausias etinėms vertybėms. Siekiant išsiaiškinti, kokią pagalbą susidūrus su sunkumais, socialiniai darbuotojai gauna iš savo įstaigos, interviu metu gauti atsakymai išskirti į tris kategorijas ir šešias subkategorijas (žr. 10 lent.).

10 lentelė. Įstaigos teikiama pagalba globos koordinatoriui patiriant sunkumus

Kategorija	Subkategorija
SUPERVIZIJOS	Individualios supervizijos
	Grupinės supervizijos
ATVEJŲ APTARIMAS	Vadovų pagalba
	Komandinė sprendimų paieška
IŠORINĖ PAGALBA	Psichologo konsultacijos įstaigoje
	Konsultacijos su kitais globos centrais

Supervizijos. Nenuspėjamos situacijos socialiniams darbuotojams sukelia nežinomybę kaip elgtis, dažnai iškyla ir rizika, o tai suponuoja supervizijos poreikį. Dirgėlienės, Alėjūnės (2020) nuomone, supervizija leidžia: permąstyti savo asmeninę, profesinę ir socialinę kompetenciją, reflektuoti veikiant, permąstyti vertybines nuostatas, skatina kurti profesinio streso įveikos strategijas, suvokti refleksijos ir savirefleksijos svarbą streso įveikos procese. Tai patvirtina tyrimo dalyviai interviu metu pabrėždami, kad jų įstaigoje siūlomos individualios supervizijos yra veiksmingos: <...> “Šiaip veiksmingiausios yra individualios supervizijos” (I-1). Pabrėžiama ir grupinių supervizijų svarba: <...> “Yra ir intervizijos, ir labai labai manau svarbu, kai yra grupinės supervizijos” (I-8). Tyrimo dalyviai teigia, kad pagalba gaunama supervizijų metu yra pakankama bei padedanti išspręsti sunkumus jų profesinėje veikloje su globėjais.

Atvejų aptarimas. Tyrimo dalyviai akcentavo, kad jų darbe su globėjais būna atvejų, kai sprendžiant etines dilemas prireikia vadovų pagalbos. Interviu metu atsiskleidė, kad iš įstaigos vadovų visuomet galima gauti palaikymą, paramą ar konsultacijas: <...> “Tai visų pirma galima kreiptis į vadovą globos centro” (I-5); <...> “Su vadove, nes mūsų vadove labai gera... labai, tu tiesiog gali eiti ir kalbėti ir aptarti..” (I-2). Socialiniai darbuotojai nurodo, kad kartais susiduria su tokiais problemomis, kurios reikalauja komandinio sprendimų priėmimo ar palaikymo, kai globos koordinatorius jaučiasi pasimetęs tarp geriausio sprendimo paieškos: <...> “Ta pagalba ir kitoks požiūris iš šalies... Tas palaikymas, nesmerkimas yra labai svarbu” (I-8). Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad komandinė sprendimų paieška leidžia pasidalinti patirtimi: <...> “Konsultuojamės su kitais kolegomis, dalijames patirtimi” (I-6). Galima teigti, kad komandinėje sprendimų paieška sudaro sąlygas tobulėti profesinėje srityje, peržvelgti savo atliktas veiklas, pamatyti save tarsi iš šalies, taipogi gaunama vertinga parama, susistemintas darbas, atsiranda ryžtas, įgyjamas pasitikėjimas savo jėgomis.

Pagalba iš šalies. Interviu metu paaiškėjo, kad socialiniai darbuotojai iškilus sunkumams ar esant poreikiui konsultuotis, turi galimybę gauti pagalbą iš šalies, tai yra iš kitų kompetentingų

specialistų: <...>“ *Bendradarbiavimo būdu... nes mes turime vis tiek ir PPT (psichologinę-pedagoginę tarnybą), kur yra psichologas, tai tikrai neatsisako pakonsultuoti ir darbuotojus reikiama klauskais*“ (I-9). Tyrimo dalyvavęs socialinis darbuotojas atskleidė, kad sunkiose ir sekinančiose situacijose, svarbu pagalbos poreikį išsakyti garsiai, organizuoti atvejų aptarimus bei kreiptis į žvalgų iš kitų institucijų: <...>“ *Tai dažniausiai kai turėjau tą tokią semiančią, sunkią situaciją, a ne, tu gali visą laiką eiti ir sakyti, kelti ranką: „man reikia pagalbos“, a ne... Labai garsiai ištransliuoti ir sakau, darom interviziją. Intervizijos metu susėda globos koordinatoriai, GIMKininkai, globos centro vadovas ir atsineši atvejį, išdėlioji visus savo faktus, kurios turi, išdėlioji visus savo sunkumus ir taip sakai: „aš dabar noriu atsitraukti, prašau, pasižiūrėkite, čia yra mano sunkumai, mano pastebėjimai, savo nuomone pasidalinkite prašau“* (I-4).

Išanalizuoti tyrimo dalyvių pasisakymai leidžia daryti prielaidą, kad sunkiose situacijose, sudėtingų sprendimų reikalaujančiose situacijose, įstaigose teikiama pagalba leidžia globos koordinatoriams ir tarnybos atestuotiesiems asmenims veiksmingiau rasti atsakymus į iškilusias dilemas, įgyti naujos patirties bei išvengti perdegimo jausmo.

Tyrimo metu siekta atskleisti, kokios siūlytinios galimybės suponuotų prielaidas efektyviau spręsti etines problemas, iškilusias dirbant su globėjų šeimomis. Išanalizuoti tyrimo dalyvių pasisakymai išskirti į tris kategorijas – socialinių darbuotojų mokymai, globos procesas ir tęstinė pagalba bei septynias subkategorijas (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Siūlytinios galimybės efektyviau spręsti etines problemas iškilusias dirbant su globėjų šeimomis

Kategorija	Subkategorija
SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ MOKYMAI	Tęstiniai mokymai
	Savitarpio pagalbos grupės
GLOBOS PROCESAS	Darbo krūvio mažinimas globos koordinatoriams
	Atidus globėjų pasirengimo įvertinimas
	Prevencinių priemonių tobulinimas
TĘSTINĖ PAGALBA GLOBĖJAMS	Globėjų motyvavimas įsitraukti į tęstinius GIMK mokymus
	Tikslinė pagalba globėjams vaiko adaptacijos šeimoje metu

Globos koordinatorių mokymai. Siūlydami galimybes padedančias efektyviau spręsti iškilusias etinius sunkumus, tyrimo dalyviai teigia, kad socialiniams darbuotojams būtina nuolat kelti kompetenciją, dalyvauti tęstiniuose mokymuose: <...>“ *Mokymų, ir įgūdžių ugdymo reikia, kompetencijų kėlimo*“ (I-7); <...>“ *Galima visada ieškoti kažkokių mokymų, ar tiesiog kokios*

*mokslinės literatūros ir panašiai“ (I-8). Tęstinį mokymąsi ir kompetencijų kėlimą tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai sieja su dalyvavimu savitarpio pagalbos grupėse, bendradarbiavimu su kitais specialistais, žinių dalijimusi: <...> “*Visada reikia priimti pagalbą iš šalies... ir vadovo, ir savo komandos, ir psichologo patarimus“ (I-8). Kai priimama pagalba iš šalies, galima atrasti daugiau galimybių kaip gerinti problemų, dirbant su globėjais, sprendimo būdus, išvelgti tobulintinas spragas savo profesinėje veikloje.**

Globos procesas. Kaip vieną iš efektyvių priemonių, sprendžiant globos metu kylančias etines problemas, tyrimo dalyvė išvelgia darbo krūvio mažinimą socialiniams darbuotojams, kadangi sumažinus globėjų šeimų skaičių vienam globos koordinatoriui, atsirastų daugiau galimybių skirti pakankamai laiko individualiam bendravimui, ryšio su globėju užmezgimui: <...> “*Na kaip ir... galėtų gal būt mažesni krūviai būt... čia jeigu žiūrėčiau per tą sakytum eee... man kartais atrodo, kad ne su vienu ar kitu globėju galėčiau dar giliau užmegzti ryšį, jeigu matau, kad, nu, nevyksta tas santykis, nėra toksai, bet tam labai, ką aš iš ankstesnės patirties... tai vienam individualiam žmogui skirti labai daug laiko“ (I-3). Taip pat itin svarbus aspektas – atidus globėjų pasirengimo įvertinimas. Kaip buvo atskleista tyrimo metu, globėjų nepasirengimas globai suponuoja etinius iššūkius, susidūrimą su sudėtingomis situacijos globos proceso metu, bei išskirtiniais atvejais globos nutrūkimą, kas itin traumuoja globojamus vaikus. Tyrimo dalyviai akcentuoja, kad jeigu globėjas kokybiškai rengiamas globai, mokymų metu galima išvelgti jo teigiamas ir neigiamas savybes: <...> “*Jeigu kokybiškai parengtas globėjas, išvelgti visi teigiamos ir neigiamos globėjų savybės“ (I-9). Taip pat svarbu, jog būsimi globėjai ne tik ateitų į GIMK mokymus, tačiau į juos įsitrauktų, siektų įgyti žinių ir kompetencijų, reikalingų būsimai vaiko globai šeimoje: <...> “*Labai įsitraukti žmones į GIMK‘us, kad ne tik atėjai pasėdėti, palinksėti, bet kai tu daliniesi, galima sudaryti vaizdą, kad, uhu, žmogus pasirengęs ar nepasirengęs“ (I-4). Įvertinus ir parengus globėjus vaiko atėjimui į šeimą, tyrimo dalyviai siūlo taikyti prevencines priemones, kad užkirsti kelią galimų problemų atsiradimui arba įsisenėjimui, nuolat skatinti globėjus laiku kreiptis pagalbos: <...> “*Iki problemų prieinama tada, kai laiku nesikreipiama pagalbos“ (I-3).****

Tęstinė pagalba globėjams. Priėmus globojamą vaiką į šeimą, globėjai patiria įvairių iššūkių, kuriuos suponuoja prieš tai buvusi trauminė vaiko patirtis, elgesio ar emocijų sutrikimai, problemos vaiko adaptacijos metu. Problemas suponuoja globėjų nepasirengimas globai, fizinių, materialinių ar psichologinių resursų neįsivertinimas. Tad tyrimo dalyvių nuomone, svarbu globėjus ne tik motyvuoti atidžiai įsitraukti į GIMK mokymus, tačiau teikti jiems tęstinę pagalbą viso globos proceso metu. Tęstiniai GIMK mokymai turi įtakos globėjų motyvacijai bei nusiteikimui įveikti sunkumus: <...> “*Taip pat labai svarbu įtraukti globėjus į tęstinius GIMK mokymus, kad kelti motyvaciją, dalintis patirtimi“ (I-8), tęstiniuose GIMK mokymuose globėjai gali dalintis patirtimi*

su kitomis globėjų šeimomis, jausti savitarpio pagalbą: <...> *“Kad va GIMK‘as, savipagalbos grupės, tęstiniai mokymai ir panašiai“ (I-4).* Tyrimo dalyviai nurodo, kad viena iš siūlytinų galimybių efektyviau spręsti vaiko globos proceso metu kylančius etinius sunkumus yra tikslinė pagalba vaiko adaptacijos metu. Adaptacija yra svarbus etapas globėjų šeimoje, kuomet globėjai teoriškai gali jausti pasirengę globai, tačiau neįvertinę savo galimybių ar nemotyvuoti laiku kreiptis pagalbos. Vaiko adaptaciją globėjų šeimoje globos koordinatoriai lygina su „medaus mėnesiu“, kuomet pasibaigus gražioms emocijoms vaiko atėjimo į šeimą pradžioje, užklumpa sunkumai ir sudėtingos situacijos, kurios, laiku nesikreipus pagalbos, gali pereiti į globos „lūžimą“. Tad tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai pabrėžia, kad tikslinė pagalba vaiko adaptacijos globėjų šeimoje metu globėjams įkylėti nereikėtų, tačiau būtina nelikti nuošaly kilus rūpesčiams: <...> *Teikti tą pagalbą vaiko adaptacijos metu, neįkylėti labai, bet ir nelikti nuošaly jei kyla rūpesčių“ (I-6).* Vaiko adaptacijos metu iškilus sunkumams globos koordinatoriaus uždavinys - organizuoti savipagalbą, mokymus, teikti rekomendacijas, išlaikant etiškumo ribas: <...> *“Mes organizuojam ir savipagalbą vaiko adaptacijos metu“ (I-2).*

Apibendrinant galima teigti, kad koordinuojant vaiko globos procesą, svarbiausi tikslai apima vaiko ir visos šeimos gerovės atliepimą, kokybiškas socialines paslaugas ir sėkmingą socialinio darbuotojo darbą, kai užtikrinamas ir įgyvendinamas pagrindinis globos proceso tikslas – globos tęstinumas. Dirbant su globėjų šeimomis, socialinis darbuotojas vadovaujasi etiniais principais ir vertybėmis, remiasi socialinio darbo etikos kodekso gairėmis, globos aprašu ir kitais teisės aktais. Tačiau teikiant socialines paslaugas globėjams, vaiko globos proceso metu pasitaiko situacijų, kai socialiniai darbuotojai ne visus atsakymus gali rasti etikos kodekse ar globos apraše, susidariusioms sudėtingoms situacijoms spręsti. Kylančios problemos mikro ir mezo lygiais, sąlygoja socialinio darbuotojų vertybių konfliktus, dvejonas dėl etinių dilemų sprendimo, siekiant atliepti geriausius vaiko ir šeimos interesus. Remiantis tyrimo dalyvių pasisakymais galima daryti prielaidą, kad esminiai veiksniai, sprendžiant etines dilemas yra kompromiso paieška su paslaugų gavėjais ir bendradarbiavimas, siekiant nepažeisti globėjų konfidencialumo, orumo ir teisės į privatų gyvenimą. Iškilus grėsmei vaiko saugumui ar vaiko teisių pažeidimams, socialiniai darbuotojai vadovaujasi norminiais teisės aktais, pasitelkia įstaigoje teikiamas supervizijas, vadovo pagalbą, bendradarbiauja su kitomis institucijomis, siekdami užtikrinti vaiko gerovę globėjų šeimoje bei išvengti profesinio perdegimo.

DISKUSIJA

Analizuoiant gautus empirinius duomenis buvo atskleista:

Tyrimas atskleidė, kad socialiniai darbuotojai, dirbdami su globėjais vaiko globos procese turi įgyvendinti tokius tikslus kaip vaiko ir šeimos gerovės atliepimas, kokybiškų socialinių paslaugų teikimas globėjams ir globos tęstinumo užtikrinimas. Koordinuodami vaiko globos procesą, socialiniai darbuotojai turi būti empatiški, vadovautis vertybėmis, laikytis etikos normų bei parinkti tinkamas pagalbos priemones globėjų šeimoms. Tad kaip teigia Banks (2010) socialinio darbo etika yra būtina praktinėje veikloje, norint išlaikyti profesinį elgesį paremtą etikos normomis ir vertybėmis, siekiant šios profesijos teisėtumo ir patikimumo. Tam pritaria Pajaujienė (2019) nurodydama, kad pagarba ir pasitikėjimu grįsti santykiai tarp globėjų ir socialinių darbuotojų svarbūs visame vaiko globos procese, tiek GIMK mokymų metu, tiek vertinant globėjų pasirengimą bei vėliau teikiant socialinę pagalbą, kai vaikas gyvena su globėjais.

Etinės problemos vaiko globos procese kyla mikro ir mezo lygiais. Dėl tokių priežasčių kaip globėjų netinkamas pasiruošimas vaiko globai, motyvacijos stoka, savo galimybių perversinimas ar negebėjimas užtikrinti vaikui saugios ir palankios vystytis aplinkos, kyla konfliktinės situacijos tarp globėjų ir socialinių darbuotojų, koordinuojančių globos procesą. Dažnai susikerta tiek biologinės vaiko šeimos, tiek globėjų interesai, tarp kurių socialinis darbuotojas tampa tarsi tarpininku, sprendžiant iškilusias problemas. Nerimą kelianti etinė dilema socialiniams darbuotojams yra konfliktiški biologinės vaiko šeimos ir globėjų santykiai patvirtina Ponnert (2017) teorinėje dalyje apžvelgtas tyrimas, kurio rezultatai parodė, kad socialiniams darbuotojams nerimą kelia konfliktiški santykiai tarp vaiko globėjų ir vaiko biologinės šeimos. Dažnai globėjų (rūpintojų) požiūris į vaiko biologinę šeimą būna neigiamas, tad globėjai stengiasi apriboti bet kokius ryšius tarp vaiko ir jo biologinės šeimos, tačiau reiktų atsižvelgti į tai, kad svarbiausia šioje situacijoje yra vaiko interesai, o globėjai turi laikytis objektyvaus požiūrio (Ponnert, 2017). Tyrimas atskleidė, kad konfliktai kylantys tarp socialinių darbuotojų ir globėjų šeimų dažnai įtakoja tokias sudėtingas situacijas kaip globėjų nenoras bendradarbiauti, globėjų motyvacijos stoka, globos nutrūkimas ir socialinių darbuotojų išgyvenami neigiami jausmai, teikiant pagalbą globėjų šeimoms.

Sudėtingos situacijos ir konfliktai sąlygoja etines dilemas, kurios reikalauja iš socialinio darbuotojo aiškių sprendimų. Etinis sprendimų priėmimas gali apimti prieštarungus principus, tokius kaip paslaugų gavėjo poreikis iš vienos pusės ir techniniai – biurokratiniai nesklandumai, paslaugos teikimo sąlygos, finansinio efektyvumo reikalavimai, noras pasisakyti už paslaugų gavėją ar siekis tinkamai pasirūpinti savo darbu iš profesinės perspektyvos (Banks, 2012; Beckett, Maynard, Jordan, 2017).

Tyrimo rezultatai patvirtino, kad socialiniai darbuotojai, dirbdami su globėjų šeimomis, dažnai balansuoja ties pagalbos teikimo ir kontrolės ribos, kuomet siekiama tiek išlaikyti šeimos autonomiškumą, tiek sklandžiai įvykdyti globos procesui keliamus uždavinius.

Iš tyrimo metu gautų rezultatų, galima daryti prielaidą, kad sprendžiant etines dilemas socialiniams darbuotojams svarbiausia rasti kompromisą su globėjais, prioritetu laikant vaiko gerovę. Taip pat tyrimo dalyviai akcentavo, kad svarbiausias veiksnys sklandaus etinių problemų sprendimo procese – bendradarbiavimas su globėjais bei kitomis institucijomis kartu ieškant geriausio sprendimo, laiku suteikta pagalba ir globėjų motyvavimas keisti susidariusią situaciją. Gibson (2021) nuomone, svarbu, kad socialiniai darbuotojai būtų atviri ir sąžiningi dėl savo veiksmų ir pasirinkimų, gerbtų ir apsaugotų paslaugų gavėjų konfidencialumą ir privatumą. Galiausiai, socialiniai darbuotojai turėtų nuolat reflektuoti savo praktiką ir vertinti, kaip gerai jie laikosi etikos normų ir principų.

Spęsdami etines dilemas, socialiniai darbuotojai susiduria su įvairiomis problemomis. Teorinėje dalyje buvo atskleista, kad socialiniai darbuotojai dažnai nesupranta savo etinių pareigų ir atsakomybės, ypač susidūrę su sudėtingomis situacijomis, todėl reikalingas nuolatinis etinių principų mokymas ir diskusijos su kolegomis ar specialistais, kad socialinis darbuotojas gebėtų tinkamai spręsti etinius iššūkius, kurie gali kilti jo praktikoje (Czarnecki, 2020). Tyrimas atskleidė, kad kai kurie socialiniai darbuotojai yra pasimetę tarp įsipareigojimo savo asmeninėms vertybėms ir įsipareigojimo socialinio darbo vertybėms, tad priimti sprendimai jiems kelia dvejones ir dvigubus jausmus. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad siekiant sklandaus etinių problemų sprendimo tam tikrais atvejais socialiniams darbuotojams reikalinga įstaigos pagalba, kurioje jie dirba (intervizijos, supervizijos, atvejų aptarimai), dalijimosi patirtimi su kitais globos centrais, psichologu. Pagalbos reikalingumą susidūrus su etinėmis dilemomis akcentuoja ir Arambula (2023) savo atliktu tyrimu atskleisdama, kad konsultacija padeda socialiniam darbuotojui geriau suprasti įvairius etinės dilemos veiksnys. Be to, skirtingi požiūriai gali pateikti socialiniam darbuotojui skirtingus etinės dilemos sprendimo būdus. Tyrimo metu gautus rezultatus atliepia ir Budrienės, Kiaunytės (2021) atliktas tyrimas, kuris atskleidė su kokiomis problemomis susiduria globos centrų darbuotojai, teikiantys socialinę pagalbą globėjams (rūpintojams). Minėtų autorių tyrimo rezultatai parodė, kad pagalbos teikimas šeimai, siekiant atkurti saugią aplinką vaikui, yra daugiasluoksnis procesas, apimantis visapusišką pagalbos priemonių taikymą, įtraukiantis įvairių institucijų atstovus, siekiant suteikti kuo platesnį socialinių paslaugų spektrą (Budrienė, Kiaunytė, 2021).

Pažymėtina, kad tyrimo metu gauti rezultatai turi stiprių sąsajų su teorinėje dalyje apžvelgtomis įvairių autorių išvalgomis apie socialinių darbuotojų patiriamas etines dilemas ir jų sprendimo būdus, dirbant su globėjų šeimomis.

Atlikto tyrimo rezultatai leis geriau įsigilinti ir suprasti su kokiais iššūkiais, dirbdami su vaiko globėjais susiduria socialiniai darbuotojai sudėtingose situacijose, reikalaujančiose etinėmis normomis pagrįstų sprendimų. Atlikto tyrimo rezultatai atskleidžia kaip socialiniai darbuotojai savo praktinėje veikloje sprendžia etines problemas, kas jiems padeda priimti vienokius ar kitokius sprendimus bei kokios priemonės padeda efektyviau užtikrinti konstruktyvų etinių sprendimų priėmimą.

IŠVADOS

1. Vaikui netekus biologinių tėvų arba tėvams apribojus teises, teisė ir pareiga rūpintis vaiku pereina teisėtiems vaiko globėjams, kurie laikinosios globos atveju yra skiriami mero potvarkiu, o nuolatinės globos atveju – teismo nutartimi. Siekiant atliepti vaiko gerovę ir užtikrinti sklandų globos procesą, centralizuota vaiko teisių apsauga, pradėtas taikyti vienodas galimų vaiko teisių pažeidimų nagrinėjimo standartas, visose savivaldybėse pradėjo veikti globos centrai, teikiantys paslaugas globėjams ir norintiems jais tapti. Vaiko globą šeimoje reglamentuoja nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, apimantys įvairias sritis - nuo vaiko teisių ir gerovės apsaugos iki įstaigų ir specialistų funkcijų apibrėžimo. Socialinės paslaugos vaiką globojančiai šeimai yra kompleksinis procesas, apimantis globėjų, socialinio darbuotojo ir kitų institucijų sąveiką, siekiant atliepti vaiko poreikius ir užtikrinti sėkmingą vaiko globos procesą. Socialinės paslaugos globėjams apima globėjų paiešką, globėjų mokymus (GIMK) ir vertinimą, globos proceso koordinavimą, tęstinius mokymus, psichologinę paramą ir grįžtamąjį ryšį globėjams.

2. Socialinio darbo profesinė etika įvardijama kaip atskira etikos sritis, nustatanti reikalavimus bei standartus, kurių turi laikytis socialinio darbo atstovai. Socialinio darbo profesinė etika turi aiškius įsipareigojimus, pagrindines vertybes, principus ir standartus. Kaip nusistovėjusi normų ir taisyklių visuma, socialinio darbo profesinė etika normina socialinių darbuotojų veiklą ir elgesį. Dirbdami su globėjais vaiko globos procese, socialiniai darbuotojai nuolat susiduria su etinėmis dilemomis ir iššūkiais – skirtingas globėjų ir socialinių darbuotojų požiūris į vertybes, konfliktai tarp globėjų ir biologinių vaiko tėvų, globėjų ir kitų vaiko teisių apsaugos institucijų konfrontacijos, globėjų motyvacijos stoka tęsti globą. Dirbant su globėjais, kiekviena situacija yra unikali ir reikalaujanti individualaus sprendimo, o etikos kodeksas nurodo tik bendrąsias gaires kaip socialiniai darbuotojai gali išvengti interesų konfliktų. Įvairiose konfliktinėse situacijose iškilusios etinės dilemos verčia socialinio darbo specialistus rinktis iš dviejų ar daugiau veiklos būdų, pasirenkant alternatyvą, kuri, jo manymu, padarys mažiausiai žalos paslaugų gavėjui ir duos didžiausią naudą paslaugos kokybei. Tad socialiniai darbuotojai, užtikrindami geriausius vaiko ir vaiko globėjų interesus, turi vadovautis profesinėmis, moralinėmis, etinėmis, kultūrinėmis ir bendražmogiškomis vertybėmis bei priimti kompetencija ir situacijos unikalumu pagrįstus sprendimus.

3. Socialiniams darbuotojams, dirbant su globėjų šeimomis, kyla profesinės etikos problemų, tokių kaip: konfidencialumo, pagalbos teikimo nepažeidžiant paslaugų gavėjo teisių, įtampos dėl paslaugų gavėjo jausmų, smerkimo, santykio su paslaugų gavėju, nuostatų, vertybių nesutapimo, institucijų nelankstumo, bei darbo neatitinkančio pareigų. Etinės problemas gali kelti prieštaringos funkcijos t.y. tarp paramos globėjams teikimo ir globėjų kontrolės. Iš vienos pusės globos centrų

darbuotojai yra įpareigoti populiarinti globėjų institutą, ieškoti globėjų, teikti globėjams pagalbą, juos palaikyti, iš kitos pusės jie yra atsakingi už globos proceso kokybę ir turi užtikrinti globėjų atliekamų pareigų kokybę.

Socialinių darbuotojų, dirbančių su globėjų šeimomis nuomone, dirbant socialinį darbą, efektyviausi būdai profesinės etikos problemoms spręsti yra kompromiso ieškojimas, bendradarbiavimas, rėmimasis etikos kodeksu ir globos aprašu ir kitais teisės aktais, tęstiniai mokymai globėjams, bendras problemų aptarimas įstaigoje bei darbuotojų požiūris į vertybes. Sprendžiant etines problemas, būtina vadovautis moralinėmis, etinėmis, kultūrinėmis ir bendražmogiškomis vertybėmis, priimti kompetencija ir situacijos unikalumu pagrįstus sprendimus, o norint tai daryti kuo geriau, reikia nuolat tobulinti kvalifikaciją, dalyvauti diskusijose, supervizijose, siekti naujų žinių tiek praktiniame, tiek teoriniame lygmenyse bei tobulinti savo etines žinias ir gebėjimus. Tai suteikia galimybę socialiniams darbuotojams priimti etiškai pagrįstus sprendimus ir užtikrinti paslaugų gavėjų gerovę ir apsaugą.

REKOMENDACIJOS

Globos centrų įstaigų vadovams:

- Plėsti paslaugų spektrą globėjų šeimoms: akcentuoti ne tik prevencinį darbą globėjų šeimoms, bet daugiau dėmesio skirti intervencijos ir postvencijos programų ir metodų kūrimui.
- Mažinti koordinuojamų atvejų skaičių vienam darbuotojui.
- Tobulinti grįžtamojo ryšio, gaunamo iš globėjų, sistemą, nes nuolatinė grįžtamojo ryšio kontrolė padėtų globos centrams ir jų darbuotojams tobulėti.

Socialiniams darbuotojams:

- Darbuotojams stengtis patiems ir skatinti kolegas nuolat ieškoti globėjų ir globojamų vaikų stipriąsias puses, gerąsias savybes ir teigiamus dalykus, kas padės nuoširdžiai ir pagarbiai su jais bendrauti bei tuo pačiu mažins etinių problemų riziką socialiniame darbe.
- Kolegų ar skirtingų globos centrų susitikimuose bent kartais panaudoti minčių lietaus metodą, siekiant atrasti šiuo metu darbe kylančių etinių sunkumų.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Asmenų, norinčių tapti vaiko globėju (rūpintoju), šeimynos steigėju, dalyviu, budinčiu globotoju ar įvaikinti vaiką, rengimo, vertinimo, konsultavimo ir pagalbos jiems teikimo rekomendacijos (V skyrius), (2019). Nuoroda per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b786210e93911e99f05bdf72918ad4e>
2. Adomaitienė, J., Balčiūnienė, R. (2017). Asmenų, dirbančių socialinių paslaugų sektoriuje, kompetencijos ir jų tobulinimo galimybės. *Andragogika*, 1 (7), 71-93.
3. Arambula, A. (2023). "Understanding Ethical Dilemmas in Social Work Practice". *Electronic Theses, Projects, and Dissertations*. 1588.
4. Audzevičienė, R., (2007). Socialinio darbo etikos dimensijų raiška stacionariose globos istaigose. Magistro darbas: VDU.
5. Allen-Meares, P. (2018). Social work ethics: A critical review of the international literature and implications for practice. *Journal of Social Work Values and Ethics*, 15(2), 13-22
6. Anastasov, B., Kochoska, J. (2020). Respecting the person's dignity- basis of the code of ethics in social work. *Balkan social science review*, 13(13), 49-60.
7. Bagdonaite-Stelmokiene, R., Zydziunaite, V. (2016). Grindžiamosios teorijos tyrimo priemonių sudarymas: procesas, parametrai ir rezultatai. *Pedagogika*. 124. 80-91. 10.15823/p.2016.53
8. Banks, S. (2012). *Ethics and values in social work* (1st ed.). Palgrave.
9. Blakemore, T., Pallas, Ph., Agllias, K., Johnston, L. (2020). Enhancing child protection practice through experience-based simulation learning: the social work big day in. *Social work education*, 40(8), 1024-1037
10. Beckett, C., Maynard, A., & Jordan, P. (2017). *Values & ethics in social work*. Sage.
11. Brown, Anderson, Landy, Rodgers, Julie. (2015). Resource Workers' Relationships with Foster Parents. *Journal of Child and Family Studies*. 25. 10.1007/s10826-015-0204-9.
12. Brown, H. C., Sebba, J., Luke, N. (2014). The role of the supervising social worker in foster care. An international literature review. University of Oxford.
13. Budeva, S. (2021). Empowering practitioners in social work from rural communities. *Handbook with tools and techniques*
14. Budrienė, J., Kiaunytė, A. (2021). Pagalba šeimai, kuriant saugią aplinką vaikuilaikinosios globos metu. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. 2021 28 (2), 39-61.
15. Bugnariu A.I. (2023). Ethical challenges in social work. DOI: 10.29302/Pangea 21.15.

16. Buehler, Ch., Rhodes, K. W., Orme, J. G., Cuddeback, G. (2006). The Potential for Successful Family Foster Care: Conceptualizing Competency Domains for Foster Parents. *Child Welfare*. 85,
17. Bujauskaitė, Ž. (2022). Budinčių globotojų fenomenas: tarp galimybių ir visuomenės lūkesčių. *Social Work. Experience & Methods/Socialinis Darbas: Patirtis ir Metodai*, 30(2).
18. Bujauskaitė Ž. (2022). Budinčių globotojų fenomenas: tarp galimybių ir visuomenės lūkesčių. *Socialinis darbas. patirtis ir metodai*. 2022 30 (2), ISSN 2029-582.
19. Burvytė, S., Kocai, E. (2017). Socialinių darbuotojų požiūris į vaikų globos namuose augančių vaikų ryšius su biologiniais tėvais. *Social Education / Socialinis Ugdymas* 45(1), 62–79.
20. Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (3 rd ed.). Los Angeles: Sage Publications.
21. Czarnecki, P. (2020). The role of ethics in social work. *Humanum*, 39(4), p. 79-85.
22. DeLara, Ellen; Propp, J; Chen, W; and Corvo, K, "Child neglect and its association with subsequent juvenile drug and alcohol offense." (2011). *Falk College Research Center*. 13. <https://surface.syr.edu/researchcenter/13>
23. Dirgėlienė I., Alėjūnė R. (2020). Supervizijos perspektyva atvejo vadyboje. *Tiltai*, 2020, 1, 51–74 ISSN 1392-3137.
24. Eidukevičiūtė, J., Markuckienė, V. (2021). Budinčių globotojų patirtys kuriant vaikui saugią aplinką. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. 2021 27 (1), 73-92.
25. Endriulaitienė A., Raižienė S. (2008). *Efektyvus komandų formavimas: principai, metodai, įgūdžiai. Metodinė priemonė: Vilnius.*
26. Gaižauskaitė I., Mikėnė, S. (2014). *Socialinių tyrimų metodai: apklausa (vadovėlis).*
27. Gaižauskaitė I., Valavičienė N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu. Vadovėlis: Vilnius.*
28. Gapšytė, R., Snieškienė, D. (2011). Socialinio darbuotojo etinė kompetencija ir jos vystymo praktikoje galimybės. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 113-130.
29. Genienė, R., Nedveckā, J. (2021). Care Centers and Professional Caregivers: from the Project to a Sustainable Social Child Care Policy. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 23, 68-83.
30. *Globoju vaiką: kas man priklauso* (2024). Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-parama-kas-man-priklauso/globoju-vaika/#SocialinesPaslaugos>
31. Giedrimas, Z. (2014). Potencialių globėjų ir įtėvių švietimas, keičiant jų nuostatas. *Socialinis ugdymas*, 39 (3), 74–85. doi: <http://dx.doi.org/10.15823/su.2014.20>

32. Gudžinskienė, V., Raudeliūnaitė, R., Uscila, R. (2017). Socialinių darbuotojų patirtys rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui bendruomeniniuose vaikų globos namuose. *Pedagogika*, 2017 125 (1), 158-174.
33. Gvaldaitė L. (2017). Įtėvių ir globėjų savivalbos grupės – šeimų stiprinimo ir įgalinimo instrumentai. *Socialinis darbas. patirtis ir metodai*. 2020 26 (2), ISSN 2029-5820.
34. Gvaldaitė, L. (2020). Įtėvių ir globėjų savivalbos grupės – šeimų stiprinimo ir įgalinimo instrumentai. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. 2020 26 (2), 39-59.
35. Jacobsen, H., Bergsund, H. B., Wentzel-Larsen, T., Smith, L., Moe, V. (2020). Foster children are at risk for developing problems in social-emotional functioning: A follow-up study at 8 years of age. *Children and Youth Services Review*, 108, Article 104603.
36. JT Vaiko teisių komiteto bendroji pastaba Nr. 6, CRC/GC/2005/6, ir JT alternatyvios globos gairės, A/HRC/11/L.13.
37. Khoo, E., Skoog, V. (2014). The road to placement breakdown: Foster parents' experiences of the events surrounding the unexpected ending of a child's placement in their care. *Qualitative Social Work*. Volume 13, Issue 2, 255-269.
38. Kiaunytė, A., Lygnugarienė, V. (2019). Vaiko globos sisteminė pertvarka kaip iššūkis socialinių darbuotojų profesionalumui: kas parodo supervizijos ir intervizijos poreikį? *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. 23 (1), 69-9
39. Kirtiklienė L. (2021). Vakų globa šeimose: budinčių globotojų retrospektyvinė patirtis. *Mykolo Romerio universitetas*.
40. Klokmanienė, L. (2014). Suaugę socialinės rizikos žmonės. *Socialinis darbas*. Panevėžio kolegija.
41. Kvieskienė G. ir kt. (2015). *Kompleksinė pagalba neįgaliems asmenims: mokslo studija*. Vilnius.
42. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. (2000, galiojanti redakcija 2022). Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687>.
43. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. (2001, galiojanti suvestinė 2023). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.107687?faces-redirect=true>
44. Lietuvos Respublikos konstitucija (1992). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1890>
45. Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodeksas. (2023). Parengta: Lietuvos socialinių darbuotojų asociacijos
46. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006, suvestinė redakcija nuo 2023-12-31 iki 2024-06-30). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342/asr>

47. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397>
48. Lietuvos Respublikos valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymo pakeitimo įstatymas, 2004. Nuoroda per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.234411>
49. Neagoe, A., Neag, D. L. M., & Luchș, D. (2019). Reasons to care: Personal motivation as a key factor in the practice of the professional foster carer in Romania. PloS one, 14(9), e0222716. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0222716>
50. Ndiweni, A. N. (2020). Ethics in social work practice: A systematic review of the literature. Journal of Social Work, 20(1), 33-53
51. Osuji, J. (2018). Ethics in social work practice: Incorporating professional values and ethical principles in decision making. British Journal of Social Work, 48(2), 320-336
52. Pajaujienė, A. (2019). Socialinių darbuotojų patirtis rengiant tėvų globos netekusių vaikų globėjus (rūpintojus). Mykolo Romerio universitetas.
53. Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2023 metų veiksmų planas (2014). Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. TAR, 2014-02-17, Nr. 1624. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e4169490984411e3aad2c022318814db/asr>
54. Ponnert L. (2017). Emotional kinship care and neutral non – kinship care – the struggle between discourses. Child and Family Social Work, 22, 1084 – 1093. doi: 10.1111/cfs.12328
55. Prakapas, R. (2007). Socialinių darbuotojų santykiai su klientais: vertybinis aspektas. Socialinis darbas Nr. 6(1).
56. Ralys, K. (2014). Ugdymo vertybių samprata šeimoje – „Aš ir Tu“ bendruomenėje. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
57. Raudeliūnaitė R., Urbikaitė J. (2011) „Vaikų globos šeimose ypatumai“. Socialinis darbas 1:27-35.
58. Reamer, F. (2021). Ethics and risk management in online and distance social work. Cognella.
59. Rimkus V. (2015). Neapibrėžtumo aspektai socialiniame darbe. Tiltai 1, 99–113, ISSN 2351-6569.
60. Rimkus, V. (2016). Socialinės pagalbos poreikis šeimoje globojamam vaikui ir jo globėjui: globėjų požiūrio analizė. Tiltai, 73(1), 105–132
61. Sagatys, G. 2006. Vaiko teisė į šeimos ryšius. Vilnius: Teisinės informacijos centras.

62. Salas Martínez, M. D., Fuentes, M. J., Bernedo, I. M., García-Martín, M. A. (2016). Contact visits between foster children and their birth family: the views of foster children, foster parents and social workers. *Child & Family Social Work*, 21. 4., 473 – 483.
63. Sandstrom H. (2013). The Negative Effects of Instability on Child Development: A Research Synthesis. Low-Income Working Families Discussion Paper 3.
64. Silverman, D. (2011). *Doing Qualitative Research*. London: Sage.
65. Socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarkos aprašas. (2006, galiojanti redakcija 2023). Prieiga internete:
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.274447>
66. Šakalienė, D., Gyzevičiūtė, J., Bitiukova, N., Aduavičiūtė, M., Liutkevičius, K. Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2013 – 2014 apžvalga. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2015.
67. Šinkūnienė, J. R. (2010). *Socialinis darbas profesinė veikla, metodai ir klientas*. Vilnius: MRU
68. Vaiko teisių konvencija (1989). Prieiga per internetą:
<https://unicef.lt/wp-content/uploads/2017/06/JT-Vaiko-Teisi%C5%B3-Konvencija.pdf>
69. Vaikų globos centrai. Prieiga internete: <https://globoscentrai.lt/>
70. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2020 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą:
<https://vaikoteises.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ataskaitos/metines-veiklos-ataskaitos/>
71. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2022 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą:
<https://vaikoteises.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ataskaitos/metines-veiklos-ataskaitos/>
72. Vaiko teisių ir interesų užtikrinimas globojant ir įvaikinant vaikus, Valstybinio audito ataskaita, 2022.
73. Vencloviene, M. (2015). Įgalinimo samprata ir veiksniai socialinio darbo metodų perspektyvoje. *Filosofija. Sociologija*, 26(2), 113–121
74. Vitkauskas, K. (2010). Vaiko globos organizavimo principų įgyvendinimas Lietuvoje. *Viešojo politika ir administravimas*, 31, 133-146.
75. Vyšniauskienė, D., Minkutė, R., (2008). *Socialinės veiklos profesinė etika: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
76. Webster S., Lewis J., Brown A. (2014). Ethical considerations in qualitative research. In Ritchie Jane, Lewis Jane, Nicholls Carol McNaughton, Ormston Rachel. *Qualitative Research Practice* (2nd ed., pp. 77–110). Sage Publication

77. Wilson, L., Beresford, P. (2019). Ethics and the everyday: Reconsidering approaches to consent and capacity in social care. *Ethics and Social Welfare*, 13(1), 22-37.
78. Zlatkova-Doncheva, K. (2018). *Mentoring and children at risk*. LIBRA SCORP, 288p. ISBN: 978-954-471-438-3.
79. Žydžiūnaitė, V., Virbalienė, A., Katiliūtė, E. (2006). Grindžiamoji teorija – kokybinė edukologijos tyrimų metodologijos strategija // *Pedagogika* (83). 57-63
80. Žydžiūnaitė, V. (2011). *Baigiamojo darbo rengimo metodologija*. Kaunas: Vitae Litera.
81. Žydžiūnaitė V., Sabaliauskas S. (2017). *Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai*. Vilnius.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema – etinės problemos ir jų sprendimas socialiniame darbe su globėjais. Vaikui dėl tam tikrų priežasčių netekus tėvų globos, jo globą įstatymo nustatyta tvarka perima globėjas. Vaiko patekimas pas globėjus (rūpintojus) kelia nemažai iššūkių tiek vaikui, tiek jo globėjams (rūpintojams), tad išskilusių problemų sprendime dažnai prireikia socialinio darbuotojo, kaip profesionalo, pagalbos. Socialinis darbuotojas vertina globėjų pasirengimą, motyvaciją ir stipriąsias globėjų puses ugdyti, auklėti ir globoti vaikus, taip pat atvirumą grįžtamajam ryšiui bei pokyčiams, siekiant, kad būtų įvykdyti globos procesui keliami uždaviniai. Teikiant socialines paslaugas globėjų šeimoms dažnai susiduriama su probleminiais iššūkiais ir etinėmis dilemomis. Norint užtikrinti kokybiškas, efektyvias ir aukštais etikos standartais paremtas socialines paslaugas vaikus globojančioms šeimoms, svarbu pažinti socialiniams darbuotojams kylančius iššūkius bei etines dilemas ir jų sprendimo būdus. Tyrimo tikslas – išanalizuoti kylančias etines problemas ir jų sprendimo būdus socialiniame darbe su globėjais. Tyrimo uždaviniai: 1. Išanalizuoti teisinį vaiko globos reglamentavimą, bei socialinės pagalbos vaiko globos procese aspektus; 2. Apžvelgti etinių problemų pobūdį ir jų sprendimo kompetenciją socialiniame darbe su globėjais; 3. Atskleisti etines problemas su kuriomis susiduria globos centrų darbuotojai ir jų sprendimo būdus. Siekiant atskleisti etines problemas ir jų sprendimo būdus socialiniame darbe su globėjais, pasirinktas kokybinis tyrimas, apklausiant devynis socialinius darbuotojus, dirbančius su globėjų šeimomis. Tyrimas atskleidė, kad socialiniams darbuotojams, dirbant su globėjų šeimomis kyla profesinės etikos problemų, kurios dažniausiai yra susijusios su paslaugų gavėjais pagalbos proceso metu: konfidencialumo, pagalbos teikimo nepažeidžiant paslaugų gavėjo teisių, įtampos dėl paslaugų gavėjo jausmų, smerkimo, santykio su paslaugų gavėju, nuostatų, vertybių nesutapimo, institucijų nelankstumo, bei darbo neatitinkančio pareigų. Dirbant socialinį darbą, profesinės etikos problemoms efektyviausi būdai spręsti yra kompromiso ieškojimas, bendradarbiavimas, rėmimasis etikos kodeksu ir globos aprašu, tęstiniai mokymai globėjams, bendras problemų aptarimas įstaigoje, bei darbuotojų požiūris į vertybes. Sprendžiant etines problemas, būtina vadovautis moralinėmis, etinėmis, kultūrinėmis ir bendražmogiškomis vertybėmis, priimti kompetencija ir situacijos unikalumu pagrįstus sprendimus, o norint tai daryti kuo geriau, reikia nuolat tobulinti kvalifikaciją, dalyvauti diskusijose, supervizijose, siekti naujų žinių tiek praktiniame, tiek teoriniame lygmenyse, bei tobulinti savo etines žinias ir gebėjimus.

Raktiniai žodžiai: vaiko globa, globėjai, etinės problemos, kompetencija, vertybės.

SUMMARY

The subject of the master's thesis is ethical problems and their solution in social work with guardians. If a child loses parental custody for certain reasons, the guardian takes over his custody in accordance with the procedure established by law. The child's access to guardians family (caregivers) poses a number of challenges for both the child and his guardians (caregivers), so the help of a social worker as a professional is often needed to solve the problems that have arisen. The social worker assesses the readiness, motivation and strengths of the guardians to educate, raise and care for children, as well as openness to feedback and changes in order to fulfill the tasks set for the guardianship process. Providing social services to foster families often presents problematic challenges and ethical dilemmas. Therefore, in order to achieve and ensure high-quality, efficient and high ethical standards-based social services for families caring for children, it is important to know the challenges and ethical dilemmas that social workers face and how to solve them. The purpose of the research is to analyze the ethical problems that arise and the methods of solving them in social work with guardians. Research objectives: 1. To analyze the legal regulation of child custody and the aspects of social assistance in the child custody process; 2. Review the nature of ethical problems and the competence to solve them in social work with guardians; 3. To disclose the ethical problems faced by care center workers and their solution methods. In order to reveal ethical problems and ways of solving them in social work with guardians, a qualitative study was chosen, interviewing nine social workers working with families of guardians. The study revealed that social workers, working with foster families, have professional ethical problems, which are mostly related to service recipients during the assistance process: confidentiality, provision of assistance without violating the rights of the service recipient, tension due to the feelings of the service recipient, condemnation, relationship with the service recipient, mismatch of values, inflexibility of institutions, and work that does not correspond to duties. When working with child guardians, the most effective ways to solve problems of professional ethics are finding a compromise, cooperation, relying on the code of ethics and the description of care, continuous training for caregivers, general discussion of problems in the institution, and employees' attitude to values. When solving ethical problems, it is necessary to be guided by moral, ethical, cultural and humane values, to make decisions based on competence and the uniqueness of the situation, and in order to do this as best as possible, it is necessary to constantly improve qualifications, participate in discussions, supervisions, seek new knowledge at both practical and theoretical levels, and improve their ethical knowledge and skills.

Keywords: child care, guardians, ethical problems, competence, values.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

PRISISTATYMAS

Esu Natalja Dubicka, Mykolo Romerio universiteto, socialinio darbo ištestinių studijų magistrantūros II kurso studentė. Rašau magistro baigiamąjį darbą, atlieku tyrimą apie etines problemas socialiniame darbe su globėjais. Tyrimo rezultatai leis išsiaiškinti, kokie etiniai sunkumai kyla, dirbant su globėjais bei jų sprendimo būdus, todėl Jūsų nuomonė ir patirtis dirbant su globėjais yra labai svarbūs atliekant šį tyrimą. Turiu įrašyti mūsų pokalbį, kad po to galėčiau transkribuoti. Garantuoju visišką konfidencialumą. Jūsų atsakymai bus apdorojami ir pateikiami apibendrinta forma ir tik moksliniais tikslais. Pokalbį galite nutraukti bet kuriuos metu.

INTERVIU KLAUSIMAI

Koks Jūsų išsilavinimas?

Kiek metų dirbate su globėjais?

Profesinės etikos reikšmė socialinio darbo srityje

1. Prašau papasakokite ką Jums asmeniškai reiškia gerai atliktas globos koordinatoriaus darbas? Papasakokite apie esminius savo darbo tikslus.

2. Prašau papasakokite savo sėkmingiausią- darbo istoriją dirbant su globėjais?

3. Ką Jums Jūsų darbe su globėjais reiškia pagarba globėjo orumui? Papasakokite prašau, kaip pagarbos globėjui principas reiškiasi Jūsų veikloje?

4. Kaip manote, kurie etiniai principai yra svarbiausi dirbant su globėjais? (kas Jums yra sunkiausia tuos išvardintus principus realizuojant?)

Iššūkiai ir etinės problemos socialinio darbo veikloje dirbant su globėjais

5. Prašau papasakokite savo sudėtingiausią Jums kaip darbuotojui situaciją, kurioje nežinojote kaip elgtis ? (kaip pagelbėti, ką sakyti/ko nesakyti ir pan.)

(PAPILDYMAS: Gal dar buvo situacijų, kuomet susidūrėte su dvejonėmis, nežinojote kaip elgtis ar kokį sprendimą priimti? Kaip elgėtės tokiose situacijose? Kokios mintys kilo? Kaip pavyko išspręsti?

PAPILDYMAS: Gal buvo dar situacijų, kurios Jūsų manymu konfliktinės/jautrios/ sudėtingos/ pažeidžia globėjų privatumą?

6. Ar Jūsų darbo praktikoje pasitaikė tokių paslaugų gavėjų, t.y globėjų, su kuriais sunku dirbti, sunku priimti pačius globėjus arba kyla įtampa tarp Jūsų ir globėjo, Jūsų nuomonės išsiskiria? Papasakokite plačiau.

7. Papasakokite apie situacijas kuriose susidūrėte su skirtingų interesų grupių reikalavimais. (vaikų, globėjų, globos centro, vaiko teisių ir t.t.) Ar Jūsų darbo praktikoje buvo tokių atvejų?

(Ar tekę rinktis kai abu pasirinkimo variantai sukelia stiprias emocijas, kai atrodo, kad nei vienas pasirinkimas nėra tinkamas, kai tinkamas pasirinkimas nėra teisėtas ar prieštarauja kitoms visuomenėje priimtinioms normoms?) Papasakokite apie šias situacijas plačiau.

Papasakokite apie skaudžius išgyvenimus dirbant šį darbą. Kas šiose situacijose Jums buvo skaudžiausia/jautriausia? Papasakokite plačiau kaip elgėtės ir kuo tos situacijos pasibaigė?

8. Ar Jūsų darbo praktikoje pasitaikė atvejų, kai globėjai buvo nušalinti nuo savo pareigų? Papasakokite plačiau, dėl kokių priežasčių tai įvyko?

Socialinių darbuotojų etinės kompetencijos, sprendžiant etines dilemas dirbant su globėjais

9. Remdamiesi savo turima patirtimi papasakokite prašau, ką Jums reiškia balansavimas tarp kontrolės ir pagalbos teikimo? Tai situacijas tarp Jūsų ir globėjų, kai kištis norėtusi, bet nesikišate? Ar buvo situacijų, kur gailitės, kad neįsikišote? (Kur yra tos „nustatytos“ ribos tarp darbuotojo ir globėjo?)

10. Papasakokite prašau, kaip stengiatės išvengti asmeninio įsitraukimo į globėjų situacijas ir užtikrinti profesionalų atstovavimą?

11. Papasakokite apie etinius klausimus kylančius dirbant su globėjais iš skirtingų kultūrų? (Kaip elgiatės susidūrę su kultūrine įvairove ir skirtingomis vertybėmis, dirbant su globėjais iš skirtingų kultūrų?

12. Papasakokite prašau, kaip bendradarbiaudami su globėjais užtikrinate jų privatumą (konfidencialumą), jų sprendimų priėmimo teisę?

Etinių klausimų/problemų sprendimo būdai

13. Papasakokite prašau, kaip Jūs vertinate savo gebėjimą rasti tinkamus sprendimus (kompromisus), kai susiduriate su etinėmis problemomis savo darbo veikloje?

14. Papasakokite, kokiais atvejais ir kaip jūsų įstaigoje teikiama pagalba darbuotojui, kuris susiduria su etiniais sunkumais? Ar tos pagalbos pakanka? Ar žinote kur dar galite kreiptis pagalbos?

15. Kokių turėtumėte pasiūlymų kaip galima efektyviau spręsti etines problemas su globėjais? Kas galėtų padėti efektyviai spręsti iškilusias etines problemas?

Priedas Nr.2

INTERVIU PROTOKOLAS

Išsilavinimas- socialinis darbas (bakalauras)

Darbo stažas – 7 metai

Lytis – mot.

K1. Prašau papasakokite ką Jums asmeniškai reiškia gerai atliktas globos koordinatoriaus darbas? Kokie yra esminiai darbo tikslai?

I1: Vienas iš tikslų, jeigu pradedant nuo globos koordinatoriaus globos tikslų, yra kokybiškai atlikti savo darbą, kaip ir pareigybėse numatyta yra: koordinuoti priskirtas globas, vaikų globas, atvejus, būdinčius globotojus, globėjus. Gerai atlikti savo darbą, čia matyt toks būtų pagrindinis kaip globos koordinatoriaus tikslas, ir laiku išžvelgti problemas, parengti pagalbos planą, suteikti paslaugas globos centro.

K2. Prašau papasakokite savo sėkmingiausią darbo istoriją dirbant su globėjais.

I2: Na va, čia kaip kiekvienas supranta tą sėkmę. Kadangi globa yra, ar ne, pasekmė, kai vaiko neaugina jo biologiniai tėvai, tai aš galvoju, kad mano tokia sėkmės istorija buvo, kai tėvai susigrąžino vaiką iš nuolatinės globos, ir buvo labai gražus susitikimai, mamos ir vaiko, ir buvo

labai atliepiantys santykis, tai vat, tai čia tokia būtų sėkmingiausia, aišku galima sakyti, kad sėkmė yra tada kai vaikai ir užauga iki 18 metų nuolatinių globėjų šeimoje, ar ne, užauga žmogumi.

K3. Kaip manote, kurie etiniai principai yra svarbiausi dirbant su globėjais?

I: (pauzė 5 sek.) Nu matyt..., pagarba, pirmiausia tai pagarba. Gebėjimas yra sukurti santykį, pasitikėjimo grįstą santykį, nes kitaip jokių socialinių paslaugų, jokios pagalbos tas žmogus arba nepriims, arba tu jam negebėsi suteikti jeigu nebus pasitikėjimo ir nebus tikėjimo vienu kitu.

K4. Kaip Jūs manote, ar tie etiniai principai, kuriuos Jūs išvardinote, ar jie gali padėti apsaugoti globėjų teises ir gerovę?

I: (Pauzė). Klausimas nuo ko reikia saugoti? Nuo ko reikia apsaugoti globėjo teises ir gerovę? Nežinau kaip atsakomybė, kaip pagarba galėtų apsaugoti, net nežinau kaip atsakyti į tokį klausimą. Nuo ko saugoti? Reikia gal tą suprasti. Pakartok klausimą... (pakartojau)... Jėzau, kaip sudėtingai skamba. (Pažymėjau sau, kad nesuprato klausimo).

K5. Ką Jūsų darbe su globėjais reiškia pagarba globėjo privatumui?

I: (Pauzė) Uhu... Gerai... Apie globėjų privatumą... (Pauzė 5 sek.) Šiaip globėjai privatumo turi labai nedaug. Tiesą pasakius, jų privatus gyvenimas tampa... eee... labai atviru, kai jis tampa globėju, nes kodėl? Todėl kad, aaaa... globa yra ne konfidenciali Lietuvoj, kaip yra įvaikinimas, a ne, tai, žodžiu, tu lankaisi globėjo namuose, lankosi vaiko teisių apsaugos specialistai. Visa informacija apie žmogų irgi yra SPIS sistemoje, tai tą...aaa jo, žodžiu, net ir šeima gaunasi tokia labai atvira, tiesą pasakius. Žmonės turi būti atviri ir turi net tapdami globėjais suprasti, kad valstybė kišis į jų reikalus, kad jie gaus išmokas, kad jie bus tikrinami, kad bus vykdoma globos kokybės ir globos peržiūra, ar ne... Tai jeigu dar globos koordinatorius, aaa, kaip pasakyti, labai plačiai naudosis jo duomenim, nu tai bus labai blogai... Žmogus, kaip vėl sakau, grįžtu prie to paties, turi pasitikėti, kad tu neatskleisi niekam nereikalingos apie jį informacijos, arba nesidalinsi perteklinę informaciją. Bet jeigu ir laikina globa, tu dalyvauji atvejo vadybos posėdyje, tai nu, bet kokių atveju yra labai plačiai tas duomenys naudojami ir tas privatumas yra labai labai ribinis.

K6: Gal galite papasakoti ar buvo Jūsų praktikoje situacijų, kurios Jūsų manymu, buvo labai jautrios/sudėtingos ar galimai pažeidė globėjo privatumą?

I: (Pauzė...) Galvoju, kad kai yra teisminiai dalykai, teisiniai procesai, tada visai ten jokio privatumo nelieka. Tai vat, kai būna teismai, kai globėjai turi dalyvauti teismuose, kai turi pasakoti labai jautrius dalykus, atskleisti apie save informaciją, tai matyt ten būna jautriausia ir daugiausia informacijos. Ir kai tu dalyvauji atvejo vadybos posėdžiuose, kuomet yra sprendžiamos šeimos situacijos, kur atnešama yra visa informacija, nu ten tikrai būna, daug tokių jautrių duomenų ir daug, labai daug informacijos apie šeimą, apie jos problemas, apie priklausomybes, apie visokiausias, visokiausias situacijas. Nežinau ar atsakiau iki galo į šitą klausimą... Bet nu jo, šiaip

teismai yra ta vieta kur ten jau :visi skalbiniai išskalbiami“ yra... ir kur negali meluoti, ir kur negali nuslėpti... a ne...

O kokie jausmai kyla tokioje situacijoje?

Mmm... Darbuotojui? (atsakiau taip, kai reikia viską atskleisti, papasakoti, nemeluoti, nenuslėpti)

I: Na yra baimės, a ne, yra baimės neatskleisti per daug informacijos, yra baimės nesusigadinti ryšio, nes tu paskui su to žmogum vis tiek turi toliau dirbti, a ne... Ir tada visada sau keli klausimą, tai ką aš atstovauju?... Kurią pusę atstovauju. Ir kai sau randi atsakymą, kad tu esi visada už vaiką, ir už vaiko interesus, tada tikriausiai visos priemonės yra pateisinamos.

K: Papasakokite prašau, kokie iššūkiai kyla dirbant socialinį darbą su globėjais?

I: Iššūkių kaip visada yra daug, ir matyt, eejj, tai, va, nu tai va, tai jau ką buvau minėjus tikriausiai didžiausias iššūkis yra gebėti prieiti prie kliento, prie globėjo, a ne... aaa, rasti būdą kaip su jo rasti kalbą, užmegzti santykį tokį, kuris būtų tinkamas, kad tu neesi draugas, bet turi elgtis draugiškai, a ne... Tu neesi kažkoks pareigūnas kuris tikrina, bet tu vis tiek turi sekti situaciją ir įvertinti kaip tenais yra laikomasi... ir galu gale tu esi paslaugos teikėjas, vadinasi tu turi gebėti motyvuoti globėjus, a ne... mmm tu turi sukurti tokį ryšį, kad jis pasitikėtų tavimi, kitais globos centro specialistais, ir iššūkis yra tikrai visą tą padaryti, nes tu turi ne vieną atvejį, tu turi 30 -40 atvejų, tada vienas vaikas gali turėti vieną globėją, arba du globėjus, vadinasi kai tu ateini į šeimą, ir tu ateini tada kai būna vaikas, tai tu... iššūkis yra didžiulis pamatyti, pajauti kas vyksta namuose, ar vaikas kažką slepia, ar neslepia, tu paskui su juo vienu pasikalbi, a ne... tu tada kalbini globėjus, dažniausiai tai matyt didžiausias iššūkis yra tuos „ledus ištirpdyti“... padėti žmonėms suprasti jų netektis, a ne... nes, vadinasi, ypatingai kalbam apie artimuosius giminaičius, kai tu ateini pavyzdžiui į močiutės namus, kurį augina savo anūką, tu turi gebėti būti empatiška ir suprasti tą močiutę, tą globėją, jos netektys, jos poreikius, bet lygiai taip pačiai nepamiršti vaiko. Žodžiu, visą laiką tu turi balansuoti. Tu turi būti, sakau,.. nu... tai jeigu grįžtant prie klausimo kas yra iššūkiai, a ne, tai vat tos ką išvardijau. Paskui, matyt iššūkis yra... ejjj... iššūkis yra jos prisikviesti, kad jie atvyktų, iššūkis yra jos motyvuoti gauti paslaugas, tai tų iššūkių tikrai yra nemažai.

K. Ar buvo Jūsų praktikoje kai Jums nepavyko sukurti to artimo ryšio su globėjais, kad jie pasitikėtų Jumis, atsiskleistų?

I: Taip, jeigu taip dažniausiai žiūrint, modelis yra toksai: tu matai, kad vaikui reikalinga pagalba, a ne... sudarai pagalbos planą, pagalbos planą, sudarant jį, vis tiek turi dalyvauti globėjas. Tu jam sakai, žiūrėkit, yra tokios ir tokios problemos, vaikui reikėtų lankyti ten, pvz psichologo konsultacijas, ar ten dar kažką, rekomenduojam tą, tą, tą... Rekomenduojam Jums ateiti į savitarpio paramos grupes... Ir globėjas tavęs neprisileidžia... Sako ne... Ir tokie atvejai būna dažniausi, kai tu matai, kad vaikui reikalinga pagalba, arba reikalinga pagalba ir globėjui, bet globėjas pavyzdžiui sutinka „remontuoti“ vaiką, ir sako: „gerai, jus jį konsultuokit, o man nereikia“. Dažniausiai vat yra

tas. Tai matyt sunkiausia irgi yra žmonėms parodyti, juos motyvuoti, kad jiems tikrai reikalinga pagalba, kad jie ją priimtų.

Ar pavyksta tai padaryti? Motyvuoti visus globėjus priimti pagalbą?

I: Tai taip... Bet visaip būna... Įvairių būna situacijų...

O kai globėjas visiškai atsisako bet kokios pagalbos? Ką tokiu atveju darote?

I: Tai tada mes pranešam vaiko teisėm... Tada pasiimam į pagalbą vaiko teisių apsaugos specialistą, tada stengiamės kartu pamotyvuoti. Žiūrint aišku, kokio sudėtingumo yra problema... Kartais, ar ne... būna sutinka nuvesti vaiką pas psichologą mokykloje, nu gerai... Ir tai jau yra žingsnis, tada mes kartu su vaiko teisėm sprendžiam... ir tada primenam

globėjams pagal Civilinį kodeksą jų pareigas, kokios yra jo pareigos, kad jie turi atlepti vaiko poreikius, kad jie turi padėti, tai vat... Nu būna kad ir nepavyksta motyvuoti, visaip būna. Arba būna pavyzdžiui tada jie imituoja, kad padeda vaikui, atveda vieną, kitą kartą pas psichologą, bet tai būna ne tęstinės paslaugos, neužtikrinamos, na tada taip ir bendradarbiaujame su vaiko teisėmis, pranešame kokia yra situacija, tada vėl pamotyvuojam, vėl pakalbam, apsilankom, pasižiūrim kokia situacija, tai... neįvyksta per dieną ar 2 ... Būna kad reikia ir pusę metu ir metus motyvuoti, būna kad kiti sulaukia tiesiog vaikų paauglystės, ir jau ateina ir sako: „padėkite, darykite kažką“, visokiu yra situacijų.

Jeigu visai nepavyksta motyvuoti nei su vaikų teisėmis nei su kita pagalba, kaip tada būna? Kas gresia globėjui? Ar gali būti nutraukta globa?

I: Taip lengvai globą nėra nutraukiama. Tada vėl visi sėda, mąsto, galvoja, perdėlioja planus, vėl kviečiasi, vėl kalba ir kalba ir kalba, nes globos šiaip nėra nutraukiamos tol kol nėra stiprių vaiko teisių pažeidimų ar tiesiog globėjai patys neatsisako. Tai šiaip globos nėra lengva nutraukti, nes vėl yra nutraukiama arba globėjai nušalinami arba atleidžiami nuo pareigų tik teismo keliu. Vadinasi reikia turėti pakankamai įrodymų teismui, kad globėjas netinkamai vykdo savo pareigas.

Ar buvo Jūsų praktikoje tokių atvejų, kai globėjai buvo nušalinti nuo savo pareigų? Dėl kokių priežasčių tai įvyko? (14:04)

I: Taip. Vienu atveju yra buvę, kad atsisako patys, tai buvo nutikę, kai atsisakė giminaitė dėl senyvo amžiaus. Ten buvo atleidimas, buvo atleista nuo pareigų. Bet sakau, dėl senyvo amžiaus, dėl to, kad nesugebėjo rūpintis, ir šiaip ten buvo netinkama globa. O kitą, dabar galvoju, ne man koordinuojant buvo, tai ir nepasakosiu, gal kolegos pasidalins apie kitus atvejus.

K. Papasakokite apie globėjus, su kuriais Jums sunku dirbti, sunku priimti pačius globėjus, ar teko susidurti su tokiais atvejais?

I: Taip, tai, tai iš mano patirties sunkiausiai yra tada, kai matai, kad globėjas neturėtų būti globėju, kai jis tam tikrais būdais gavo vaiką globoti, kuris globėjas pats turintys didžiulių problemų, sakykim, pats sudėtingoje situacijoje, gauna dar sudėtingą vaiką, aš kalbu apie senesnius atvejus,

nes šiuo metu taip lengvai nepavyksta... nes lanko mokymus, gauna išvadą, ar ne ir parenkamas vaikas, keliauja į komisiją... yra tam tikri dabar sistemoje sudaryti „filtrai“, ar kaip pavadinti, seniau tų „filtrų“ tokių nebuvo, visi tik džiaugėsi, kad kažkas paėmė vaiką globoti. Tai vat, tai man asmeniškai yra sudėtingiausia yra netinkamą globą ir neina įrodyti, kad jinai yra netinkama globa. Tada ir su to globėju yra labai sudėtinga dirbti, tada su savo nusistatymu, su savo asmenybiniais dalykais tikriausiai, profesiniais... Vat su tais pačiais etiniais principais, kai tau atrodo, kad tai yra labai blogai, ar ne, kad vaikui tai yra netinkama vieta gyventi, ir tu neturi jokių įrankių ir galių tai pakeisti.

Bet Jūs, kaip globos koordinatorius, galite kažkur kreiptis, pranešti vaikų teisėm, ar kitom institucijoms, kad globėjas nėra tinkamas?

I: Jeigu kalbant apie šitą situaciją, tai yra žmogus, gebantys apeiti sistemą ir jau daug metų globojantys ir ta globa nenutraukiama... Ir viskas daryta, kreiptasi, informuota, atlikti GIMK pervertinimai, būta teisme, bet na, kaip minėjau, nepakanka įrodymų kad globa yra netinkama.

Ir kaip Jūs pati jaučiatės dėl tokios situacijos?

I: Nu tai... beviltiškai, labai paprastai, beviltiškai ir supranti, kad nu, kad sistema... sistema kartais yra bejėgė, nors sistemoj šiaip dirba žmonės, ir kažkada kažkieno padaryta klaida labai daug kainuoja... Tiesiog, nežinau, ar tai žmogiška klaida, ar nežmogiška, ar profesinė klaida, ar ne... tai matyt čia vienas toks sunkiausių atvejų, kai globėjas neturi būti globėju, neturi gebėjimų ir neturėjo tapti globėju, bet jis yra globėjas... Ir jau yra su vaiku ryšys, yra, žodžiu, visi kiti dalykai ir santykis, ar ne, prisirišimas, ir nėra galimybės atsukti laiko atgal ir kažką pakeisti. Ir ta situacija iki šiol nepasikeitė.

Gal buvo daugiau tokių ar panašių situacijų?

I: (Pauzė) Mmm, yra buvę tokių situacijų, kai laiku sustabdom netinkamus globėjus, kai jos nepaskiriama, kai suveikia „filtras“ ir gauna žmonės neigiamą išvadą, net ir artimi giminaičiai, tai aš daugiau tokių sudėtingų situacijų neesu turėjęs, ir ačiū Dievui (šypsosi). Na aišku, kartais yra sunku priimti žmonės, kurie stipriai priešinasi, kurie yra labai gynybiški, ar ne... Kurie tavęs neprisileidžia visiškai, ir tu ten ieškai įvairiausių būdų, kaip prisijaukinti tą žmogų, kaip jį prikalbinti, kad jis tave vien įsileistų, kad galėtų pradėti suprasti ir viskam tam reikia laiko. Bet gynybiškumas, jis yra labai toks didelis iššūkis. Su tuo dirbu atkakliai... Vėl ir vėl, ir vėl, tada kurį laiką palieki ramybėje, tada ir vėl „pajudini“, ką reiškia „pajudini“, paskambini, pasiteirauji, paklausi, aplankai. Vis tiek duodi laiko žmogui suprasti, a ne, kad jis yra sistemos dalys, globėjas yra sistemos dalys, nu ir jis turi atliepti vaiko poreikius, jis turi bendradarbiauti, nes vienas iš GIMK gebėjimų yra bendradarbiavimas. Ir jeigu šito neturi globėjas, negeba bendradarbiauti, tada kyla klausimas, ar jis yra tinkamas globėjas? A ne... Tai va, tai daug reikia „ledų pralaužti“, kaip aš kartais sakau, koordinatorius- motyvatorius esi, joo, ir turi pasitelkti visus savo gebėjimus, ir

supratimą kaip prie to žmogaus prieiti, kaip jį motyvuoti, jo, kaip su juo apskritai užmegzti kažkokį kontaktą, santykį.

Ir kaip dažniausiai pavyksta išspręsti tokias situacijas, ar pavyksta „pralaužti ledus“?

I: Reikia laiko, dažniausiai pavyksta. Yra žmonių kurie tiesiog yra uždaro būdo, bet aš sakau tada, a ne, kad tu neturi su jais draugauti, nėra tikslas tavo kaip koordinatoriaus su jais draugauti, ne toks yra tikslas. Tikslas yra -gebėti atliepti jų poreikius, identifikuoti pagalbos, paslaugos poreikį ir jį laiku suteikti. Tai ir jeigu nėra jokio poreikio, nėra jokių sunkumų, a ne, tai tu tenais ir nu, tiesiog ir matai, kad ten viskas yra tvarkoj. Bet su asmenybiniais dalykais: uždarumas, a ne, intravertai žmonės kai kurie yra, tiesiog tu turi suprasti, koks žmogus yra ir tada vėl žiūri į vaiką, ar jam viskas gerai, jeigu jam viskas gerai, tai tada nėra problemų, tai tada teiki palaikomąsias paslaugas, pasiskambini, pakvieti į renginius, išvykas, seminarus, tiesiog pasiskambini kartą per mėnesį, arba parašai, pasitikslini, kaip jie laikosi. Tai yra palaikomoji paslaugą globos koordinatoriaus.

K: Papasakokite prašau apie konfliktines situacijas su kuriais buvote susidūrę, kai Jūsų įsitikinimai ar vertybės prieštaravo globėjo atliekamam darbui?

I: (Ilga pauzė). Nu va, globos koordinatoriaus užduotys yra tos konfliktus gesinti. A ne... o ne juos kažkaip tai kelti, ir kai neatitinka tavo vertybinis požiūris ir su globėjo veiksmais, vėl gi žiūrint kokią yra situaciją, ir ko jinais reikalauja. Nes mes turime tvarkos aprašus, mes dirbam pagal tvarkos aprašus. Ir jeigu globėjo veiksmas kenkia vaiko interesams, a ne, arba globėjas neatliepia vaiko interesus, negeba jo rūpintis, ar kažką daro ne taip, klausimas vėl, kokio dydžio yra problema, ar pakanka tiesiog su globėju pasikalbėti, a ne, ir tą konfliktą kažkaip užgesinti, ar reikalingos yra psichologų paslaugos, tada bandai kviesti ir jų tarpusavio konfliktą gesinti. Bet jeigu neatitinka mano kaip darbuotojo, tai aš turiu, aš turiu suprasti kas su manim tada darosi ir kokio dydžio problemą tai. Tai va, grįžtant, kažkaip sudėliojant, tai jeigu yra problema, kad vaikui kenkia, tada tu atlieki veiksmus, kurie yra nurodyti ar ne... tu praneši vaiko teisėm, sudarai pagalbos planą, teiki paslaugas, ar ne... jeigu tai yra dėl vaiko... bet jeigu tai yra mano, kaip darbuotojo kažkoks asmenybinis konfliktas, a ne, tai tada supranti, kad to žmogaus taip greitai nepakeisi, to konflikto neišspręsi, tada ieškai atsakymo, kaip aš galiu būti, a ne, su to žmogaus konfliktu ir su savo konfliktu... Pasikonsultuoji su kitais kolegom, turim intervizijas darbuotojų, tai yra tikrai kartą per mėnesį vietą ateiti ir pabandyti suprasti, kas vyksta ir ką daryti. Yra buvę tokių situacijų, kad tenka pakeisti globos koordinatorių, a ne, kad koordinatorius turi... Šiaip mes klientų nesirenkame, klientai mums yra paskirti, bet jeigu yra tikra, na, tokios sudėtingos situacijos, kad aš matau, kad aš negaliu dirbti su tuo žmogum, ten nežinau, kažkokių ten vertybinių įsitikinimų ar kažko, matau pvz, kad nebegaliu kažko padaryti, kad nebeturiu... arba ieškau kaip toliau dirbti su jo, arba ateinu pas vadovą ir prašau, kad pakeistų koordinatorių.

Ar jums teko pakeisti globėją?

I: Teko prašyti.

Gal galima sužinoti, dėl kokių priežasčių tai buvo?

I: Aha, todėl, kad globėjas naudojo psichologinį smurtą prieš mane. Klientas buvo labai sudėtingas ir naudojo psichologinį smurtą, ir keiksmazodžius, ir puolimus, ir buvo tikrai sudėtingų situacijų. Tiesiog suprantu, kad tada įsijungia tavo stresiniai dalykai ir tu nebegali blaiviai mąstyti būdamas su tuo žmogum.

Kaip vadovas pasielgė šioje situacijoje? Ar pakeitė koordinatorių?

I: Nepakeitė manęs, man davė dar vieną kolegę, su kurią kartu dirbau šito globėjo situacijoje. Bet teko labai daug su savimi padirbėti, kad galėčiau toliau objektyviai vertinti ir objektyviai dirbti.

Ar išsisprendė situaciją? Ar galėjote toliau tęsti tą globos atvejį? Kas buvo sunkiausia šioje situacijoje? Kaip dirbote patį su savimi?

I: Pavyko tęsti. Sunkiausia buvo matyti, kad nebuvo atlieptas mano prašymas ir mano poreikis, a ne. Čia buvo ir pikta, ir sunku, o po to kažkaip save sumobilizuoji ir toliau dirbi, ir supranti, kad tiesiog atlieki savo pareigas. Labai paprastai tada, viskas dalykiškai, tada apsiriboji, be jokio santykio kūrimo, tiesiog dalykiškai teikti paslaugas, viską fiksuoji, tai toks gaunasi labai formalus, a ne... Nes globos koordinatorius turi gebėti būti, toks šiek tiek lankstus, neformalus, a ne, kaip aš sakau, esi draugiškas, bet ne draugas, bet lygiai taip pačiai turi būti formalus, esi labai taktiškas, labai vadovaujasi tik faktais, o ne savo kažkokiais asmeniniais pajutimais ir kažkokią savo nuomonę, nes nėra mano nuomonės, yra faktai. Aš negalėjau to atvejo atsisakyti, niekas kitas to atvejo nepasiėmė. Vadovas paklausė, ar kažkas nori paimti tą atvejį, tai niekas nesutiko, visi atsisakė, tai vis tiek globos centre esam komanda ir tada žiūri kieno yra kokios stiprybės, a ne, kas su kiek gali susitvarkyti, kas gali turėti kokių sudėtingų atvejų, kas gali turėti daugiau būdinių globotojų pvz, a ne, kurie reikalauja daugiau dėmesio ir laiko. Tai vat... bet žodžiu, ten po to išsisprendė taip, kad manęs pats globėjas atsisakė (šysposi), jisai, jo, savivaldybėje, posėdžių metu pareiškė norą pakeisti koordinatorių ir šis kliento noras yra tenkinamas. Tada buvo paskirtas jau kitas koordinatorius, koordinuot šitą atvejį.

Ar negalėjo globos centras perduoti tokį sudėtingą atvejį kitam globos centrui?

I: Labai išimtiniais atvejais. Mes turime susitarimą, kad kai yra interesų konfliktas, kai negalime objektyviai teikti paslaugas, mes rotuojamės. Vilniuje, mes turime 5 globos centrus, todėl mes turime susitarimą, vidinį, kad kai yra pvz, kai tikrai nebėra kam dirbti globos centre, kai tam tarkim į vieną atvejį visi yra įsitraukę, kas į teismus, kas į dar kažkokius sudėtingus atvejus, tai turim susitarimą, kad tada perleidžiam kitam globos centrui koordinuoti. Bet čia labai labai pavieniai atvejai. Tai buvo kai atsisako pats globėjas, kai nebepriima globos centro teikiamų paslaugų, kai jomis nepasitiki, o socialinis darbas be pasitikėjimo nevyksta.

K: Prašau papasakokite savo sudėtingiausią Jums kaip darbuotojui situaciją, kurioje

nežinojote kaip elgtis, kaip pagelbėti, ką sakyti, ko nesakyti ir pan.

I: Yra buvę tokių keletą šiaip situacijų, bet matyt ta viena sudėtingiausia, kai jau visi jungia, ee, tavo kaip žmogaus stresinius..., nes kiekvienas reaguojam į stresą arba, yra kaip, sustink, kovok ar pabėk, a ne, yra 3 dalykai, 3 reakcijos. Man dažniausiai yra kovoti, buvo viena situacija per galbūt plano peržiūrą per karantiną, nuotoliu, teko su globėju turėti video pokalbį ir jis tuo metu vairavo, ir, žodžiu, pas jį prasidėjo kažkoks tai, nežinau, kažkoks

isterijos priepuolis, žodžiu jis ten, matau, kad žmogus vairuoja, kad labai susierzinęs, tai tada buvo tokioj situacijoj, kai negali, a ne, sustabdyti žmogaus, tai tokia buvo sudėtinga situacija, kai prašiau tiesiog jo sustoti, kad galėtumėm tęsti pokalbį, mmm, tai jį teko nutraukti tiesiog, tą pokalbį, tai toks vat buvo labai emociškai sudėtingas, nes žmogus puolė darbuotoją, labai buvo nepatenkintas viskuo, ir... tai toks buvo... buvo baisu, kad nepadarytų avarijos tuo pat metu, nes matau, kad nekontroliuoja situacijos, tai va... Toks buvo... Vėliau buvo priimtas sprendimas, kad dirba 2 globos koordinatoriai su sudėtingu atveju, ir tada dviese būdavome susitikimuose. Tai jie turėjo būti labai labai formalūs tokie susitikimai... yra tekę net kviestis ir vadovą į susitikimą, į plano peržiūrą ir įvairiausių būdų išnaudoti, a ne, kai yra tokios sudėtingos ir emociškai traukiančios globos, kurias tu vis tiek privalai koordinuoti. Buvo labai didžiulė baimė suklysti, yra buvo tekę kaip aš sakau „būti ant kilimėlio“ ir būti iškviestai pasiaiškinti už vieną rašte žodį savivaldybei ir vaikų teisėm nes buvo iškviestos... Buvau įrašiusi rašte su žodžiu „ne“, kad nereguliariai lanko psichologo konsultacijas. Na žodžiu, buvo toks teiginys ir tekę už tai labai daug kartų atsiklaudyti, kad mano teiginys neteisingas ir šiaip jei grįžtant prie tų sudėtingumų, tai baimė suklysti, a ne, baimė nesilaikyti tvarkos aprašo, ar bent kažkur nukrypti. Tada tu gaunasi, kad nebedirbi apie vaiko kažkokį interesą, tu dirbi apie tai, kaip tau save apsaugoti dirbant su tokiu klientu. Sudėtinga būna dar, kai nežinai kaip išspręsti kažkokią situaciją... Kai yra tam tikra sudėtinga situacija globėjo šeimoj ir kai tu lygtais išbandai visus pagalbos būdus ir situacija nesikeičia. Tada žodžiu būna labai sudėtingi sprendimai suprasti, a ne, labai buitiškai pasakysiu, „ar jau yra taip blogai, kad reikia nutraukti globą“, ir vaiko teisės jau irgi traktuoja tokį klausimą „ar jau yra taip blogai, kad reikia nutraukti globą“, ar tai yra vaikui žalinga toj šeimoj būti. Tai taip, yra tekę kartu su vaiko teisėm irgi priimti sprendimą, surinkti faktus, kad neatitinka globa vaiko interesus. Tada supranti... ir tą vaiką teko apgyvendinti BVGN'e, tai toks irgi tavo kaip darbuotojo klausimas dažnai kylantys „ką padarei, ar viską gerai padarei, ką buvo dar galima padaryti“. Ir tas vidinis jausmas... aš tai stengiuosi stipriai nesikapstyti ir nežinau grįžti tiesiog labai paprastai, pasiskaityti darbo metodus, a ne, pasižiūrėti ką padarėm, kiek įsitraukė visą komandą, vis tiek tai nėra tavo vieno atvejis, tai yra globos centro atvejis, tai reikia grįžti, pasižiūrėti ar visi viską padarė, ne tik aš, a ne... Tada pasižiūrėti, patikrinti su vaiko teisėm, a ne, ar taip viską mes padarėm, nes tas blogas jausmas jis nepadeda, vis tiek paskui dirbti, ir savęs kaltinti tai tu tiesiog atlieki savo funkcijas, tu dirbi darbą,

taip jis labai atsakingas, taip tai kitų žmonių gyvenimai yra, bet ne tavo vieno būna sprendimas, tai būna bendras, kelių institucijų sprendimas. Aš galvoju, kad svarbu ne gyventi su kalte, o iš kiekvienos klaidos ir situacijos paimti pamokas ateičiai.

K. Kaip supratau buvo situacijų globėjai buvo nušalinti, papasakokite, dėl kokių priežasčių globėjai buvo nušalinti nuo pareigų?

I. Taip, tai yra 2 sąvokos „atleisti“ ir „nušalinti“. Jeigu globėjas yra nušalintas, jis daugiau niekada negali globoti, įvaikinti, pasiimti vaikų svečiuotis, tai yra visiškai atkertam, išmetam iš globos kelio. Dažniau yra sprendimas „atleisti nuo pareigų“, jis švelnesnis, atleidžia dėl sveikatos, senatvės, dėl žodžių neturėjimo galimybių atliepti to vaiko poreikių, jeigu išryškėja pvz po globos, kad vaikas turi sveikatos sutrikimų, o šeima nebuvo pasirengusi tokio vaiko priimti. Tai ir tada, kai atleista, jie toliau gali globoti, įvaikinti, jei močiutė pvz atleista, tai ji gali matytis, svečiuotis, nėra visiškai nukertami ryšiai. Mano praktikoje nušalinimo praktiką nepasiteikė, tik buvo atleisti, nes kartais neužtenka įrodymų arba vaiko teisių sprendimu, teismo sprendimu, buvo priimtas sprendimas atleisti, nes jis yra švelnesnis.

K. Ar buvote susidūrę su situacijomis, su skirtingų interesų grupių reikalavimais?

I: Reikia kažkaip išgryninti šitą klausimą, labai platus, neretai skiriasi globos centro ir vaiko teisių požiūris į tam tikras situacijas, į problemas. Dar mes turime AV (jei laikina globa), kurios proceso metu būna priimami svarbūs sprendimai, pvz, grąžinti vaiką į šeimą, ar tėvai įvykdė planą, tai neretai skiriasi nuomonę. Tada ką gali padaryti, tai išsakyti savo nuomonę, poziciją ir pateikti faktus, bet jei tie faktai niekur kitur daugiau neužfiksuoti, tai būna sprendimas grąžinti vaiką į šeimą. Taip būna ir su vaiko teisėmis, kad ir su jais neretai skiriasi, labai yra svarbus bendras matymas situacijos, įsigilinimas kartu su to specialistu ir jeigu koordinatorius kartu su vaiko teisių specialistu mato vienodai, tada daug lengviau. Yra tekę dirbti su vaiko teisių specialistu, kuris kaip tik nenorėdavo matyti jokių problemų ir viską užglaistydavo, ir tada tu vienas lauke ne karys ir jokių sprendimų priimti tu vienas kaip globos centras negali, gali tik rinkti informaciją ir faktus. Tai tikrai būna situacijų, kai skirtingi požiūriai ir ne visada jie išsprendžia vienaip ar kitaip. Arba pvz priimtas sprendimas, ar ne, grąžinti vaiką į šeimą, ir pasako šiandien, 15 val. atvažiuojame paimti vaiko. Tu nespėji vaiko nei paruošti, vaikas mokykloje ir t.t., , tai daug panašių situacijų, kurios labai kelia pyktį. Tada, mes turim tarpžinybinius susitikimus kas antrą mėnesį, kartu su vaiko teisėmis ir savivaldybe, tai mes stengiamės tada tokius sisteminius dalykus iškelti, paklausti, padiskutuoti, ar nebūtų galima daryti kažkaip kitaip.

K.: Ką Jums Jūsų darbe reiškia pagarba globėjo orumui?

I: Tai matyt tiek socialiniame darbe, tiek bet kokioj kitoj srityturi gerbti kitą žmogų, negali žeminti, menkinti. Globėjai apskritai, kurie priima vaikus, tie vaikai yra patys su žemu savęs vertinimu, patyrę netektys, traumines situacijas, tai bendraudamas su globėju lygiai taip pačiai turi rodyti

pavyzdį, kad ir jie turėtų jėgų taip pat su vaikais bendrauti, nežemindami jų, gerbdami jų teises, privatumą ir tiesiog gerbdami žmogų, vienas kitą. Tai yra labai svarbu, tikrai. Nuo manęs priklauso kaip ir su manim bendraus, a ne...

K. Kaip pagarbos orumui principas reiškiasi Jūsų veikloje?

I: Kaip jis gali reikštis? (Pauzė)... Globėjas ir mane gerbia. Jei negerbia, tai bent neparodo.

Nežnau ką atsakyti į tokį klausimą, prieš tai klausimas apie pagarbą. Nes kaip reiškiasi, tiesiog gerbi žmogų, išklausai, nepertraukinėji, pagarbiai, nesitujini, kreipėsi „Jūs“. Elementarus etikos dalykai...

K: Remdamiesi patirtimi, ką Jums reiškia balansavimas tarp kontrolės ir pagalbos teikimo globėjui? (44.20)

I: Tu nuolat balansuoji tarp kontrolės ir pagalbos teikimo, tu parodai, globėjui, kad ateini draugiškai, su pagalbos siūlymu jei jos reikia, bet kaip sakiau, lygiai taip pačiai tu esi tas žmogus, kuris šiek tiek turi kontrolės, koordinatorius turi įsivertinti pagalbos poreikį, turi prižiūrėti tą globą. Kiek giliai galite „kištis“ į globėjo gyvenimą?

Tai vėl aš tada grįžtu prie to pačio, ar globėjo elgesys, veiksmai atitinka geriausius vaiko interesus, ir jeigu elgiasi netinkamai, tu privalai įsikišti, taip nurodo globos aprašas, pareigybinės instrukcijos. Gal buvo situacijos, kai Jūs norėjote kištis, bet neįsikišote ir dabar gailėtės?

Nežinau tiesą pasakius, kažkaip kol dirbi, tol dirbi, viskas ten gerai. Tai yra žmonių gyvenimai ir tu niekada negali nuspėti kas jų gyvenimuose atsitiks ir niekada... galbūt ką būtų smagu daryti, tai galbūt prevenciškai dirbti, bet jei turi 30-40 atvejų, tai nežinau... Dėl kažko gailėtis, mmmm, buvo pvz atvejis, vėl sudėtingas globėjas, mane vėl tam tampė, už netinkamą žodžio pavartojimą, už tai kad rekomendavau paslaugą- lankyti STEP grupes, ir jo Vilniuje nepriėmė, ir aš likau kalta, kad rekomendavau, o jis nepakliuvo į tą grupę. Tada galvojau, gal iš viso nereikėjo nieko siūlyti... reikia jausti, kad gali laisviau siūlyti papildomą pagalbą, paslaugas, o kada reikia žiūrėti labai formaliai... Padariau tą, tą, tą. Stengiuosi išvengti asmeninio įsitraukimo, nes viskas gali būti panaudota prieš tave... ir supranti, jei vyksta teisminiai procesai, turi įsitraukti, tai, kartu neši atsakomybę už savo atliktus veiksmus, tai tikrai tada labai stipriai reikia pagalvoti ar tą aš turiu daryti, o kad save graužti, ar gailėtis, tai koks tikslas?

K: Ar buvo situacijų, kai kilo etiniai klausimai dirbant su globėjais iš skirtingų kultūrų?

I: Buvo... tekę dirbti su romų tautybės ir su žydų tautybės, tai labai sudėtinga... jei tu nežinai jų kultūros, jų papročių, vadovaujiesi mūsų, tai yra sudėtinga... mes po to net prašėmės mokymų, kaip su romo tautybe, kas jiems būdinga... nes Lietuvoje visiems galioja tie patys įstatymai. Ir jos priversti jų laikytis, kaip ypač dar turėjome taborą, kai turėjo globėjų šeimas tabore, tai kaip ten nueiti, net bijai ten eiti. Tai eidavome dviese, ne po vieną, tam tikri kvartalai, kur tiesiog būdavo baisu nueiti. Ir tikrai ateiti į romų tautybės namus, kur daug žmonių yra, tai kelia diskomfortą, baimės yra... Pvz. romų tautybės, jie negyvena sėsliai, jie neina į mokyklą, tai kiek tu gali jos

pakeisti? Ir kodėl aš kaip koordinatorius turiu pakeisti jų etinius dalykus, net nežinau... jų bruožus, jų tautybės bruožus... Pagal LT vaikai privalo eiti į mokyklą, jie neina, tai visaip būna, tada įsitrauki kitus į pagalbą, tas pats romų ten tas centras, vaiko teises, ir tada jau žiūri lanksčiai, gal tada yra kita mokymosi forma, pritaikoma, tai, taip visaip yra... Yra dar tekę dirbti su žydais, bet trumpai, ten iš vis buvo sudėtinga... Jų bendruomenė iš vis yra labai uždara... ir nenori įsileisti, ir tau jokios informacijos neteikia... Tai labai neilgai truko ta globa. Jie tiesiog neįsileido į namus, nesikalbėjo... Jie privalėjo bendradarbiauti, bet to nedarė... Labai trumpai buvo ta globa... Bet baigties tiksliai nežinau, ji buvo perduota kitam globos centrui... Dabar yra ukrainiečiai... Na ir yra tie dalykai, kurios globos koordinatorius dar turi papildomai žinoti... nors universitete to nemoko...

Kas padeda spręsti tokias problemas su kitomis kultūromis?

Pats sukiesi... mokymų taip ir negavome daug... Pasiguglini, pasižiūri... Tik išlieka klausimas... Kas tada gali pasakyti pvz romo tautybės vaikui, kas yra geriausi jo interesai??? Geras klausimas, a ne? Tada klausimas, ar vaikui yra svarbu išlaikyti jo identitetą, a ne, jo ryšį su jo tautybę... o mes ji norim padaryti lietuviu visiškai... Bet tada vėl, labai daug priklauso nuo ugdymo įstaigos, kur jisai mokosi, tarkim jei yra tos mokyklos kurios turi daug tokių vaikų, a ne, tautybės vaikų, tai jos jau yra šiek tiek adaptavusios. Jos tada už kiekvieną praleistą pamoką galbūt nedaro V GK, o globos centro užduotis yra teikti paslaugas, grįžti prie to paties... jei reikalingos paslaugos, tu jas siūlai, rekomenduoji... Bet lygiai taip pačiai jie gali nesutikti ir aš priversti, bet kuris specialistas, negali priversti gauti socialinių paslaugų. Bet šiai dienai, romai yra šiek tiek integravę, moka šiek tiek apeiti, kartais moka ir parodyti... Buvo atvejis, kai atėję daryti vertinimą, atvedė ne į savo namus (juokiamės kartu). Taip, čia žodžiu, yra įvairių situacijų... aš labai kritiškai žiūriu ir galvoju, ką tu toje situacijoje nori padaryti... Ką tu turi padaryti. Jeigu tam vaikui viskas yra gerai ir jis gali ten augti ir gyventi, tai kodėl aš turiu kažką daryti kitaip?

K: Ar buvo situacijų, kuriuose Jūsų ir globėjų nuomonės išsiskyrė?

I Žiauriai panašus į klausimą, ar buvo konfliktinės situacijos, papasakočiau tą patį. Galima į 1 įtraukti, kai nesutapo nuomonės arba kilo konfliktas, nes sutampa nuomonės... Kai eini į šeimą, ir vaikas nežino, kad yra globojamas... Čia dar pradžioje buvo... Aš turėjau 4 tokias globas, pradžioje dar... tais 2019 metais. Ir aš nesuprantu ką aš turiu daryti atėjus į tą šeimą.

O kaip vaikas galėjo nežinoti, kad yra globojamas?

Nes jam niekas nepasakė... Pvz. dėdė su teta globoja, vaikas vadina mama ir tėčiu, ir jam yra pasakyta, kad jie yra jo tėvai, o kiti kurį jį lanko, tai yra tikra biologinė mama, yra jo teta. Ir aš turėjau tokius 4 ir aš pareinu namo po tokio vizito ir sakau, ką reikia daryti... ir tada eini su tuo klausimu į visą globos centrą ir sakai: „Ką daryti? Kaip sprendžiame šią situaciją?“ Tai mes paskui buvome priėmę sprendimą, kad tada globėjam pasakai: prašau atvykti į globos centrą, pasiruošti su psichologu, kaip pasakyti vaikui šią tiesą, nes iš artimų yra lengviau tą tiesą išgirsti. Tada

išsikeldavau pradinį tikslą, kad vaikas turi sužinoti kad jis yra globojamas, nes jis nuolat gyvena mele. Buvo daug tokių atvejų, kai nebuvo koordinuojamos globos kai globėjai tiesiog globojo taip, kaip jiems atrodo teisingai, neretai jie „savinasi“ vaikus ir tiesiog nesako. Kai ateini į tokią šeimą, tada tu supranti, kad tavo visi tikslai dėl kurių tu ateini, įvertinti globos kokybę, jie žlunga... Buvo pradinė užduotis visus ne tai kad motyvuoti, privesti pasakyti vaikams tiesą. Net sakiau, tokį net ultimatumą kėliau, kad jei Jūs nepasakysite tiesos iki kito karto, tada aš pasakysiu. Bet čia buvo pati darbo pradžia, dabar man atrodo tikrai nėra tokių globų...

O kaip vaikai jautėsi tokiose situacijose, kaip išgyveno tokias krizines situacijas?

I: Labai blogai... ir pvz, viena mergaitė jau buvo paauglė... tai ji pradėjo bėgti, pradėjo ieškoti savo identiteto, nes jinai jautė kad yra ne taip... ir jinai nežinojo tiesos... Ir važiuodavo prie kapų, o ten jos mama palaiduota, o jos dėdė ją augino... Tada tam dėdei trūko kantrybė ir jis sako: „paimkit ją, darykit ką nors su ja“... O ten iš tikrųjų tiesiog vaikas pats su savimi nesusitvarko, nes nežino savo istorijos, nežino savo identiteto... Dar vienoj situacijoje aš sėdžiu namuose pas globėjus, nes mane iškvietė, nes negali susitvarkyti su vaiku, man sako „daryk ką nors“, ir aš tada suprantu, kad ji (vaikas) nežino kad yra globojama, ir tada sėdžiu su tokia dilema jų namuose, kaip man neprasitarti, kad tai nėra jos mama ir tėtis... Tai dabar prižiūrimi ir globėjai ir vaikai labai prižiūrimi, bet man atrodo įvaikintose šeimose dar neretai taip būna... Kai tėviai savinasi vaikus, nepristato jiems istorijos... Ir jokio įstatymo nėra, kad globėjas privalo vaikui pasakyti tiesą, kad jis yra globojamas... Čia yra tik GIMK dalykai, 3as gebėjimas, ryšio su biologine šeima palaikymas. Tos istorijos aišku yra senos, kai globėjai dar nebuvo vertinami, jie tiesiog buvo paskirti pvz savo giminaičių globėjais... Bet globa tai yra ne vien tai... Tu turi gauti daug informacijos apie tėvų globas netekusius vaikus, jų vystymąsi, jų poreikius, jų netektys, kaip gebėti jas atliepti. Bet dabar kas yra smagu, kad viskas yra skaidru nuo pat pradžių.

K: Papasakokite prašau, kaip Jūs vertinate savo gebėjimą rasti tinkamus sprendimus, kompromisus kai susiduriate su etinėmis problemomis savo darbo veikloje?

I: Tai aš manau, kad aš turiu tokį gebėjimą, visada išklausti visas puses, išklausti, priimti, suprasti ir tada kažkaip apibendrinti, a ne... Na kaip sakau, mes visi turim skirtingus matymus, požiūrius, temperamentus, skirtingai matome problemą... kas vienam problema, kitam tai ne. Dirbant su globėjais, bet kokių atvejų, vardan vaiko tu turi prieiti kompromisą, vienokį ar kitokį sprendimo būdą tu turi turėti, a ne, ar tai bus kompromisas, ar tais bus kažkoks tai va „jeigu... taip“, reikalavimas kažkoks, sutarimas laike, kažkoks žingsnių priėmimas, „tai kaip darom, tai ką dabar galime padaryti vardan to vaiko?“.

K: Kokie veiksniai lemtų sėkmingus probleminių atvejų sprendimus? Kas galėtų padėti efektyviai spręsti iškilusias etines problemas?

I: Heh, geranoriškumas ir visų bendradarbiavimas tikriausiai. Jei abi pusės bendradarbiauja, priima paslaugas, mato vienodai tą problemą, vienodas matymas labai svarbus yra, galbūt, na va tokia ir dilema: koordinatoriui atrodo problema, o globėjui neatrodo problema, arba atvirkščiai. Kai yra atvirkščiai, tai labai gerai. Ateina globėjas ir sako, yra problema, padėkite. Tada sakai gerai, mes padėsime išspręsti. Bet kai tu privalai įrodyti žmogui, kad tai yra problema, čia yra sudėtinga.

K: Papasakokite kokiais atvejais ir kaip jūsų įstaigoje teikiama pagalba darbuotojui, kuris susiduria su etiniais sunkumais?

I: Pagalba darbuotojui, tai pirmiausia ką darbuotojas gali padaryti, tai pats „prasiventiliuoti“ su savo kolegomis, kartais užtenka tiek, kad pareinu su kažkokių, nežinau, skausmu, skaudulių, klausimų, a ne, apie kažkokią situaciją, „prasiventiliuoju“ su kolegomis, pasidalinam, tada būna tokia tarpusavio intervizija, neoficiali. Tada sako: o man taip yra buvę ir aš tada dariau taip ir taip...gal ir tu taip pabandyk. Čia yra vienoks toks, savipagalbos metodas sakyčiau toks. Kitas, jau matyt būtų, gali ateiti pas vadovą ir išsakyti problemą ir prašyti pagalbos ją spręsti, jinau tada gali sprendžiama globos centro rėmuose. Bet čia toks, jei ieškom sprendimų... jeigu žmogui reikia pagalbos, žiūrint dar kokios, a ne, tai gali būti globos centras suteiktų darbuotojui supervizijas, mes šiais metais turėjome grupines supervizijas, bet tikrai manau, kad šiaip veiksmingiausios yra individualios supervizijos. Tai jei yra galimybė, tada suteikti supervizijas. Na ir ką dar, turim dar tokį jau formalų, bet čia vėl gi yra toks labiau apie atvejus, kai tu nežinai ką daryti, kaip spresti, yra komandos intervizija, kartą per mėnesį, komanda susėda, pasiima atvejį ir jį nagrinėja. Tada dar kai nežinai ką daryti, na yra... nelabai veikiantys, viso Vilniaus globos koordinatorių intervizijos, kad susitinka visų globos centrų koordinatoriai ir turi interviziją. Šiaip dar yra direktorius, bet kažkaip direktorius neina į atvejus...

Ar tos pagalbos užtenka?

Jeigu žmogus, jeigu aš kaip koordinatorius žinau kas man gali pagelbėti ir aš gaunu tą pagalbą, tai man jos ir užtenka. Bet jei pagalbos poreikis yra daug didesnis nei gali suteikti darbdavys, komanda, a ne, jei man reikalingos kažkokios galbūt gilesnės, psichoterapinės paslaugos ir aš pats neįsivardinu, na tai tada gali būti niekada nepakankama. Iš principo turėtų pakakti, jeigu viskas gerai tavo asmeniniam gyvenime, jeigu tu pats gebi save suprasti savo poreikius, ieškai pats pagalbos kai tau jos reikia, bet čia žiūrint apie ką kalbam, jei yra sudėtinga darbinė situacija ir ją spręsti, tada tiek turėtų pakakti, intervizijos, supervizijos, neformalus pasiklausinėjimai, ar vadovo pagalba. Bet jei gilesnės, tavo kažkokios asmeninės problemos, psichologinės, tada tiek neužtenka. Bet matyt kai visiškai galūtinis yra, gal profesijos keitimas, jei negali dirbti šį darbą... ar darbovietės, ar profesijos pakeitimas gali būti sprendimas. Bet čia labai toks, galima daug diskutuoti apie ką mes kalbam... jei nematai šviesos tunelio gale, mes visi žmonės, jei yra kažkas giliau, tai nepadės šitas, arba perdegimas kai yra, arba artėjantys perdegimas... jei pats žmogus nesiieško pagalbos ir pats sau

nepadedą, blogai maitinasi, nemiega, nekvėpuoja grynu oru, tai čia menkiausia sudėtinga problema gali išsproginti. Bet aš čia jau labai plačiai nuėjau. Nes ir pati buvau prie perdegimo, žinau kas tai yra... kai net pareina visas organizmas... Teko išeiti iš darbo... (juokiasi)... Tas padėjo.